

Vojaški muzej Slovenske vojske

VOJAŠKA ZGODOVINA
ŠT. 1/2018 (21)
Letnik 14

Maribor, oktober 2018

IZDAL:

Generalštab Slovenske vojske, CVŠ – Vojaški muzej Slovenske vojske

UREDNIŠKI ODBOR:

VVU XIII. razreda dr. Valerija Bernik (namestnica glavnega in odgovornega urednika)
podpolkovnik dr. Matjaž Bizjak
polkovnik Miran Fišer (glavni urednik)
dr. Damijan Guštin
dr. Tomaž Lazar
major mag. Zvezdan Marković (odgovorni urednik)
dr. Rok Stergar
dr. Tomaž Teropšič
dr. Blaž Torkar

TEHNIČNO UREJANJE IN OBLIKOVANJE:

Saša Fišer

LEKTORIRANJE:

Služba za strateško komuniciranje MORS in Knjižnično-informacijski in založniški center MORS

TISK:

Collegium graphicum tisk, d.o.o.

NAKLADA:

150 izvodov

ISSN 1580-4828

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem Vojaškega muzeja Slovenske vojske in navedbo vira.

www.vojaskimuzej.si

KAZALO PRISPEVKOV

---

podpolkovnik

Franci UPORABA INSTRUMENTOV NACIONALNE MOČI IN stran 7
Mogolič OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE

podpolkovnik

Blaž VOJNA V SLOVENIJI 1991 IN SUN CUJEVA TEORIJA stran 16
Tomšič ZMAGE BREZ PRELIVANJA KRVI

polkovnik

Miha REORGANIZACIJE V TERITORIALNI OBRAMBI stran 24
Butara LJUBLJANSKE POKRAJINE V LETIH 1990 IN 1991

polkovnik

Miran DELOVANJE OBČINSKEGA UPRAVNEGA ORGANA ZA stran 43
Fišer OBRAMBO ORMOŽ MED VOJNO LETA 1991

stotnik

Slavko Spominski prispevek stran 57
Skokič PRIPRAVE PROTIOKLEPNIH SREDSTEV IN
PSIHOLOŠKE PRIPRAVE ZA OBRAMBO

major

Borut Spominski prispevek stran 67
Zajec SPOMINI NA VOJNO LETA 1991 IN NA DRUGO
LJUBLJANSKO BRIGADO TO

mag.

Biserka PREDSTAVITEV RAZSTAV IN DRUGIH DOGODKOV stran 81
Debeljak V MUZEJIH IN GALERIJAH V SLOVENIJI NA TEMO
VOJNE ZA SAMOSTOJNO SLOVENIJO 1991

Spoštovani bralci, prijatelji Vojaškega muzeja Slovenske vojske,

sodelavci Vojaškega muzeja Slovenske vojske negujemo publikacijo Vojaška zgodovina kot vir, iz katerega boste lahko zajemali znanstvene, strokovne in poljudnoznanstvene vsebine, ki so povezane z vojaškozgodovinskimi temami starejših obdobj in 20. stoletja. Teme, ki se jih ne smemo izogibati in jim moramo namenjati še posebno skrb, pa so vojna za Slovenijo 1991, razvoje Teritorialne obrambe in Slovenske vojske, angažiranje Slovencev in Slovenske vojske v mirovnih operacijah in na misijah. Veseli smo, da je marsikateri objavljen prispevek interdisciplinaren. Bralcu ponuja, da poleg pridobivanja znanja in spoznanj s področja vojaške zgodovine pridobi tudi znanje iz vojaške geografije, vojaške sociologije, politologije, tehničnih ved ipd.

Urejati gradivo, ki so ga avtorji ponudili v objavo, pomeni izjemno odgovornost. Tu smo na stičišču razmerij med avtorji, bralci in vojaškozgodovinsko stroko. Uredniški odbor je tudi tokrat potrdil ustvarjalnost in strpnost, tudi skozi korake, kot so sodelovanje z lektorsko službo, pregled fotografskega gradiva in prilog, sodelovanje pri tehničnem urejanju in z založniško službo, vse do oddaje revije v tisk. Poveljniške in načelniške izkušnje urednika pri tem delu niso prednost. Mogoče občutek za povezovanje in ustvarjanje trdnega zaupanja med vsemi udeleženci nastajanja publikacije. Veseli me, da nam je tudi tokrat uspelo, ob tem nam je uspelo utrditi potrebno zaupanje v revijo ter ohraniti priložnost in prostor za objavljane vojaškozgodovinskih vsebin. Iz časov, ko je bilo nekaj zastojev pri izhajanju revije Vojaška zgodovina, smo pridobili nekaj modrosti in izkušenj za reševanje občutljivih razmerij med uredništvom, založništvom in vojaško podporo v korist uporabnikov vsebin s področja vojaške zgodovine v Slovenski vojski in civilnem okolju. Menim, da veliko bolj jasno vidimo cilje revije, znamo razmejiti med strokovnim in znanstvenim in ne glede na prevlade enega ali drugega spodbujati interes za vojaško zgodovino tudi med bralci, ki jih ne uvrščamo v strokovno javnost.

V številki, ki jo imate pred seboj, objavljamo drugi del prispevkov, ki so bili predstavljeni na znanstvenem simpoziju Priprave na vojno in

vojna leta 1991 na Slovenskem. Simpozij je pripravil ob petindvajsetletnici Vojaški muzej Slovenske vojske v Mariboru 21. junija 2016. Sicer na začetku objavljamo dva prispevka, ki nista bila predstavljena na simpoziju, a sta rezultat poglobljenega preučevanja zanimivih vprašanj osamosvojitvene vojne leta 1991. Skozi vsebino nas avtorja Podpolkovnika Franci Mogolič in Blaž Tomšič seznanita, kako je v osamosvojitveni vojni leta 1991 Republika Slovenija uporabila instrumente nacionalne moči, da bi zaščitila osamosvojitvene procese in plebiscitarno voljo njenih prebivalcev, ter kako je povezana Sun Cujeva teorija zmage brez prelivanja krvi z osamosvojitveno vojno. Polkovnik Miha Butara je na simpoziju predstavil probleme reorganizacije Teritorialne obrambe Ljubljanske pokrajine v letih 1990 in 1991, sledi pa še prispevek o delovanju občinskega upravnega organa Ormož med vojno leta 1991. Uredniški odbor namenja izjemno pozornost objavi spominov, zato v tej številki objavljamo spomine stotnika Slavka Skokiča in majorja Boruta Zajeca, ki sta bila dolgoletna aktivna pripadnika Teritorialne obrambe. Stotnik Slavko Skokič nas seznanja, kako so potekale priprave protioklepni sredstev in psihološke priprave za obrambo, major Borut Zajec pa se ozre na delovanje Druge brigade Teritorialne obrambe, ki je delovala na območju Ljubljane. Prispevek mag. Biserke Debeljak, ki nam predstavi aktivnosti slovenskih muzejev in galerij pri pripravi razstav ter drugih aktivnostih za pridobivanje znanja o osamosvajanju Republike Slovenije in poteku vojne za Slovenijo leta 1991, je zelo dragocen in ilustrativen. V analizi podatkov iz 67 muzejev in galerij nam predstavi podatek, da so slovenski muzeji in galerije med letoma 1991 in 2016 pripravili vsaj 484 različnih aktivnosti, ki so predstavljale predvojne in vojne dogodke od leta 1989 do leta 1991.

Ob izidu 21. številke periodične revije Vojaška zgodovina se iskreno zahvaljujem sodelavcem v uredništvu, avtorjem, ki so ponudili prispevke v objavo in branje, ter vsem, ki so kakor koli prispevali k vsebini in zunanji podobi te publikacije.

polkovnik Miran Fišer
glavni urednik

1. Instrumenti nacionalne moči

Instrumenti nacionalne moči so sredstva, ki so na voljo državam, da v medsebojnih odnosih z vplivanjem ali prisilo uresničujejo svoje nacionalne interese.

V tradicionalnem pojmovanju ločimo instrumente ekonomske, vojaške, diplomatske in informacijske moči. Za popolnejše razumevanje nacionalne moči je treba upoštevati še nekatere instrumente oziroma attribute. To so velikost in kakovost prebivalstva, socialno-kulturni in ideološki instrument, moralna moč, geostrateški položaj države ter naravni viri, ki jih ima na voljo država. Kombinacija uporabe vseh desetih, kar je odvisno od okoliščin s poudarkom na posameznem instrumentu in z različno intenzivnostjo, od mehke do trde oblike uporabe, omogoča doseganje stabilnosti, dolgoročne varnosti, svobode, demokracije in ekonomske prosperitete (Kotnik v Furlan, 2012, 11–20).

2. Uporaba instrumentov nacionalne moči ob osamosvojitvi Slovenije

Na primeru osamosvojitve Slovenije ugotavljamo temeljni pomen instrumenta kakovosti prebivalstva, ki je omogočal razvoj in uporabo večine drugih instrumentov nacionalne moči. Kakovost prebivalstva je namreč pogoj za socialno-kulturno in ideološko moč ter moralo, na podlagi katerih lahko nastajajo tradicionalni instrumenti moči.

2.1. Velikost in kakovost prebivalstva v povezavi s socialno-kulturno in ideološko močjo ter moralo Slovencev

Biti gospodar na svojem ozemlju je od nekdaj v zavesti naroda. Dolgotrajnost želje po samostojnosti Slovenije je decembra 1990 pripeljala do plebiscita

z visoko udeležbo 93,2 odstotka volilnih upravičencev, od katerih je 95 odstotkov glasovalo za samostojno in neodvisno državo Slovenijo. Rezultati plebiscita so potrdili enotnost slovenskega naroda, voljo do življenja in ponos ter postavili temelj neomajnosti in visok moralni naboj za nadaljnje dejavnosti osamosvojitvenega procesa tako političnemu vodstvu kot vsakemu slovenskemu državljanu.

Demokratizacija političnega sistema v drugi polovici 80. let prejšnjega stoletja, ekonomska moč najbolj razvite republike v Jugoslaviji z osemkrat višjim družbenim proizvodom na prebivalca kot na Kosovu in neomajna volja do samobitnosti so pripeljali do trenutka, ko je slovenski narod spoznal, da je čas za samostojno pot (Mikelin: 1990, 121).

Jezik in kultura, ki sta preživela kljub majhnosti naroda, sta v času pred osamosvojitvijo dajala zagon ter notranjo energijo, ki se je kazala prek društva pisateljev in drugih intelektualcev ter vplivala na politične odločitve. Slovenska intelektualna elita je že sredi 80. let prejšnjega stoletja dejavno razpravljala s srbskimi intelektualci in prišla do pomembnih spoznanj, ki so se pozneje ob osamosvajanju potrdila, in sicer ozemeljske zahteve Srbov v Bosni in Hercegovini ter na Hrvaškem in nezainteresiranost za slovensko ozemlje.

Demografska in geografska omejenost Slovenije sta dejavnika, ki sta na prvi pogled omejujoča in kažeta na šibkost Slovenije kot države, vendar sta jezikovna in narodna homogenost z 90 odstotki na zaokroženem nacionalnem območju kljub relativni majhnosti države očitni prednosti, ki sta pomembno prispevali k narodni samozavesti in trdnemu stališču glede osamosvojitve. Uradni slovenski jezik je na tem ozemlju že od leta 1918. Slovenija je imela leta 1991 razvejano mrežo šol in kulturnih ustanov, univerzi, Akademijo znanosti in umetnosti ter dobro razvito gospodarstvo.

Kljub relativni majhnosti slovenskega prebivalstva navedeno prikazuje njegovo visoko kakovost ter socialno-kulturno in ideološko moč, ki so temelj za razvito gospodarstvo ter posledično ekonomsko moč.

2.2. Ekonomska moč Slovenije

Očitna ekonomska moč, katere nosilec je bila v Jugoslaviji poleg Hrvaške predvsem Slovenija, je bila eden izmed pomembnejših razlogov za osamosvajanje Slovenije. Po drugi svetovni vojni sta predvsem vpliv jugoslovanskega trga in pozitiven končni obračun povzročala vztrajanje oziroma zadovoljstvo z obstojem v Jugoslaviji.

Ves čas obstoja Jugoslavije je kot zimzelena ostala februarja 1926 v parlamentu takratne Jugoslavije izrečena ironična opazka nesporne avtoritete in vodilnega slovenskega politika iz časa med obema vojnama Antona Korošca: »Danes je država tako urejena, da Srbi vladajo, Hrvati razgovarjajo in mi Slovenci plačujemo.« (Lazarevič v Balkovec: 2009, 181).

Velika ekonomska moč je dajala zagon osamosvojitvenim zamislim, je pa ob blokadi jugoslovanskega trga in precejšnjih fiskalnih težavah takratne valute doživela razočaranje. Junija 1990 je vse več slovenskih podjetij poslovalo z blokiranimi računi. Marca 1991 je ob sprejemanju proračuna RS nastala »parlamentarna vojna« glede višine izdatkov za obrambo. Kljub zelo negotovim razmeram glede osamosvojitve so bile na eni strani močne sanje o popolni demilitarizaciji in nepotrebnosti izdatkov za vojaške namene, na drugi strani pa so bila vztrajanja, da je za plebiscitarne odločitve nujna tudi obrambna komponenta. Nastajajoča parlamentarna demokracija še neosamosvojene Slovenije je, čeprav ni imela časa za dozorevanje oziroma prehod iz zlomljenega socializma, že na začetku pokazala veliko razumevanja pomena vojaške moči kot instrumenta nacionalne moči. Pozitivni in negativni ekstremi v razpravah pri obravnavi vprašanja obrambe še nevzpostavljene države so na neki način omogočali uravnoteženje ter soglasje, obvladovanje pohlepa zagovornikov in ozaveščanje nasprotnikov izdatkov za obrambo. Na koncu je bilo upoštevano teoretično izhodišče, da vojaška moč podeli drugim instrumentom nacionalne moči resničen pomen za skupno moč države (Morgenthau v Kotnik, 2014).

Slovenija je leta 1990 v zvezni proračun le za potrebe Jugoslovanske ljudske armade (JLA) prispevala 857 milijonov ameriških dolarjev, leta 1991 pa je za JLA in TO skupaj namenila slabih 340 milijonov ameriških dolarjev (Janša: 1992, 96).

2.3. Vojaška moč Slovenije

Za zavarovanje osamosvojitve je bilo junija 1991 na voljo približno 15.200 pripadnikov Teritorialne obrambe in 8000 pripadnikov organov za notranje zadeve. Skupno je bilo torej približno 23.200 in 20.000 rezervnih pripadnikov TO ter 2000 pripadnikov za notranje zadeve, ki pa niso bili oboroženi (Janša: 1992, 143). V prvih dneh julija je število vpoklicanih pripadnikov doseglo 30.300 pri 90-odstotnem odzivu (Mikulič: 2006, 10).

JLA je imela v času napada na ozemlje Slovenije oziroma tik ob meji približno 32.000 pripadnikov JLA z zavidljivo lahko in težko oborožitvijo, predvsem pa z absolutno prevlado v zraku in oklepni tehniki.

TO je imela nekaj več kot 23.000 kosov pehotne oborožitve, 1000 kosov lahkega protiklepnega orožja in nekaj deset protiletalskih raket ter protiletalskih topov. Kritično pomanjkanje sredstev zvez in pehotne oborožitve je bilo kljub embargu ublaženo s tajnim nakupom tik pred začetkom spopadov (Janša: 1992, 149–150). Ilegalno kupljeno orožje, predvsem lahko protiklepno orožje Armbrust, je imelo velik psihološki in moralni naboj za pripadnike TO. Prav tako je pomenilo močan psihološki dejavnik, ki je ob kombinaciji lažnih sporočil o tujih vojaških inštruktorjih, ki urijo pripadnike TO, negativno vplivalo na moralo pripadnikov JLA. Kombinacija dejstev, da je bila JLA v večini naborniška nacionalno mešana vojska, popuščanja motiva zaradi smrti vojakov, notranje razdvojenosti (prosrbska in projugoslovanska struja), vse več izstopov iz aktivne službe ter uspehi moralno precej močnejše TO (blokade tankovskih kolon, sestreljeni in poškodovani helikopterji), je vplivala na to, da je JLA kljub napovedim nekaterih generalov, da bo Slovenija poražena v nekaj urah, doživela vojaški poraz.

2.4. Nastajanje slovenske diplomacije

Oklicati samostojnost države oziroma celo pribojevati jo z vojaško močjo je eno, doseči priznanje mednarodne subjektivitete pa je drugo, prav tako zahtevno poglavje nastajanja države in težka naloga slovenske politike ter diplomacije, ki sta neuspešno poskušali doseči mirno ločitev z notranjepolitičnim dogovarjanjem o jugoslovanski konfederaciji ali mirni ločitvi že pred razglasitvijo samostojnosti.

Združene države Amerike so leta 1991 obljubljale selektivno ekonomsko pomoč jugoslovanskim republikam in vztrajno zagovarjale enotno Jugoslavijo. Podobno stališče je imela Italija. Avstrija je kljub prvotni naklonjenosti v začetku leta 1991 zaradi prošnje za vstop v Evropsko skupnost (ES) popolnoma spremenila odnos do vprašanja priznavanja Slovenije oziroma je sledila skupnemu stališču Evropske skupnosti, ki je zagovarjala enotno Jugoslavijo. Francija je na poskus osamosvojitve Slovenije gledala bolj kot igranje z romantičnimi željami in ne kot resen namen (Pesek: 1992, 511). Večina mednarodne javnosti je torej težnjam po samostojnosti Slovenije nasprotovala. Na osamosvojitveno slovesnost so prišli le štirje avstrijski in italijanski deželni glavar, kar je bil svojevrsten kazalec odnosa mednarodne javnosti do Slovenije in hkrati kazalec uspešnosti oziroma neuspešnosti slovenske politike in diplomacije v času pred osamosvojitvijo (Pesek: 1992, 518).

Doseči smo morali mednarodno priznanje, bili pa smo skoraj brez svoje

diplomatske tradicije (Rahten v Vidmajer, 2011). Pri vzpostavljanju zunanje politike je prevladovala kadrovska zasedba slovenskih diplomatov iz Jugoslavije, ki so si ob takratni politični eliti nove države začeli prizadevati za mednarodno priznanje.

Konec aprila 1991 je bil sprejet dokument Temelji strategije zunanje politike Republike Slovenije, ki je posredno opredeljeval tudi strategijo za mednarodno priznanje Slovenije, ni pa bila pripravljena samostojna strategija za mednarodno priznanje, kar bi mogoče v trenutku, v katerem je bila Slovenija, morala biti. Dober mesec pozneje je bil sprejet Zakon o zunanjih zadevah.

Leta 1991 so pomembno vlogo pri priznavanju Slovenije imele predvsem strankarske zveze posameznikov s podobnimi evropskimi strankami. Prav na podlagi tovrstnega sodelovanja med Peterletom in Kohlom je prišel eden prvih namigov iz Nemčije o naklonjenosti do Slovenije. Po prepričljivi predstavitvi srbskega vdora v monetarni sistem Narodne banke Jugoslavije je tudi od ZDA prišel prvi namig, ki je dajal slutiti, da bi tudi ZDA lahko spremenile svoje mnenje (Pesek: 1992, 511).

Med osamosvajanjem je bilo očitno dejavno delovanje slovenskih izseljencev po vsem svetu. Poleg njih so bili tudi številni mednarodno uveljavljeni posamezniki, na primer slikar Zoran Mušič, ki je kot osebni prijatelj takratnega francoskega predsednika pomembno vplival na njegovo mnenje o samostojni Sloveniji.

Začetna neprepričljivost se je po vojni za samostojnost obrnila v pozitivno smer in se pokazala v razmeroma hitrem priznanju mednarodne subjektivitete Slovenije.

2.5. Geostrateški položaj Slovenije in naravni viri

Geostrateški položaj države in naravni viri so danost, na katero ni mogoče vplivati, jo je pa treba čim boljše izkoristiti. Slovenija kot celinska in pomorska država leži na stiku srednjeevropskega, južnoevropskega in sredozemskega geostrateškega ter geopolitičnega prostora, kar ji ponuja politične, gospodarske, družbene, kulturne in druge prednosti ter priložnosti.

Ozemlje Republike Slovenije prečkajo najkrajše kopenske poti, ki zahodno in srednjo Evropo povezujejo z jugovzhodno Evropo in Azijo, ter najkrajše in najugodnejše poti s srednjeevropskih celinskih območij do obale Jadranskega morja in iz vzhodne in jugovzhodne Evrope do Apeninskega polotoka

(Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS, 2010).

V času osamosvojitve je Slovenija v primerjavi s Hrvaško ter Bosno in Hercegovino imela to prednost, da njena geografska oddaljenost v preteklosti ni omogočala naseljevanja Srbov, zato prosrbska struja v Beogradu ni imela nobenih zahtev po slovenskem ozemlju. Lega najsevernejše republike v okviru Jugoslavije je omogočala prednost meje z Avstrijo in Italijo, zato so zvezni organi težje nadzorovali ilegalni uvoz orožja in je bil ta nekoliko lažji.

Slovenija nima večjih naravnih virov, ki bi lahko vplivali na potek in konec osamosvojitve, oziroma je mogoče tudi to dejstvo pripomoglo k nezainteresiranosti za njeno ozemlje.

2.6. Informacijska moč

Boj za informacijsko premoč se je začel že v času Janševih odkritih medijskih napadov na JLA. Z javnim objavljanim kritik na račun oboroženih sil Jugoslavije in s širjenjem zamisli o demilitarizaciji Slovenije ter pozneje o lastni slovenski vojski je povzročil na eni strani ostre odzive JLA in na drugi nov kritični pogled Slovencev na takratno državno ureditev.

Informacijska »vojna« se je nadaljevala po skupščinskih volitvah v Sloveniji in na Hrvaškem, ko je JLA kot protiukrep v tajnosti že aprila 1990 izdala ukaz za pregled in pozneje premeščanje orožja TO v skladišča JLA. Rezultat ni bil le, da sta dve tretjini slovenskih občin ostali brez orožja, povzročil je tudi nekaj težav oziroma nezaupanja v slovenskem političnem vrhu. Premeščanje orožja je dokončno ustavilo tajno delovanje Manevske strukture narodne zaščite (MSNZ), ki je s pomočjo številnih posameznikov tudi vrnila manjši del že odvzetega orožja.

Sledilo je skrivanje informacij o nabornikih, ki naj bi decembra 1990 dobili poziv za služenje v JLA.

Različne informacije o prvem postroju slovenske vojske v Kočevski Reki, podprte s poročili vojaške protiobveščevalne službe (KOS) o vojaških pripravah na Kočevskem in s pisanjem novinarjev o tujih vojaških inštruktorjih, so imele predvsem močan psihološki učinek na nasprotno stran.

Precejšnje psihološko breme je le nekaj dni pred razglasitvijo samostojnosti povzročilo poročilo slovenskih obveščevalcev o obisku ameriškega zunanjega ministra Jamesa Bakerja v Beogradu, kjer je zvezni premier Ante Marković

napovedal omejen vojaški poseg v Sloveniji. Prepričal ga je, da bo JLA slovenski odpor premagala v dveh urah. Eden izmed generalov je celo omenil, da bo to nova operacija Puščavski vihar. Baker je v pogovorih s predsednikom Kučanom povedal, da ZDA niti kdo drug ne bo priznal samostojne Slovenije (Janša: 1992, 98).

Ob razglasitvi samostojnosti in po začetku napada JLA so v Slovenijo prišli številni novinarji. V tiskovnem centru v Cankarjevem domu jih je odlično obvladoval takratni minister za informiranje Jelko Kacin. Radijski in televizijski prenosi s poročili novinarjev iz Cankarjevega doma so bili bistveni za obveščanje ter razumevanje stanja za slovensko in svetovno javnost. Televizijske, radijske in tiskane novice o prvih pomembnejših uspehih enot TO na blokadah tankovskih kolon, o prvih sestreljenih in poškodovanih helikopterjih JLA ter smrtnih žrtvah in odločni nastopi predstavnikov slovenske politike, ki so jasno pokazali odločenost za popoln upor, so imeli zelo dober vpliv na enotnost Slovencev in moralo enot TO ter slab vpliv na JLA, v kateri se je razblinila slika o operaciji Puščavski vihar in trditvah o Slovencih, ki nikoli niso bili bojovníki. Pri tem se je pojavilo tudi nekaj nerodnosti, kot je bila na primer reportaža slovenskih novinarjev z obiska položajev protizračne obrambe TO na Ljubljanskem gradu.

3. Sklepni del

Za slovensko osamosvojitve so bili neposredno uporabljeni ali so posredno vplivali vsi omenjeni instrumenti nacionalne moči.

Naj najprej izpostavimo instrumenta velikost in kakovost prebivalstva. Relativna majhnost naroda, ki sicer ozko gledano pomeni slabše izhodišče, je najverjetneje v kombinaciji s stereotipom, da Slovenci nikoli niso bili vojaki, pripomogla k podcenjevalnemu nastopu jugoslovanskih oblasti in predvsem k vojaško neustreznemu nastopu JLA ter tako pomembno prispevala k uspešni osamosvojitvi. Kakovost prebivalstva je bila izraz intelektualne in politične elite, razvijajoče se parlamentarne demokracije, razvejanega šolstva, kulture in gospodarske razvitosti ter največje ekonomske moči med vsemi republikami Jugoslavije.

Socialno-kulturna in ideološka moč sta pridobivali iz dveh dejstev, da smo Slovenci skozi zgodovino ohranili jezik ter kulturo in da nas tudi ob grobem zatiranju odlikujeta vztrajnost in ponos, kar je pokazal tudi rezultat plebiscita, ki je v kombinaciji z neomajnim političnim vodstvom pomenil temelj za visoko moralo ter vztrajanje po vnaprej določeni poti do jasnega cilja.

V odločilnih trenutkih je prednost na stran Slovenije obrnila vojaška moč. Ta se sicer ni kazala s številčnostjo in vrhunsko opremljenostjo, temveč z izjemno moralo, podkrepjeno z jasnim ciljem, kar je prineslo nekaj pomembnih vojaških prednosti in zasejalo dvom ter razkol v JLA.

Diplomacija, ki sicer ni imela svoje tradicije, je že pred razglasitvijo samostojnosti poskušala s predlogi konfederacije ali mirne razdružitve, vendar neuspešno, je pa veliko bolj uspešno nastopila po končanih spopadih. Slovenijo je v manj kot letu dni priznalo 30 držav. Maja 1992 je postala 176. članica Združenih narodov in maja 1993 je bila sprejeta v Svet Evrope.

K blažitvi vojaških in diplomatskih prizadevanj je nekoliko prispeval tudi geostrateški položaj Slovenije, in sicer je kot najsevernejša in narodno zelo homogena republika nezanimiva glede naravnih virov, kar predvsem prosrbski struji ni dalo nobenih vzvodov za ozemeljske zahteve.

Informacijska moč oziroma nemoč se je pokazala že na najnižji ravni enot TO, ki skoraj niso imele ustreznih radijskih sredstev za komunikacijo na taktični ravni, kar je bilo deloma nadomeščeno s sodelovanjem s policijo in ilegalnim uvozom. Komunikacijsko vojno v tiskovnem centru v Cankarjevem domu je skupaj s političnim vodstvom dobil takratni minister za informiranje Jelko Kacin (Starič, 2011).

Slovenija je s potjo osamosvajanja primer, ki kaže na to, da sta majhnost in šibkost lahko nadomeščeni z bistroumnostjo, pri čemer pa ne smemo prezreti »ugodnosti trenutka« v Evropi. S tem mislimo na čas izginjanja socialističnih režimov.

4. Viri in literatura

- Balkovec, Bojan, Jugoslavija v času, zbornik, Ljubljana, 2009.
- DZ – Razglasitev plebiscita 1990, <https://www.dzrs.si/wps/portal/Home/ODrzavnemZboru/Umetnost/RazstavaRazglasitevPlebiscita>, 29. 10. 2017.
- Janša, Janez, Premiki, Ljubljana, 1992.
- Kotnik, Igor, Upravljanje instrumentov nacionalne moči, Sodobni vojaški izzivi 2012/14-3.
- Mikeln, Miloš, in drugi, Slovenija 1990, Ljubljana, 1991.
- Mikulič, Albin, Vojna za Slovenijo 1991, Vojaški muzej SV, 2006.
- Pesek, Rosvita, Osamosvojitve Slovenije, Ljubljana, 2007.
- Starič, Tanja, Ko je bila Ljubljana center sveta.

- <http://www.rtv slo.si/osamosvojit ev/novica/184>, 26. 10. 2017.
- Vidmajer, Saša, Zgodovina diplomacije Slovencev se ne zač enja leta 1991, intervju z zgodovinarjem Andrejem Rahtenom, Delo, 2011. <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/zgodovina-diplomacije-slovencev-se-ne-zac enja-leta-199129>, 26. 10. 2017.

VOJNA V SLOVENIJI 1991 IN SUN CUJEVA TEORIJA ZMAGE BREZ PRELIVANJA KRVI

Dogajanja v drugi polovici osemdesetih let prejšnjega stoletja so zaznamovale velike svetovne družbene in politične spremembe. Val demokracije, ki se je širil po vzhodnoevropskih državah, od Nemške demokratične republike do nekdanje Sovjetske zveze, je zajel tudi našo skupno državo. Politično-ideološki razkorak med severnimi in južnimi republikami je postajal vse večji, vse večje pa so bili tudi zahteve po političnem pluralizmu in težnje po decentralizaciji na eni strani ter velikosrbski nacionalizem na drugi strani. Da je vprašanje odnosa Slovencev do skupne države neodložljivo in da je treba nekaj narediti, je postalo jasno že leta 1986 po srečanju slovenske intelektualne opozicije pod vodstvom dr. Pučnika s srbsko opozicijo, katere vodja Dobrica Ćosić je predstavil prvo različico srbskega memoranduma oziroma velikosrbskega programa o Jugoslaviji, ki je navzoče šokiral, ker v njem ni bilo več »prostora za Slovence« (Pesek, 2007, str. 43). Ne glede na vse napore slovenske politike v naslednjih letih, da bi prišlo do mirne odcepitve Slovenije od nekdanje države, se to ni uresničilo.

Vojna v Sloveniji leta 1991 je bila po marsičem zelo posebna in lahko bi rekli tudi unikatna. V podporo tej trditvi naj navedem nekaj dejstev. Slovenija je bila napadena po razglasitvi neodvisnosti, torej kot samostojna in suverena država. Jugoslovansko vodstvo je vztrajalo, da gre za urejanje notranjih zadev. Trajala je deset dni. Po podatkih Rdečega križa je vojna zahtevala 65 žrtev, in sicer sedem med domačimi civilisti, osem med pripadniki TO, deset civilnih žrtev med tujci, štiri med miličniki in 36¹ med pripadniki JLA (Pesek, 2007, str. 457).

Poznamo različne opredelitve vojne. Clausewitz je vojno opredelil kot nadaljevanje politike z drugimi sredstvi². Kvantitativne opredelitve vojno razlikujejo od oboroženega spopada po dveh temeljnih značilnostih, in sicer,

---

1 Ob svoji smrti je bil kap. Anton Mrlak uradno pripadnik JLA, ki se je dogovarjal o prestopu v TO. Ministrstvo za obrambo RS je leta 1993 izdalo mnenje, da se lahko njegov status izenači s statusom pripadnika TO, leta 2000 mu je bil priznan status padlega za samostojno Slovenijo (Wikipedija, 23. 10. 2017).

2 Carl von Clausewitz (2004): O vojni, Studia humanitatis.

da mora biti v opazovanem letu ubitih vsaj tisoč udeležencev oboroženih spopadov in da mora biti v oboroženih bojih eden od udeležencev država s svojimi silami (vojsko, policijo), medtem ko je nasprotnik lahko druga država ali organizirana politična skupina (ali gibanje), ki se z orožjem bojuje za politične cilje (Kaldor in Basker, 1997, v Žabkar, 2003, str. 102). Nuechterlein³ zagovarja trditev, da gre država v vojno vselej, ko so ogroženi njeni vitalni interesi oziroma ko gre za preživetje naroda in je za to pripravljena uporabiti vsa razpoložljiva sredstva.

Strinjati se moramo, da vojna v Sloveniji ne izpolnjuje kvantitativnega merila. Vendar pa so bili z napadom JLA na Slovenijo ogroženi njeni vitalni interesi in zato je Slovenija uporabila vse razpoložljive vire, tudi oborožene sile, da bi obranila samostojnost, suverenost in ozemeljsko celovitost. Rezultat uporabe oboroženih sil je bila zmaga.

Ključna dilema pri tem je, ali bi Slovenija plebiscitarno odločitev slovenskega naroda lahko zavarovala tudi brez uporabe oboroženih sil in ali bi v vsiljeni vojni lahko zmagala tudi brez boja. Zahteve po demilitarizaciji Slovenije v 80-ih letih so bile namreč del programov določenih političnih strank in v primeru, da bi jim to uspelo, bi se lahko zgodilo, da Slovenija v odločilnem času ne bi imela na voljo enega ključnih instrumentov moči, tj. oboroženih sil.

Z analizo dogajanj pred in med vojno v Sloveniji bom skušal pojasniti zgornjo dilemo in na podlagi tega predlagati možno smer nadaljnjega razvoja Slovenske vojske.

1. Demilitarizacija Slovenije

V krogih znotraj ZSMS in revije Mladina se je krepilo razmišljanje o demilitarizirani Sloveniji kot protiutež močni, vplivni in dragi JLA. Samo od aprila do avgusta 1988 je bilo objavljenih 1354 člankov, ki so bili negativno naravnani zoper JLA (Pesek, 2007, str. 396). Za slovensko vojsko se je pozneje zavzemal tudi DEMOS. V okviru tega je Janša v 95. številki Nove revije objavil zapis o potrebi, da bi Slovenci služili vojaški rok doma, v slovenski vojski, in da imajo tudi drugi v Jugoslaviji pravico do svojih obrambnih sil. Pri tem je poudaril, da bo Slovenija kot uveljavljena država ob popuščanju napetosti v svetu in v primeru oblikovanja združene Evrope, lahko vojsko odpravila oziroma zmanjšala na simbolični obseg (Janša, 1990, v Pesek, 2007, str. 396).

Rahlo streznitev, ki je imela za posledico tudi ukrepanje predsedstva RS,

---

3 Drew M. D., Snow D. M. (2006). Making Twenty-First-Century Strategy (str. 33–36).

je nedvomno prinesel sklep zveznega predsedstva na predlog armade o varnem skladiščenju orožja, ki je štabom TO nalagal predajo orožja in streliva v skladiščenje v objekte JLA. Zaradi tega sklepa je slovensko vodstvo v tajnosti angažiralo in reaktiviralo Manevrsko strukturo narodne zaščite (Pesek, 2007, str. 400). Političnih strank to nikakor ni odvrnilo od nadaljnje razprave o demilitarizaciji. Ta se je nadaljevala tudi ob pripravi ustavnih dopolnil v zvezi z ugovorom vesti, katerega predlagatelj je bila ZSMS-LS. Razprava o ugovoru vesti in o tem, kje naj bi Slovenci v prihodnje služili vojsko, je pravzaprav ves čas potekala v zvezi z razorožitvijo družbe. Zagovorniki demilitarizacije so svoje stališče zagovarjali s tem, da se domovina ne brani samo z vojsko in da je optimalna kombinacija za proces osamosvajanja tudi začetek procesa razorožitve Slovenije. Predlagatelj je tudi trdil, da bi vzpostavitev lastnega vojaško-obrambnega sistema pomenil ne samo izredno ekonomsko breme, ki si ga Slovenija v tisti fazi razvoja ni mogla privoščiti, ampak tudi oviro za poznejšo razorožitev družbe (Pesek, 2007, str. 406). Nekateri delegati so se sklicevali na predvolilne obljube in demilitarizacijo v krajšem ali daljšem časovnem obdobju (Mancini), zahtevali so takojšnjo razorožitev Slovenije in zagovarjali svetovno mirovno politiko oziroma politiko miru (Šuklje). Nekateri so dvomili v razorožitev (Magajna) in opozorili na posledice samorazorožitve v razmerju države do drugih držav in pozvali k realizmu (Peršak), ter trdili, da ni pravi čas za demilitarizacijo (Voljč) in zagovarjali vojsko kot »konstitutivni element države« (Toplak). Drugi so poudarjali, da bi bila Slovenija veliko močnejša, če vojske ne bi imela, saj da je za napadalca veliko hujša zadrega, če napade goloroko ljudstvo (Božič), in za zgled postavljali Islandijo in Kostariko, ki nimata vojske (Jaklič).

Mirovniška skupina, zbrana okrog Hrena, je jeseni 1990 predstavila predlog Slovenije brez vojske v petih letih. Pogoja za to pa sta bila, da armada zapusti Slovenijo v enem letu po plebiscitu in preoblikovanje obrambne industrije. ZS in ZSMS-LS sta vse bolj poudarjala mirovništvo in zahtevala Slovenijo brez vojske ter vključitev tega v ustavo (Plut). S konceptom demilitarizacije se je strinjal tudi Janša, vendar je zahteval, da se ta izvede postopoma. V začetku leta 1991 sta ZS in LDS (prej ZSMS-LS) predstavila Deklaracijo za mir, ki so jo podpisali vsi člani Predsedstva RS razen Omana. Janša je bil nad tem ogorčen, zato je v internem pismu članom predsedstva in IS RS izpostavil vprašanje državne varnosti kot usodno za slovensko osamosvajanje (Pesek, 2007, str. 419). Zanimivo pri tem dogajanju je, da se je vzporedno s polemiko o demilitarizaciji zgodil prvi postroj »slovenske vojske« v Kočevski reki, izvajal se je moratorij na služenje vojaškega roka in predajo evidenc o nabornikih JLA, sprejemal proračun za obrambo ter zakon o obrambi in zaščiti in da je začela služenje prva generacija nabornikov v UC v Pekrah in na Igu.

2. Preobrat in vojna v Sloveniji

Sredi maja 1991 je bil v Poljčah pomemben sestanek, po njem pa 37. seja predsedstva RS. Kot je ugotovila R. Pesek (2007, str. 447), je »na tej seji prišlo do svojevrstnega zavedanja in ovedenja resnosti situacije in prevzemanja polne odgovornosti za projekt osamosvojitve, vključno z morebitno posledico oboroženega odpora oz. obrambe ter zavarovanja plebiscitarne odločitve«. Ob nedelovanju zveznih oblasti sta se na zvezni ravni namreč vse bolj krepila vpliv armade in srbskega vodstva. Govorilo se je celo o uvedbi izrednih razmer oziroma državnem udaru. V takšnih neugodnih razmerah se je mirna razglasitev slovenske samostojnosti zdela vse bolj vprašljiva. Na sestanku v Poljčah je zato Janša predstavil smernice za obrambo Slovenije v šestih možnih različicah odpora glede na šest možnih oblik agresije na Slovenijo ob razglasitvi samostojnosti, ki jih je predsedstvo na seji sprejelo. Sprejem teh smernic je bil pozneje ključni dejavnik za delovanje ob dogodkih v Pekrah, ki so se zgodili samo šest dni po seji predsedstva.

Kljub vsemu temu in vedno slabšim razmeram v Jugoslaviji ter vse večjim pritiskom JLA glede spoštovanja zvezne zakonodaje, predaje evidenc o nabornikih in napotitve nabornikov na služenje v JLA, je bilo še naprej precej posvetov in pobud o demilitarizaciji. Školč je na primer konec maja 1991 predsedniku predsedstva RS celo poslal zahtevo za zaprtje UC v Pekrah in na lgu z utemeljitvijo, da »je boljši slab mir, kot dobra vojna« (Pesek, 2007, str. 450). Splošno prepričanje, da JLA ne bo posredovala, se je nadaljevalo tudi po poročanju vodje Varnostno-obveščevalne službe MORS, da bodo zvezne oblasti z veliko verjetnostjo z JLA poskusile nasilno preprečiti osamosvojitve Slovenije, saj je zagotovilo, da armada ne bo posredovala, dobil tudi Drnovšek od gen. Kadijeviča.

Razglasitev neodvisnosti Slovenije naj bi bila 26. junija, dejansko pa je bila izvedena dan prej, kar je bila državna skrivnost. Razlog za to je bil, kot se je izrazil Kacin, »v želji, da se svečano razglasi državo Slovenijo in zamenja stare simbole z novimi. Potem pa, ko se začne odvijati črni scenarij, pojasnjevati za kaj gre.« (Pesek, 2007, str. 454). 27. junija je predsednik IS RS prejel pisno obvestilo gen. Kolška, da bodo enote 5. vojaškega območja prevzele vse mejne prehode in zavarovale državno mejo SFRJ. V obvestilu je poudaril, da pri izvajanju naloge pričakujejo polno podporo organov oblasti in opozoril, da bodo nalogo brezpogojno opravili, kar pomeni, da bodo ravnali po pravilih bojne uporabe enot. Enote 13. korpusa s sedežem na Reki so to nalogo opravile že 26. junija in zavarovale mejne prehode od Sežane do obale.

Na dan nastopanja enot JLA je predsedstvo RS na predlog Janše sprejelo

določitev o uporabi bojnih sredstev oziroma da se bo slovenska vojska z orožjem zoperstavila JLA. Vzpostavljen je bil vojni kabinet in kot je pozneje ocenil Rupel, »je slovensko vodstvo takrat dobro delovalo« (Pesek, 2007, str. 457). Isti dan je na sedežu LDS potekala burna razprava o tem, kdo je kriv za začetek agresije. Školč je celo že imel napisan razglas, v katerem je zahteval odstop Peterleta in Janše, češ da sta nesposobna in da sta zavajala slovensko javnost, da ne bo vojaškega spopada. Prav tako je zahteval, da se obsodi groba kršitev človekovih pravic s strani TO, ker za barikade uporabljajo civilna vozila... (Slivnik, 1991, v Pesek, 2007, str. 455). Do objave razglasa na posredovanje Šetinca ni prišlo. Dva dni pozneje, na tajni 22. izredni seji vseh zborov Skupščine RS, so vse politične stranke obsodile agresijo na Slovenijo ter jasno izrazile podporo oboroženim silam in pripadnikom MNZ. Predsednik predsedstva RS Milan Kučan je takrat tudi jasno povedal, »da se na tej točki Slovenija ne želi in ne more umakniti« (Pesek, 2007, str. 459).

3. Sklep

Kitajski taoistični bojevnik, strateg in filozof Sun Cu⁴ je vojno in vojskovanje obsojal. V skladu s tem je kot največji dosežek vojskovanja štel zmago, izbojevano z najmanjšimi možnimi človeškimi žrtvami in materialno škodo. Njegova vodilna misel je vedno bila »zmagati brez boja je najbolje« in da »najboljši niso tisti, ki zmagajo v sleherni bitki, temveč tisti, ki sovražnika podjarmijo brez boja«. Oboroženi boj je vedno navajal kot poslednje sredstvo in poudarjal, da je vojskovanje treba zmanjšati čim bolj je mogoče. Končni cilj njegove strategije nikoli ni bil spodbujanje vojskovanja, temveč je temeljil prav toliko na vedenju, česa naj ne počnemo in kdaj naj tega ne počnemo, kot na vedenju, kaj naj naredimo in kdaj naj to naredimo, da bo uspeh zagotovljen.

Ali so te misli mojstra Suna vodile tudi politično vodstvo Republike Slovenije v času osamosvajanja, je na podlagi prej povedanega težko pritrditi. P. Balant (2006) navaja, da »je Slovenija svojo samostojnost dosegla z nenasilnimi, pravnimi, političnimi, informacijskimi sredstvi in prizadevanji«, kar sicer res drži, vendar samo do takrat, ko se je začel oboroženi spopad. Slovenija se je očitno trudila doseči sporazum s Srbijo in drugimi republikami, ki bi bil sprejemljiv za vse. Slednje je poudaril tudi Kučan v pogovoru za RTS (Pogovor s prvim predsednikom, 2015), ko je povedal, da se je »takrat zavzemal za koncept razdružitve«, s čimer bi Slovenija ohranila vse, kar bi ji koncept odcepitve⁵ vzel. Srbsko politično vodstvo se je po drugi strani na različne

---

4 Žabkar (2003) v knjigi Marsova dediščina navaja, da je pravo ime Sun Cuja Sun Cu Vu ali Sun ci Vu (6.–4. st. p. n. št.).

5 Kučan: "Takšna rešitev nam je bila celo ponujena z zakonsko rešitvijo znotraj tedanjega

načine trudilo izzvati slovensko stran in spodbuditi nasilno akcijo. Začelo se je z izjemno ostro retoriko Miloševića na mitingu bratstva in enotnosti v Beogradu, da »bodo Srbi zmagali v boju proti združenemu sovražniku iz tujine in države« ter »sporočamo jim, da se ne bojimo, da gremo v vsako bitko s ciljem, da zmagamo.« (Pesek, 2007, str. 24) in nadaljevalo z obsojanjem podpore slovenskega predsedstva procesu proti četverici in kosovskim rudarjem. Še zdaj se zelo dobro spomnimo Miloševićevih besed: »Ne čujem dobro, ne čujem dobro!« in zagotovila, da bodo zaprli in kaznovali vse, ki so izkoristili ljudi za manipuliranje s političnimi cilji proti Jugoslaviji (Pesek, 2007, str. 25). Nadaljevalo se je s poskusom razorožitve TO, napadom na RŠTO in različnimi mitingi resnice, bojkotom slovenskega blaga ter drugimi pritiski, vendar jim provokacija ni uspela in do tu je ugotovitev P. Balantove pravilna. Slovensko vodstvo je tudi vzpostavitev MSNZ po razorožitvi TO izvedlo z dobro pripravljeno skrivno akcijo (Kladnik idr., 2011, str. 8), saj ni želelo, da bi to pri JLA sprožilo oboroženi spopad. Ob zavedanju resnosti položaja je ob pripravah na napad JLA skupaj s Hrvaško neposredno pred napovedano osamosvojitvijo obeh republik pripravilo tudi skupni načrt obrambe Slovenije in Hrvaške. Do izvedbe načrta ob začetku vojne v Sloveniji sicer ni prišlo, ker je bil hrvaški predsednik odločno proti temu, navkljub zahtevi takratnega hrvaškega obrambnega ministra Špeglja, da je treba Sloveniji pomagati (Pesek, 2007, str. 335).

Slovenija je torej ne glede na vse napore, da osamosvojitve izpelje po mirni poti, v času, ko so bili ogroženi njeni vitalni interesi, lahko bi rekli celo preživetje, le morala poseči po skrajnih ukrepih in se v obrambo državnosti z oboroženimi silami postaviti po robu enotam JLA. Tega v tistem odločilnem času ne bi bila sposobna, če bi se kazalec na tehtnici razoroževanja pred razglasitvijo osamosvojitve odločno nagnil na stran zagovornikov demilitarizacije. To so ob učinkovitem odporu slovenskih oboroženih sil končno spoznali tudi njeni zagovorniki, Kopač pa je celo priznal, da »mu je žal za vsako protitankovsko granato, ki je Janša ni mogel kupiti« (Pesek, 2007, str. 457).

Vprašanje, ki si ga danes zastavljamo, je, kaj smo se iz tega obdobja naučili, kar bi nam lahko pomagalo pri razvoju in oblikovanju oboroženih sil za prihodnost. Danes delujemo v drugačnem okolju, smo del zaveznitva, znotraj katerega imamo določeno odgovornost do kolektivne obrambe in delujemo na MOM po vsem svetu. Vprašanje je tudi, kako se v tem kontekstu odraža

---

sistema. Toda Slovenci bi v tem primeru odšli kot narod brez zgodovine, brez pravice do sodelovanja v sukcesiji, brez pravice do nasledstva meddržavnih pogodb, ki jih je podpisala Jugoslavija in so bile za nas pomembne, med drugim tudi pogodb, ki so določale in zagotavljale našo mejo." ("Pogovor s prvim predsednikom", 2015)

koncept vojaške strateške rezerve, ki nedvomno temelji tudi na izkušnjah osamosvojitvene vojne⁶. Vprašanje je, ali koncept zagotavlja dobro podlago tudi za kolektivno obrambo in delovanje naših enot na mejah zavezništva ali na MOM.

Kot je v svoji knjigi v zvezi z vojno v Sloveniji zapisal Špegelj (2001, v Pesek, 2007, str. 469), je »tako organizirani obrambi absolutno ustrezala teritorialna vojna, strukturirana po času, prostoru in vrstah delovanja, kar je v spopadu dalo odlične rezultate«. Kolšek (2001, str. 167) temu dodaja, da je bilo v spopadih z oklepnimi enotami JLA ključno to, da so enote TO zlahka izkoristile prednosti domačega terena, značilnosti gorsko-planinskega zemljišča ter (zahvaljujoč močni propagandi) podporo in pomoč prebivalstva. Takšne razmere je pri kolektivni obrambi ali na MOM težko pričakovati, kakor tudi to, da bi s srednjimi mehaniziranimi enotami doma dosegli podobne rezultate, kot so jih enote TO in MNZ med osamosvojitveno vojno. Bi pa to lahko dosegle lahke, zelo premične in premestljive enote s kratkim odzivnim časom, vrhunsko opremljene in usposobljene, sposobne samostojnega delovanja v različnih okoljih (360°). Takšne enote bi lahko vključili v Natovo VJTF-strukturo, z njimi delovali na MOM in zagotovili dobro podlago za razvoj enot za potrebe obrambe domovine. Ne nazadnje takšne enote vsi zelo spoštujejo, kar zagotavlja tudi odvratalno funkcijo, ki je izjemnega pomena tudi pri uporabi politično-diplomatskih instrumentov moči, kajti kot je poudaril ameriški obrambni minister Mattis⁷, so ameriški diplomati najučinkovitejši takrat, ko imajo podporo verodostojne vojaške sile.

4. Sklepno vprašanje

Verjetno ni neumestno vprašanje, v čem se današnje razmere razlikujejo od tistih v času osamosvojitvene vojne glede na zagotovljena finančna sredstva za razvoj in delovanje Slovenske vojske. Res je, da danes ne moremo govoriti o neposredni razpravi o demilitarizaciji družbe, potekajo pa stalne razprave o obrambnem proračunu ter vlogi in sestavi oboroženih sil, ki glede na občutno zmanjšanje proračuna v preteklih letih niti niso bistveno drugačne od Janševe ideje o »dolgoročni demilitarizaciji« (Pesek, 2007, str. 406). Janša je 1991 ob razpravi o Deklaraciji za mir navedel podatek, naj bi Slovenija leta 1990 v zvezni proračun prispevala 850 milijonov dolarjev, da pa stroški za slovensko vojsko ne bi smeli preseči 700 milijonov dolarjev (Pesek, 2007, str. 418). Če ta podatek primerjamo z obrambnimi izdatki danes, se nedvomno zastavi vprašanje,

---

⁶ Doktrina VSR je dodatnih 25.000 pripadnikov v enem letu.

⁷ <https://siol.net/novice/svet/zda-nikoli-ne-bodo-pristale-na-severno-korejo-kot-jedrsko-silo-452348>, dostop 28. 10. 2017 ob 11.04

kakšno vojsko si danes sploh želimo oziroma kakšno si glede na odobrena proračunska sredstva sploh lahko privoščimo, še posebej ob upoštevanju, da je bilo v proračunski postavki za obrambo za leto 1991 za TO predvidenih 3,63 % (Pesek, 2007, str. 438) proračunskih sredstev, zdaj pa manj kot 1% za zdajšnjo majhno, dobro opremljeno in vrhunsko usposobljeno Slovensko vojsko. Politično vodstvo RS in slovenski narod sta za uresničitev nacionalnih ciljev v različnih obdobjih osamosvajanja uporabila vse instrumente moči, od diplomatskih, informacijskih, socialno-kulturnih in ideoloških do moralno-psiholoških in geostrateških. Vendar bi bila njihova uporaba borna, če v odločilnem času slovensko vodstvo ne bi imelo na voljo vojaškega instrumenta moči. Oborožene sile so imele v času osamosvojitvene vojne ne glede na podrejeni položaj do takratne JLA ključno vlogo in so zavarovale plebiscitarno odločitev slovenskega naroda.

Naj razpravo končam z mislijo mojstra Suna, vedno aktualno za državno in mednarodno varnostno okolje, ki se navezuje tudi na znan Cankarjev citat iz drame Hlapci: »Narod si bo sodbo pisal sam!«. Mojster Sun pa je zapisal: »Vojaška dejavnost je pomembna za državo. Ker gre za območje smrti in življenja, za tao (pot) uničenja ali tao preživetja, je proučevanje vojaške dejavnosti nujno.«

5. Literatura in viri

- Balant, Petra, 2006, Pot Slovenije do osamosvojitve – med mirno rešitvijo in oboroženim spopadom. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kladnik, Tomaž (ur.), 2011, Vojaška obramba Slovenije 1990–1991. Ljubljana: Defensor.
- Kolšek, Konrad, 2001, Spomini na začetek oboroženega spopada v Jugoslaviji. Maribor: Obzorja.
- Kotnik, Igor, 2012, Upravljanje z instrumenti nacionalne moči. V: Sodobni vojaški izzivi, 14/3, str. 11-20.
- Nanut, Karlo, 2001, Zgodovinski pregled osamosvojitve Republike Slovenije, Ljubljana: Center vojaških šol.
- Pesek, Rosvita, 2007, Osamosvojitve Slovenije, Ljubljana: Nova revija.
- Sun, Cu, 1998, Umetnost vojne. Ljubljana: Ars Martialis.
- Žabkar, Anton, 2003, Marsova dediščina. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Stopar, Andrej, 2015, Pogovor s prvim predsednikom Republike Slovenije Milanom Kučanom. Ljubljana: MMC RTV SLO. Predvajano, 23. december 2015 ob 13.37.

PROBLEMI REORGANIZACIJE V TERITORIALNI OBRAMBI LJUBLJANSKE POKRAJINE V LETIH 1990 IN 1991

Če želimo čim bolj realno obravnavati reorganizacijo Teritorialne obrambe, ki je bila izvedena tik pred razglasitvijo samostojnosti Republike Slovenije in junijsko-julijsko vojno leta 1991, se moramo vrniti v obdobje pred prvimi demokratičnimi volitvami po drugi svetovni vojni, v začetek leta 1990 in še globlje, v leti 1988 in 1989.

Že v teh letih smo se intenzivno ukvarjali s široko zasnovano pobudo za reorganizacijo slovenske Teritorialne obrambe (TO). Veliko je bilo pomislekov o smotrnosti tega projekta, saj tak, kot je bil predlagan, ni prepričal večine pripadnikov stalne sestave ne najpomembnejših družbenopolitičnih dejavnikov v republiki. Za vsemi temi postopki, ki so bili vsiljeni Sloveniji, se je skrival osnovni namen, katerega glavni cilj je bil ta, da se TO postopoma in popolnoma podredi Jugoslovanski ljudski armadi (JLA). Tem hudim pritiskom smo bili najbolj izpostavljeni v Ljubljani in do neke mere na Gorenjskem.

Prednostno vlogo nosilcev reorganizacije in združevanja pokrajin so dobili štabi in njihovi poveljujoči, ki so izkazovali nedvoumno podporo takratnemu komandantu TO RS generalu Ivanu Hočevarju in njegovi projugoslovanski politiki in JLA. Tako je bilo tudi na območju Ljubljane. Za poveljnika Ljubljanske pokrajine, ki naj bi združevala dotedanji pokrajini Ljubljana mesto in Ljubljana okolica, je bil predviden komandant pokrajine Ljubljana okolica polkovnik Konrad Mumel. Njegov štab je imel sedež v Vojašnici maršala Tita na Roški cesti 2 in se je skoraj v celoti podredil politiki delovanja, ki jo je do Slovenije imela JLA. Tudi vpliv pokrajinskega odbora kot civilne veje oblasti pri delovanju v vojni, ki je imel svoje pisarne v tej vojašnici, je popolnoma zbledel. Svoj vrhunec so ti dogodki doživeli z razorožitvijo¹ TO maja 1990 in zahtevami polkovnika Konrada Mumla, da skladno z ukazi iz nadrejenega štaba² – Republiškega štaba Teritorialne obrambe (RŠTO) prevzame poveljstvo načrtovane, na novo ustanovljene pokrajine mimo zakonitih postopkov in brez

1 Miha Butara: Ljubljana v maju 1990 (12. september 2000).

2 Boris Bolfek: Vojaška obramba Slovenije 1990–1991, Muzej Slovenske vojske (2011, str. 80–89).

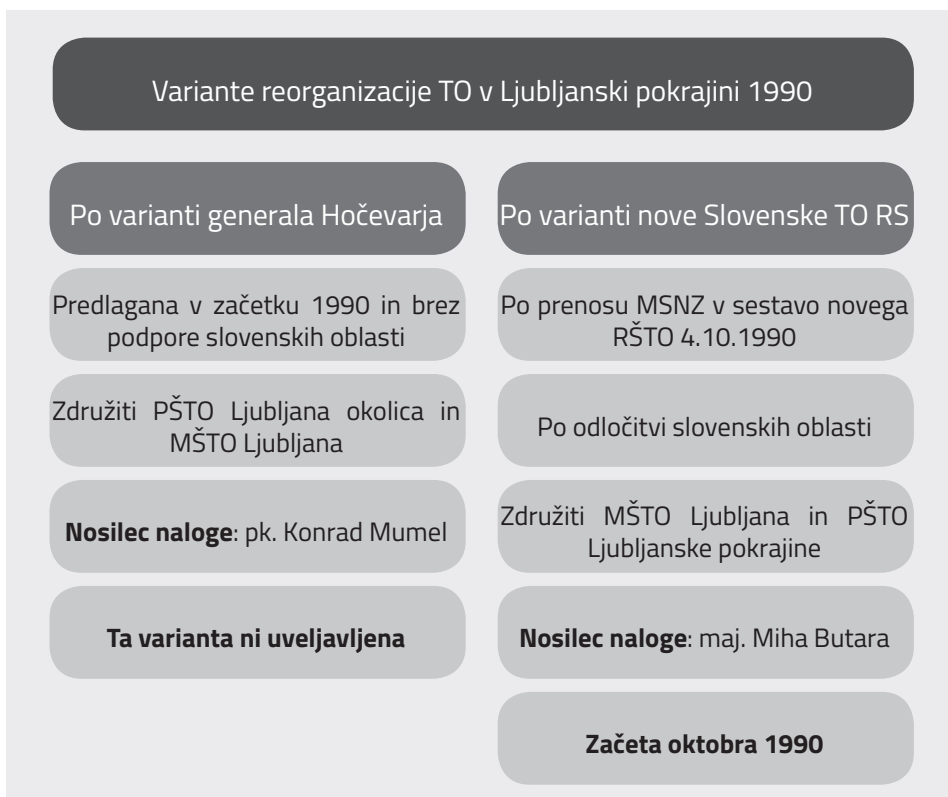

soglasja slovenskega republiškega in političnega vodstva. Večkrat je poskušal prevzeti mobilizacijske dokumente in vojne načrte ter jih prenesti pod nadzor JLA z utemeljitvijo, da bodo ti v njihovih objektih dobro varovani. Takrat se je Konrad Mumel³ pri svojih zahtevah opiral na večino svojih sodelavcev in na nekatere podrejene v občinskih štabih TO, ki jim je še posebno zaupal. V njih je imel zaveznike, ki so mu pridno pomagali pri nalogi in mu v celoti sledili.

Zaradi realnega ocenjevanja tega stanja je treba upoštevati razmere, v katerih je takrat deloval njegov pokrajinski štab. Vsakodnevno delo v vojašnici med pripadniki aktivne sestave JLA se je kazalo na vsakem posamezniku ŠTO posebej. Še posebno zato, ker so imeli stalni občutek, da jih nadzira Kontraobveščevalna služba (KOS). Delali so v izoliranem vojaškem okolju.

Čeprav so se razmere postopoma spreminjale v korist izrazito slovenske odločitve, so z Mumlom nekateri njegovi zvesti sodelavci zadržali odnose tudi med delovanjem Manevrske strukture narodne zaščite (MSNZ) in po njenem prenosu v TO, ne da bi o tem obveščali svoje nadrejene ali pristojne službe. Zaradi tega in nekaterih njihovih nenavadnih postopkov, ki so bili sistematično

Tabela 1: Predlagani varianti reorganizacije leta 1990

3 Miha Butara: Reorganizacija TO Ljubljanske pokrajine (2008), osebni arhiv in arhiv 5. PŠTO.

nadzorovani, so predstavljali zgodbo zase. **Deležni so bili zelo resnih pomislekov, v nekem primeru pa celo zahteve neposrednih sodelavcev, da jih izločijo iz vseh kadrovskih kombinacij že v času prve reorganizacije TO po odločitvi slovenske oblasti oktobra 1990, potem ko smo prenesli MSNZ v TO RS. Te zahteve so se zaradi nadaljevanja vprašljivih aktivnosti pri teh ljudeh v še večjem obsegu pojavljale tudi leta 1991.**

1. Reorganizacija TO oktobra 1990⁴

Zaupanje republiškega vodstva, da prevzamemo pobudo za preoblikovanje TO na širšem območju Ljubljane, smo dobili v Mestnem štabu TO Ljubljane⁵ (MŠTO) v pokrajini Ljubljana mesto. Za to je obstajalo kar nekaj močnih in utemeljenih razlogov. Prva stabilizelo visoka vojaška strokovna usposobljenost in kakovost dela. Prav tako tudi dolgoletna pripadnost slovenskim interesom in seveda delovanje v času MSNZ, ko je ta imela izjemno pomembno vlogo. V tistem času smo zagotavljali izredno dobro delovanje organizirane in natančno vodene MSNZ v Ljubljani, obenem pa smo sodelovali pri oblikovanju njene dejavnosti v preostalih pokrajinah in pri delu republiškega štaba MSNZ.

Tabela 2: Vojna sestava, MŠTO Ljubljana mesto, rang pokrajine I. variante – 1990

ZAP. ŠT.	ŠTABI IN ENOTE	ŠTEVILO V/O	ŠT. ENOT ALI ŠTABOV
1.	MŠTO	238	1
2.	OŠTO I. variante	255	3
3.	OŠTO II. variante	168	2
4.	ŠTO KS	54	18
5.	Brigada TO	3600	3
6.	Jurišni odred TO	168	1
7.	Diverzantski odred	460	5
8.	Ltrd PLO	480	2
9.	Četa TO KS	1692	18
10.	Četa TO OZD	94	1
11.	PDČ TO	400	5
12.	Četa za ognjeno podporo	240	3
13.	Pontonirska četa	91	1

4 Martin Premk: Vojaška obramba Slovenije 1990–1991, Muzej Slovenske vojske (2011).

5 Boris Bolfek: Vojaška obramba Slovenije 1990–1991, Muzej Slovenske vojske (2011, str. 86).

14.	Samo. topniška baterija B-1	82	1
15.	MM-baterija TO	105	1
16.	Vod TO	232	8
17.	Diverzantski vod TO	23	1
	SKUPAJ	8382	74

Zelo pomembno je bilo tudi dejstvo, da je bil sedež MŠTO v objektih skupščine mesta Ljubljane. Glede na to, da je bil sedež Pokrajinskega štaba TO (PŠTO) Ljubljana okolica v vojašnici, smo morali premestiti njihove uslužbence in del opreme na lokacijo zunaj objekta JLA. Na Roški so ostali le pripadniki aktivnega sestava armade.

Tabela 3: Vojna sestava PŠTO Ljubljana okolica, rang pokrajine I. variante – 1990

ZAP. ŠT.	ŠTABI IN ENOTE	ŠTEVILO V/O	ŠT. ENOT ALI ŠTABOV
1.	PŠTO	238	1
2.	OŠTO II. variante	252	3
3.	OŠTO III. variante	425	5
4.	ŠTO KS	45	15
5.	Brigada TO	1200	1
6.	Odred TO	1184	3
7.	Jur. odred TO	145	1
8.	Četa TO KS	1278	13
9.	Četa za ognjeno podporo	240	3
10.	Lahka topniška baterija PLO	56	1
11.	Vod TO	377	13
12.	Diverzantski vod TO	217	9
13.	PDV TO	200	8
14.	Pehotna učna četa	168	6
15.	Učni vod za zveze	8	1
	SKUPAJ	6033	83

Združitev pokrajinskih štabov je potekala razmeroma hitro. Nekaj vprašanj je bilo vezanih na razporeditve posameznikov na dolžnostih, za katere so bili usposobljeni in so jih opravljali že vrsto let. Večkrat se je bilo zelo težko odločati,

vendar veliko manevrskega prostora nismo imeli. Temeljito smo pretehtali vsakega posameznika, preden sem sprejel končno odločitev. Zavedal sem se tega, da vsi ne bodo zadovoljni, čeprav so vsi, od prvega do zadnjega v sestavi, prevzeli višje formacijske dolžnosti, kot so jih imeli pred tem. To je bilo obdobje izjemne zagnanosti vsakega posameznika, predvsem tistih, ki so delovali v MSNZ. Občasno se je celo pretiravalo v konspiraciji in z nezaupanjem, tudi takrat, ko to ni bilo treba.

Tabela 4 : Vojna sestava TO ljubljanske pokrajine (5. PŠTO), po združitvi MŠTO Ljubljana in PŠTO Ljubljana okolica po 7.10.1990.

ZAP. ŠT.	ŠTABI IN ENOTE	ŠTEVILO V/O	ŠT. ENOT ALI ŠTABOV
1.	5. PŠTO	476	1
2.	OŠTO - I. variante	255	3
3.	OŠTO - II. variante	420	5
4.	OŠTO - III. variante	255	3
5.	ŠTO KS	99	33
6.	Brigada TO	4800	4
7.	Odred TO	1184	3
8.	Jurišni odred TO	313	2
9.	Diverzantski odred TO	460	5
10.	Ltr divizion TO	480	2
11.	Ltr baterija TO	56	1
12.	Četa TO KS	2970	31
13.	Četa TO OZD	94	1
14.	PDČ TO	400	5
15.	PDV TO	200	8
16.	Diverzantski vod TO	240	10
17.	Četa za ognjeno podporo TO	480	6
18.	Pontonirska četa TO	91	1
19.	Samo. topniška baterija B -1 TO	82	1
20.	MM baterija TO	105	1
21.	Vod TO	609	21
22.	Pehotna učna četa TO	168	6
23.	Učni vod za zveze	8	1
	SKUPAJ :	14.245	154

V sestavo pokrajinskega štaba TO za Dolenjsko sta iz sestave PŠTO Ljubljana okolica premeščena OŠTO Ribnica in OŠTO Kočevje.

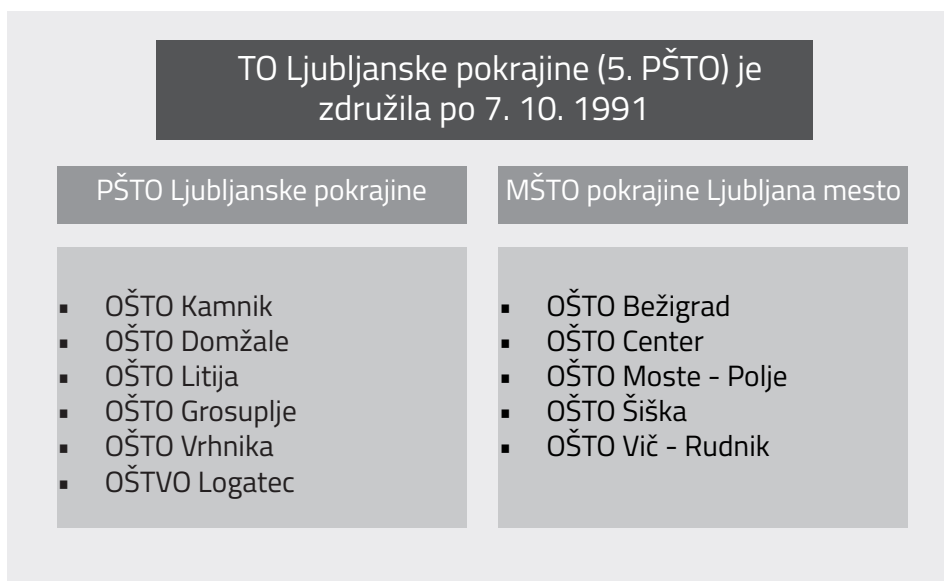
2. Prevzem podrejenih poveljstev

Vzporedno z oblikovanjem PŠTO Ljubljanske pokrajine se je izvedel vpogled v sestavo občinskega štaba TO (OŠTO), v količino orožja in opreme na skrivnih lokacijah. Prav tako se je opravil prenos občinskih struktur MSNZ v občinske štabe za TO. Vse to je ustvarilo konglomerat najrazličnejših situacij in odnosov, katerih refleksi so s svojimi pozitivnimi, pa tudi negativnimi vsebinami prisotni še danes.

Zadržali smo trenutno sestavo OŠTO in nadaljevali delo, katerega cilj je bil okrepiti medsebojne odnose, povečati stopnjo bojne pripravljenosti in usposobljenosti enot ter pripravljenosti za izvajanje nalog za obrambo slovenskih interesov.

Mnogi naši sodelavci so kar težko doživljali to obdobje, sicer polno zanosa in odločnosti. Tako je bilo pri nekaterih posameznikih veliko negotovosti, mnogo nejasnih vprašanj in tudi vprašanj do dokončne opredelitve. Jamstva za to, kaj se bo dogajalo v naslednjih dneh, nam takrat ni mogel nihče dati. Vsakomur je moralo biti jasno, na kateri strani je, in prava je bila le naša, slovenska stran. Ta čas in ti odnosi zahtevajo sistematično in temeljito obravnavo.

Tabela 5: Združitev dveh teritorialnih obramb pokrajin

3. Krepitev pokrajinskega štaba

Že novembra se je nadaljevalo delo pri reorganizaciji pokrajinskih štabov. Oblikovano je bilo več predlogov. Prišlo je do kadrovske okrepitve z uvajanjem novih delovnih mest. Popolnitev se je izvedla januarja 1991.

Tabela 6: Pomembne naloge za obrambo Ljubljane

Posebna pozornost pri organiziranju mesta za obrambo	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ inženirska ureditev mesta za srkajno vztrajno krožno obrambo ▪ priprava materialne baze za preskrbo in preskrbo enot oboroženih sil ▪ priprava materialne baze za preskrbo in preskrbo civilnega prebivalstva ▪ zagotavljanje pogojev za delovanje organov oblasti in vodstev SLO in DS ▪ priprava baze za vodenje boja in odpora na začasno zasedenem ozemlju	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sistem zavarovanja objektov, pomembnih za SLO in DS ▪ sistem kontrole območja in protispecialnega boja ▪ sistem protiletalske obrambe ▪ sistem protidestantske obrambe ▪ sistem protioklepne obrambe ▪ inženirska zagotovitev obrambe (utrjevanje, oviranje, zagotavljanje premikov in manevra) ▪ protijedrska - kemična - biološka oskrbljenost ▪ materialna baza zaledne oskrbe oboroženih sil ▪ vključevanje NZ kot najširše oblike oboroženega ljudstva ▪ vključevanje drugih subjektov SLO in DS

Ob tem so potekale stalne aktivnosti, s katerimi smo utrjevali organizacijske, materialne, kadrovske in finančne pogoje za delo v Ljubljani in vseh enajstih občinah (Domžale, Litija, Grosuplje, Vrhnika, Logatec, Bežigrad, Center, Moste, Vič, Šiška in Kamnik). S tem, da so OŠTO Kamnik najprej podredili gorenjski TO in ga šele pozneje priključili pod poveljstvo PŠTO Ljubljana. Utrjevali smo izjemno dobro sodelovanje s strukturami slovenske policije, povezavo s pristojnimi organi občin in mesta Ljubljane ter se dogovarjali o skupnih ukrepih pripravljenosti.

V tem času so se uresničile prve zamisli o nadaljevanju reorganizacije in

realizacije te naloge na občinski ravni. Po nalogu RŠTO smo pripravili predloge za oblikovanje območnih štabov TO.

4. Začetki reorganizacije v občinah – na območjih

Prvi predlog smo na zahtevo RŠTO pri nas pripravili tako, da smo upoštevali določila zakona o obrambi⁶ in upoštevali takratne meje posameznih občin, saj smo v območja združevali občinske štabe TO. Določili smo tudi sedeže območnih štabov. To je povzročilo strahovite interese v vseh občinah. Začel je delovati močan sistem lobiranja. V vseh enajstih občinah so hoteli imeti sedeže območnih poveljstev. Tako je pozneje pri končni odločitvi ponekod prevladal močan vpliv politikov.

Ta prvi predlog, ki je bil pozneje kot peta varianta sprejet, je bil najrazumnejši. Med prvim predlogom in zadnjo rešitvijo smo morali pripraviti dodatne štiri predloge in jih celo utemeljiti, čeprav se s predlaganimi pobudami nismo strinjali. Od nas so celo zahtevali, da za meje med območji določimo reke, zatem pomembna cestišča, pa gorske predele ipd. Končna rešitev je postala tista, ki smo jo navedli prvo, vmes pa je bilo veliko nepotrebnega dela, veliko obremenitev, ki so črpale naše moči in onemogočale učinkovitejše delo na drugih področjih.

Tabela 7: Postopnost reorganizacije TO Ljubljanske pokrajine na taktični ravni

Začetek reorganizacije TO Ljubljanske pokrajine na taktični ravni
<ul style="list-style-type: none">
▪ Prvi predlog smo na zahtevo RŠTO pri nas pripravili tako, da smo upoštevali določila zakona o obrambi in upoštevali takratne meje posameznih občin, saj smo v območja združevali OŠTO.
▪ Določili smo tudi sedeže območnih štabov.
▪ To je povzročilo strahovite politične interese v vseh občinah.
▪ Začel je delovati močan sistem lobiranja.
▪ V vseh enajstih občinah so hoteli imeti sedeže območnih poveljstev.
▪ Tako je pozneje pri končni odločitvi ponekod prevladal močan vpliv politikov.
▪ Vse skupaj smo šli skozi pet faz vsiljenih postopkov reorganizacije in jih obdelali skozi PŠVV poveljniško - štabne vojaške vaje.

6 Boris Bolfek: Vojaška obramba Slovenije 1990–1991 (2011, str. 87).

Ko smo opravljali te naloge, smo se srečevali z mnogimi ovirami in tudi z nerazumevanjem ter nasprotovanjem nekaterih sodelavcev. Nekateri preprosto niso dojeli, da smo postali resnična, prava slovenska vojska, ograjevali so se v občinske okvire, si lastili pomembne formacijske dolžnosti, ponekod tudi opremo in motorna vozila. Urejanje teh odnosov je zahtevalo preudarno reševanje in sistematičen pristop, kolikor je bilo to mogoče. Vedno nam vse rešitve niso uspeli, tako kot smo si zamislili, zato smo morali sprejemati kompromise.

5. Usposabljanje v prvem polletju 1991

Vzporedno z rednimi nalogami in obravnavo vprašanj reorganizacije je potekalo usposabljanje pripadnikov TO Ljubljanske pokrajine. Izvajano je bilo skladno z letnim načrtom dela in tudi skladno z novimi nalogami, ki smo jih dobivali od RŠTO. Tako smo imeli v prvih šestih mesecih na usposabljanju 64 enot:

- 7 odredov TO,
- 15 samostojnih čet in
- 42 samostojnih vodov.

Tega usposabljanja se je udeležilo 5941 vojaških obveznikov ali 81 odstotkov od klicanih. Večina nalog je bila realizirana v načrtovanem obsegu. Majhna odstopanja so nastajala pri usposabljanju enot, ki so svoja redna usposabljanja izvajale v okolici Iga in so morale zaradi potreb spreminjati svoje programe dela. Z njihovim delom se je izpostavljala velika pripravljenost pripadnikov TO, da tudi v teh napetih razmerah opravijo postavljene naloge.

Največ aktivnosti je bila izvedenih maja in junija zaradi varovanja prostora in pomembnih objektov na območju pokrajine. Največ smo jih opravili v Ljubljani in na Vrhniki. Morda najpomembnejša je bila zavarovanje 510. učnega centra Ig. Tega smo izvajali s stražarsko službo, protiletalsko zaščito in pokrivanjem širokega območja Iga. Poleg specifičnih nalog varovanja objektov so morale nekatere enote zagotavljati popolno bojno zavarovanje in nadzor na širšem območju razmestitve. Tej nalogi je bila po pomembnosti najbližja naloga nadzorovanja vrhniške vojašnice, vojašnice v Sentvidu, Polju in na Metelkovi.

Poleg tega smo izvedli štabno vajo pokrajinskega štaba, štabne vojaške vaje za poveljstva partizanskih brigad TO, tečaje za komandirje oddelkov in komandirje vodov, priprave in usposabljanje izvidniških enot, priprave in usposabljanje 1., 2., 3., 4., 5., 6. in 7. odreda TO ter s posebno pozornostjo usposabljanje strelcev v protioklepni vodih in drugih enotah za uporabo

»ARMBRUSTOV«. Za uporabo armbrustov smo urili tudi pripadnike milice. Teh oblik usposabljanja se je udeležilo 1726 vojaških obveznikov. Udeležilo se ga je 86 odstotkov od klicanih.

Mnoge aktivnosti in usposabljanja smo izvajali skupaj s pripadniki PEM – posebnih enot milice. Za to izredno dobro sodelovanje in načrtovanje skupnih nalog je bil najodgovornejši poveljnik 1. bataljona PEM višji inšpektor Stane Leskovšek. Naše skupno sodelovanje iz preteklih let se je dodatno utrjevalo z delovanjem v MSNZ in se nadaljevalo po njenem prenosu v TO. Zelo zahtevne in zapletene naloge varovanja in obrambe v Ljubljani smo izvajali na najboljši mogoči način ves čas osamosvajanja in v vojni za Slovenijo ter do odhoda zadnjega vojaka JLA iz Slovenije. Visoka stopnja medsebojnega zaupanja je omogočala končni uspeh.

Znotraj teh aktivnosti smo s posebno pozornostjo obravnavali boj v naseljenem mestu, obnavljanje splošnega vojaškega znanja in se temeljito seznanili z novo oborožitvijo. Poleg teh nalog so enote izvajale usposabljanje po tematskem načrtu, ki je bil sestavljen v PSTO. Iz njega so črpale teme, ki so dopolnjevale osnovne naloge, in jih prilagajale svojim potrebam. Nepričakovano smo se začeli srečevati s problematiko, na katero nismo imeli popolnega vpliva. Zaradi zahtev po pomlajevanju je bilo prek upravnih enot za obrambo v enote na novo postavljeno veliko mlajših vojaških obveznikov, velikokrat tudi brez naše vednosti. To nam je oteževalo delo v vojaških kolektivih, predvsem v prvih dneh po vpoklicu enot. Spremembe v formacijskih strukturah enot in ponekod novi starešinski kader so od stalne sestave zahtevali veliko dodatnega dela.

Osmega junija 1991 je začelo potekati usposabljanje v novo nastalih območnih štabih TO skladno z njihovimi načrti. Do 11. junija 1991 je bila skladno z ukazom za formiranje odredov za posebne namene izdelana mobilizacijsko številčna odmera za tri odrede in eno četo za posebne namene. Nalogo smo opravili skupaj z upravnimi organi za obrambo. Vojaški obvezniki iz teh enot so bili klicani na vpis vojaškega razporeda. Izdelali smo nove mobilizacijske načrte, seznanili izvajalce mobilizacije in vse starešine z nalogami in postopki izvajanja mobilizacije, vse vojaške obveznike z mobilizacijskimi zbirališči ter razporedom v podenotah.

5.1. Zakaj spremembe

Vse naloge, ki so jih opravljali pripadniki ljubljanske TO, so bile opravljene dobro in kakovostno. Bilo je sicer nekaj manjših nevšečnosti, a smo jih hitro odpravili. Večkrat so se pri posameznikih pojavili pomisleki o tem, zakaj so nekatere enote iz njihovih OŠTO angažirane zunaj svojega matičnega območja. Ponovno so nam največ težav s takimi pogledi povzročali prav pripadniki stalne sestave, ki niso dojeli, da je obramba Slovenije naša skupna naloga. Niso zmogli dojeti, da ne branimo samo občine, temveč vso Slovenijo, pa čeprav do takrat nobena enota ni bila angažirana zunaj pokrajinskih meja. Še posebno velika obveza je bila za nas naloga, da skupaj z milico omogočamo nemoteno delovanje republiškega vodstva, parlamenta, izvršnega sveta in vseh institucij posebnega pomena v glavnem mestu Ljubljani (RTV, PTT, Mobitel idr.).

5.2. Postopki kadrovanja

Na taka stališča pri posameznikih, kot je bilo omenjeno, je zagotovo vplivala reorganizacija na območne štabe TO. Večmesečni postopki preoblikovanja občinskih štabov so prinesli cel kup nezadovoljstva, predvsem pa negotovosti zaradi pričakovanih kadrovske rešitev, ki so bile za vse neznanka.

Kadrovanja smo se lotili zelo previdno in preudarno. Vedeli smo, da je to najbolj problematična točka našega dela. Zato sem se rešitvi te naloge posvetil z vso odgovornostjo. Pri tem sem se večkrat posvetoval s kolegi iz drugih pokrajin in s strokovnjaki za kadrovska vprašanja. Vsi so menili, da to sploh ni pravi čas za reorganizacijo in tako velike spremembe.

Izhodišča za uveljavljanje kadrovske rešitve so bila izoblikovana marca, ko smo skozi izvajanje poveljniško-štabne vaje Kobra-91 uigrali delovanje območnih štabov TO. Večina sodelujočih pripadnikov stalne in rezervne sestave je razen nekaj posameznikov pokazala maksimalno pripravljenost za delo, samoiniciativnost in kreativnost pri reševanju sprejetih nalog. Ne glede na to, da so bili sodelujoči v vaji postavljeni na nove dolžnosti, so prikazali visoko stopnjo izurjenosti in pripravljenosti za izdelavo kakovostnih presoj in predlogov.

Na podlagi teh izkušenj so začeli potekati vsi nadaljnji postopki. Pri kadrovanju smo se opirali na takratno strukturo zaposlenih in pri tem poskušali upoštevati vse dobre lastnosti, pa tudi pomanjkljivosti vsakega posameznika. Odločil sem se, da z vsemi zaposlenimi opravim osebne razgovore. Predstavil sem jim možnosti prerazporeditev in jih povprašal o tem, kje se sami vidijo na novi

dolžnosti. Pred temi razgovori in po njih sem s sodelavci iz pokrajinskega štaba o tem opravil delovne sestanke v vseh občinskih štabih. Vprašanje kadrovanja je bila stalna točka dnevnega reda razširjenega kolegija poveljnika PŠTO. Vse to je čezmerno obremenjevalo zaposlene in v naše vrste vnašalo nemir, nezadovoljstvo in prave travmatične situacije. Takrat sem imel priložnost globlje spoznati sodelavce. Med njimi je bila večina pravih profesionalcev. Čeprav nezadovoljni so spremembe sprejemali kot pravi vojaki. Kar nekaj pa je bilo takih, ki so nenehno pritiskali name, na bližnje sodelavce in na najrazličnejše načine izpostavljali osebne in družinske težave, ki jih do takrat nihče od nas ni poznal, grozili so, bentili, postavljali pogoje itn. Preden smo začeli zaključne postopke kadrovanja, so imeli možnost, da na podlagi anonimne ankete predlagajo sebe in druge na predvidene dolžnosti v območnih štabih.

6. Zahtevne kadrovske odločitve

Nato je prišlo do skupne odločitve, pri kateri smo poskušali upoštevati vse najpomembnejše informacije o kandidatih za posamezne dolžnosti. Čeprav je bila moja pristojnost za odločitev dokončna, smo se pri vsakem posamezniku uskladili v štabu, kolikor je bilo to mogoče. Končna odločitev, pa naj je bila še tako korektna in dosledna ob upoštevanju vseh strokovnih meril, je povzročila val nezadovoljstva. To je bilo po vpogledu v dejanske razmere popolnoma razumljivo.

Pred tem smo imeli v podrejenih enajstih OŠTO na ključnih dolžnostih:

- 11 komandantov,
- 11 načelnikov štabov (operativcev),
- 11 pomočnikov komandantov za zaledje in
- 11 referentov za organizacijsko mobilizacijske zadeve.

Nato so v območnih štabih TO Domžale, Vrhnika, Ljubljana in Grosuplje prevzeli dolžnosti:

- 4 komandanti,
- 4 načelniki štabov,
- 4 referenti za organizacijsko – mobilizacijske zadeve in
- 4 pomočniki komandantov za zaledje

Tabela 8: Prikaz popolnitve stalne sestave območnih štabov TO na najpomembnejših položajih

Reorganizacija iz OŠTO v obm. ŠTO	
Najpomembnejši kader v enajstih OŠTO	Najpomembnejši kader v 51., 53., 55. in 57. obm. TŠO
<ul style="list-style-type: none"> ▪ 11 komandantov ▪ 11 načelnikov štabov ▪ 11 org. mob. organov ▪ 11 pomočnikov za zaledje <p>SKUPAJ: 44 oseb na ključnih dolžnostih</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 4 poveljniki ▪ 4 namestniki poveljnika ▪ 4 org. mob. organov ▪ 4 pomočniki za zaledje <p>SKUPAJ: 16 oseb na ključnih dolžnostih</p>
44-16=28 nezadovoljnih ljudi, prepričanih, da bi morali imeti višje položaje	

Te kadrovske menjave in zaupanje novim odgovornim poveljnikom in njihovim najbližjim sodelavcem je ustvarilo veliko nezadovoljstvo med vsemi drugimi. Predvsem med tistimi, ki so pričakovali postavitve na najpomembnejše dolžnosti.

To je pomenilo, da je bilo zelo nezadovoljnih:

- 7 nekdanjih komandantov (poveljnikov),
- 7 nekdanjih načelnikov štabov,
- 7 nekdanjih pomočnikov za zaledje,
- 7 nekdanjih referentov za organizacijsko-mobilizacijske zadeve. In seveda preostali.

Od skupnega števila 44 vodilnih oseb, kot jih navajam na omenjenih ključnih dolžnostih, jih je 28 izkazovalo nezadovoljstvo na najrazličnejše načine. Istočasno so se počutili prizadete, ker jim po njihovem prepričanju nismo izkazali pričakovanega zaupanja. Podobna situacija je bila tudi s tistimi, ki so opravljali naloge vodij pisarn, skladiščnikov ipd.

Tabela 9: Primerjava števila zaposlenih ob reorganizaciji v Ljubljani

Novi 51. obm. ŠTO Ljubljana	
Št. sestava MŠTO in OŠTO B, C, M, Š, V do reorganizacije TO	51. obm. ŠTO po reorganizaciji TO
<ul style="list-style-type: none"> 6 komandantov 6 načelnikov štabov 6 org. mob. organov 6 pomočnikov za zaledje 6 vodij pisarn 6 skladiščnikov 7 preostalih dolžnosti SKUPAJ: 44 zaposlenih	<p>14</p> <ul style="list-style-type: none"> samo 14 zaposlenih v stalni sestavi na istem območju odgovornosti, kot je to veljalo za MŠTO pokrajine Ljubljana-mesto in pet OŠTO B, C, M, Š in V. poveljnik, načelnik štaba, operavec, obveščevalec, PKZ idr.

6.1. Najtežje je bilo na območju mesta Ljubljana

Na tem območju so do reorganizacije delovali Mestni štab TO (MŠTO) pokrajine Ljubljana mesto in pet občinskih štabov: OŠTO, Bežigrad, Center, Moste, Šiška in Vič - Rudnik.

Pred reorganizacijo je bilo zaposlenih 44 ljudi v MŠTO, ranga pokrajine I. variante in v petih občinskih štabih TO. Po tej vsiljeni reorganizaciji pa je na tem območju delovalo le 14 ljudi v stalni sestavi. Za vse nas je bilo nerazumljivo dejstvo, da je ta reorganizacija potekala v trenutkih največje napetosti, ko smo zelo resno pričakovali spopad z JLA. Čeprav so vsi prerazporejeni pripadniki TO odšli na višje dolžnosti in imeli tudi višje plače, to ni omajalo njihovega nezadovoljstva. Splošni občutek, ki smo ga dobili takrat in ga imamo še danes, nas prepričuje o tem, da je šlo v teh postopkih reorganizacije za načrtno zmanjševanje bojne pripravljenosti v TO. Kdo je to dopustil in s kakšnimi nameni, je drugo vprašanje.

Tabela 10: Število zaposlenih pripadnikov TO v Ljubljani pred reorganizacijo in po njej

ŠTEVILO ZAPOSLENIH DO REORGANIZACIJE TO V LJUBLJANI:	ŠT. ZAPOSLENIH	STANJE PO REORGANIZACIJI TO, 25. MAJA 1991	ŠTEVILO ZAPOSLENIH PO REORGANIZACIJI
MŠTO Ljubljana	14	51. območni ŠTO	14
OŠTO Bežigrad	6	/	/
OŠTO Center	6	/	/
OŠTO Moste	5	/	/
OŠTO Šiška	7	/	/
OŠTO Vič - Rudnik	6	/	/
Skupaj 6 ŠTO	44		14

Še danes nam je nerazumljivo, da so nekateri nadrejeni organi iz RŠTO, med katerimi je bil v ospredju namestnik načelnika RŠTO Danijel Kuzma, zahtevali takojšnjo intenzivno izpeljavo reorganizacije prav v Ljubljani. Stalno so navajali dejstva, kot da so reorganizacijo izpeljali povsod v Sloveniji, le v tej pokrajini ne. Reorganizacija je prinesla neštete težave in mnoge pomanjkljivosti. Po vojni se je ugotavljalo, da pravzaprav v nobeni pokrajini niso izvedli zahtevane reorganizacije. Za to ni bilo dovolj časa, prehitela nas je vojna.

Že samo dejstvo, da je Območni štab TO Ljubljana, ki je deloval na najpomembnejšem območju v Sloveniji, po teh spremembah razvijal 63 enot, ki jih je bilo zelo težko nadzorovati in voditi iz enega poveljstva s tako malo ljudi, je dovolj zgovoren dokaz, da so bile razmere za delo nevzdržne.

Nismo imeli dovolj sredstev zvez, ustrezne oborožitve, osnovne vojaške opreme, ne marsičesa, kar bi potrebovali. Vseh načrtovanih nalog na svojem območju odgovornosti preprosto v 51. območnem ŠTO niso mogli obvladati s 14-članskim štabom, zato je neke njihove pomembnejše naloge prevzel 5. PŠTO.

7. Ustanovitev območnih štabov – sklepna dinamika

Predloge za postavitve poveljnikov v območne ŠTO smo 17. maja 1991⁷ uresničili z ustrežno odredbo. Naslednji dan smo v RŠTO poslali predloge za postavitve pripadnikov stalne sestave v območni štabe TO in za

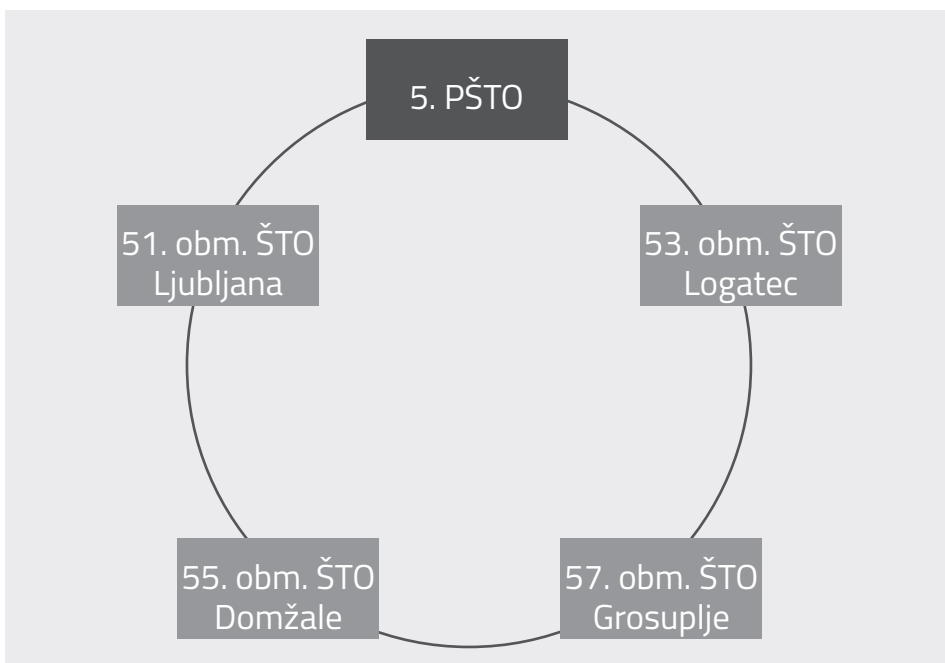
⁷ Boris Bolfek: Vojaška obramba Slovenije 1990–1991, Muzej Slovenske vojske (2011, str. 89).

prerazporeditev nekaterih v PŠTO. V pričakovanju, da bo nadrejeni štab odobril kadrovske spremembe, smo nadaljevali reorganizacijo skladno z načrtovanimi usmeritvami.

Za tem je steklo delo v štabih. Delo se je začelo po tem zaporedju:

- 51. območnem ŠTO (Ljubljana) in 53. območnem ŠTO (Vrhnika, Logatec), 28. maja 1991,
- 55. območnem ŠTO (Domžale, Kamnik) in 57. območnem ŠTO (Grosuplje, Litija) sta začela delo dan pozneje, 29. maja 1991.

Tabela 11: Organigram štabov TO v Ljubljanski pokrajini

Temelj za delovanje območnih ŠTO so bili odredbe o njihovi ustanovitvi, postavitve za poveljnike, predlogi za postavitvev pripadnikov mirnodobne sestave, odredba poveljnika PŠTO od 28. maja 1991 o načinu in postopkih prenosa osnovne vojaške opreme, oborožitve, drugih osnovnih sredstev, drobnega inventarja in nepremičnin iz OŠTO v območne štabe. Zaradi zastojev in potrebe po hitrejšem oblikovanju območnih štabov so z dodatnim ukazom poveljnika TO Ljubljanske pokrajine (5. PŠTO) majorja Mihe Butare⁸ 4. junija 1991 podrejeni dobili natančno konkretizirane naloge z opredeljenimi roki za izvedbo.

⁸ Miha Butara je bil v času vojne podpolkovnik, poveljnik TO Ljubljanske pokrajine, pred tem namestnik načelnika MSNZ Republike Slovenije – 1990 in načelnik MSNZ pokrajine Ljubljana mesto. Do takrat je bil pomočnik komandanta MŠTO Ljubljana za domovinske zadeve in pred tem dolgoletni načelnik obveščevalne službe v MŠTO Ljubljana.

Vsemu temu v tem obdobju lahko dodamo izvedene nepričakovane in povsem neustrezne ukrepe RSLO in RŠTO, s katerimi so brez naše vednosti in našega sodelovanja:

- spremenili šifre velikega števila naših vojaških enot TO;
- spremenili veliko mobilizacijskih zbirališč enot TO;
- brez naše vednosti izvedli pomladitev enot TO;
- dovolili odvzem motornih vozil, kombijev, brez naše vednosti iz naših enot za protispecialno delovanje in omogočili njihovo namestitve v sestavo 30. razvojne skupine.

Posebno poglavje je 8. junija 1991 sprejeta odločitev za umik živih blokad⁹ z območja vojašnic v Ljubljani in na Vrhniki ter na poti med Vrhniko in Ljubljano na zahtevo civilnih oblasti v mestu Ljubljani in Republiške koordinacijske skupine kljub velikemu nasprotovanju poveljnika TO Ljubljanske pokrajine in večine članov podkoordinacijske skupine. Vodja podkoordinacijske skupine višji inšpektor Marjan Starc je v podporo tej rešitvi zagotavljal uspešno izvedbo blokade na smeri med Vrhniko in Ljubljano in drugod z zaustavitvijo živega prometa kadar koli čez dan.

Tabela 12: Pomembnejši dogodki v juniju 1991

Dinamika dogodkov
<ul style="list-style-type: none">
▪ 8. 6. 1991 Odločitev delovne skupine Republiške koordinacijske skupine, da se na območju Ljubljane umaknejo žive blokade, težka gradbena mehanizacija idr.
▪ Maj-Junij 1991 Postavljanje in umikanje blokad na relaciji Ljubljana-Vrhnika ob vžiganju tankov na Vrhniki (Slapar, Janša).
▪ 25. 6. 1991 A. Lovšin je prenesel ukaz ministra za obrambo Janeza Janše, s katerim je ukazal, da TO, SEM, Milica in VIS umaknejo vse opazovalno-izvidniške točke z območja vrhniške vojašnice. Naloga naj bi bila le v domeni VOMO.
▪ 25. 6. 1991 V. d. načelnika RŠTO pk. Janez Slapar je odločil, da na dan razglasitve države Slovenije iz enot odpusti 25% ljudstva. Tega v Ljubljani nismo naredili.
▪ 26. 6. 1991 Pohod sil 13. reškega korpusa JLA v Sloveniji (Ilirska Bistrica-Sežana-Lazaret) in 14. ljubljanskega korpusa (Vrtojba-Rožna dolina)
▪ 26. 6. 1991 Poveljnik ppk. Miha Butara je zahteval dodaten vpoklic podrejenih enot TO zaradi učinkovitejše zaščite razglasitve Republike Slovenije.
▪ 26. 6. 1991 V. d. načelnika RŠTO pk. Janez Slapar ga je obdolžil, kot tudi pripadnike 5. PŠTO, da so preveč agresivni in da želijo povzročiti vojno z Jugoslavijo.

9 Miro Sobočan in Miha Butara: »Segmenti iz delovanja ljubljanske TO v letu 1991«, str. 6.

Do zdaj še nihče ni odpiral teh vprašanj v iskanju nespametnih odločitev odgovornih, ki bi lahko pomenile pravo katastrofo za našo obrambo. Nekateri poznavalci takratnih razmer te odločitve povezujejo s stavko milice, ki se je napovedovala, in z njihovo oceno možnosti, da bi ljubljanski teritorialci podprli miličnike v odnosu do zaostrenih postopkov z vlado. Ta ocena je bila neumestna in zelo škodljiva za vsa poznejša delovanja in postopke. Svojo pot je ubrala med ljudmi, ki so videli težave in strahove tam, kjer za to ni bilo prav nobenih razlogov.

Z velikanskimi napori vseh pripadnikov ljubljanske TO smo ustvarili temelje za učinkovito delovanje območnih ŠTO. Postopoma, a zanesljivo so bile znotraj danih možnosti uvedene spremembe, ki so pomenile ustvarjanje dobrih okoliščin za poznejše kakovostnejše vodenje in poveljevanje, boljšo mobilizacijsko pripravljenost, boljšo zaledno in varnostno zagotovitev ter druge elemente delovanja.

V zelo kratkem času je bilo narejeno veliko koristnega dela. V polni fazi utrjevanja organiziranosti in delovanja novih območnih štabov, ki še niso zaživel s polno močjo, smo doživeli napad JLA na Slovenijo. Začela se je junijsko-julijska vojna. Zaradi izjemnih ljudi, pripadnikov stalne in rezervne sestave, smo svojo nalogo opravili veliko bolje, kot pa so nam to v času po vojni hoteli priznati nadrejeni. Bojne akcije v Trzinu, zasedba centra za elektronsko delovanje na Rožnik, blokada vojašnic JLA, reševanje zapletov v Borovnici, zasedba centra zvez na Prulah, napad na Ljubljanski vrh, blokada tankovske kolone na Logaškem klancu in druge akcije potrjujejo dokazljivo uspešnost in učinkovitost delovanja TO ljubljanske pokrajine.

7.1. Sklep

Reorganizacija TO v ljubljanski pokrajini je potekala v zelo napetih in zahtevnih razmerah. Postopoma smo konsolidirali delovanje novega 5. PŠTO, krepili njegovo vlogo in kadrovsko sestavo ter se ob množici novih nalog spoprijemali z zelo zahtevnim programom dela, s katerim smo utrjevali takratno organiziranost, krepili bojno pripravljenost in izvajali urjenje podrejenih enot in štabov. Najzahtevnejše so bile naloge, namenjene enotam za intervencijo. Te so bile od septembra 1990 v stalni, 24-urni pripravljenosti za takojšnje ukrepanje in preventivno bojno delovanje. Opremljene so bile s popolno vojaško opremo, osebno oborožitvijo in ostrim strelivom.

Pripadniki naše TO so bili v vsem tem času urjeni in dodatno usposobljeni za delovanje v najzahtevnejših vojnih razmerah. To nalogo so v junijsko-julijski

vojni opravili z odliko, kljub težavam, ki so jih povzročale velike zagate ob reorganizaciji s poznim uveljavljanjem delovanja novih območnih štabov TO. Pri tem je oblikovanje

51. območnega štaba TO Ljubljana predstavljalo še prav posebno težavo, kar smo ocenili za načrtno zbijanje bojne pripravljenosti. Ta ocena je zelo ostra, a ima podlago v zapisanih obrazložitvah.

8. Viri in literatura

- Miro Sobočan in Miha Butara, 1992: »Segmenti iz delovanja ljubljanske TO v letu 1991 (Vojna 1991)«.
- Butara, Miha, 12. 9. 2000. Ljubljana v maju 1990.
- Bolfek, Boris, 2011. Teritorialna obramba Socialistične republike Slovenije. V: Vojaška obramba Slovenije 1990-1991. Ljubljana: Defensor.
- Butara, Miha, 2008. Reorganizacija TO ljubljanske pokrajine. Osebni arhiv in arhiv 5. PŠTO.
- Premk, Martin, 2011. Ljubljanska pokrajina TO. V: Vojaška obramba Slovenije 1990–1991. Ljubljana: Defensor.
- Bolfek, Boris, in Brodnik, Ana, 2011. Vodenje oboroženih sil. V: Vojaška obramba Slovenije 1990–1991. Ljubljana: Defensor.

DELOVANJE OBČINSKEGA UPRAVNEGA ORGANA ZA OBRAMBO ORMOŽ MED VOJNO LETA 1991

1. Kratka predstavitev Občine Ormož

Občina Ormož je taka, kot je bila med vojno za Slovenijo, od leta 1958. Obsegala je dobrih 212 km² ali natančno 21.212 ha, na njenem območju je živelo približno 18.000 prebivalcev, na osem krajevnih skupnosti pa se je delila že leta 1964.

Ne glede na obetavno stopnjo industrializacije je bila glavna gospodarska panoga Občine Ormož kmetijstvo. Med obdelanimi zemljišči jih je bila četrtnina v družbeni, tri četrtine pa v zasebni lasti. V družbeni lasti je bilo približno 45 odstotkov vinogradov, tretjina sadovnjakov, desetina pašnikov in približno sedem odstotkov travnikov.

Družbeni sektor je v kmetijski dejavnosti od leta 1967 obvladoval Kmetijski kombinat Jeruzalem Ormož.

Kmečka gospodarstva v zasebnem sektorju so bila sicer številna, vendar zaradi premajhnega obsega niso ustvarjala tržnih viškov in lastnikom omogočila preživetja brez iskanja dodatnih virov zaslužka. Kmečki ljudje so se tako tudi tukaj začeli zaposlovati zunaj kmetijske dejavnosti in se preseljevati v mesta. Kljub temu je še vedno veliko delavcev, zaposlenih v industriji, živelo na vasi, povečevalo pa se je število dnevnih migrantov, torej delavcev, ki so se vsak dan vozili iz kraja bivanja na sosednji Ptuj ali še naprej v Maribor.

V Občini Ormož je bilo zaposlenih približno 3000 ljudi, kar je le 15,8 odstotka občinskega prebivalstva. Največ zaposlenih, in sicer 25,3 odstotka, je živelo v KS Ormož, najmanj v KS Kog, v kateri je bil delež zaposlenih 8,2 odstotka, in v KS Tomaž le 6,2 odstotka. Skoraj 2000 ljudi, kar je več kot 60 odstotkov, je vsak dan odhajalo na delo zunaj kraja bivanja. Kljub industrializaciji je bil delež zaposlenih v industriji v Občini Ormož razmeroma majhen.

Med večjimi zaposlovalci so bili Opekarna Ormož, Gradbeno podjetje Ograd

Ormož, Žaga Ormož, ki je delovala v okviru delovne organizacije Marles Maribor, Ormoška pekarna, ki je v obravnavanem obdobju delovala kot Intes TOZD Kruh-pecivo Pekarna Ormož, oljarna, ki je delovala v Kmetijskem kombinatu Jeruzalem Ormož, Tovarna Jože Kerenčič Ormož, opredeljena kot nosilec industrijske proizvodnje v občini, obrat Droge v Središču ob Dravi, Tovarna kovinske opreme Primat, TOZD Bančna oprema Ormož, Moda Gornja Radgona, Obrat Tomaž oziroma Tekstil TOZD Tonosa, obrat Konfekcija Tomaž pri Ormožu oziroma Tekstil pletilstvo Prosenjakovci, Tovarna sladkorja Ormož, Peko Tržič in TOZD Proizvodnja obutve Ormož.

Ob povečevanju kupne moči prebivalstva se je širila tudi trgovinska mreža. Poleg manjših trgovin v mestu in okolici so v Ormožu leta 1978 zgradili novo blagovno hišo. Njena investitorja sta bila TOZD Preskrba Poljčane in TOZD Koloniale, oba v sklopu SOZD TIMA Maribor. Večja naložba v trgovinski dejavnosti je bila še gradnja trgovske hiše v Središču ob Dravi.

2. Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož

Zaposleni Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož so skrbeli predvsem za:

- izvajanje nabora in napotitev na služenje vojaškega roka,
- popolnjevanje vojaških enot TO z vojaškimi obvezniki in materialno-tehničnimi sredstvi (MTS) iz popisa,
- pozivanje vojaških obveznikov na vaje in mobilizacijo,
- popolnjevanje, opremljanje in usposabljanje CZ,
- popolnjevanje, opremljanje, usposabljanje ter urjenje voda za zveze in kriptozščito,
- obrambne priprave civilnega sektorja,
- usklajevanje obrambnih nalog v Izvršnem svetu Skupščine Občine Ormož,
- zagotavljanje materialne in zdravstvene oskrbe TO in drugih komponent obrambe ter zaščite v občini,
- zagotavljanje pretoka šifrirane pisne korespondence z nadrejenimi.

Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož je v 80. letih prejšnjega stoletja skrbel za razporejanje in vpoklic vojaških rezervistov za strukture JLA, milico ter TO. Na vojaško dolžnost je bilo razporejenih 1345 občanov, od tega največ v enote JLA, in sicer 748 rezervistov, v TO je bilo razporejenih 526 vojaških obveznikov, v enote milice pa le 71 vojaških obveznikov. Pri razporejanju vojaških obveznikov so v rezervne enote JLA razporedili mlajši kader takoj po vrnitvi s služenja vojaškega roka, v TO pa je bil

navadno razporejen starejši kader, ki naj bi pred tem »odslužili« v rezervi JLA, vendar v obravnavanem obdobju ni bilo nobeno pravilo dosledno spoštovano. V milico so razporedili dobro usposobljene in visoko motivirane vojaške obveznike, in sicer tiste, ki so vojaški rok odslužili v vojaški policiji in so bili izbrani za dolžnost v milici.

Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož je leta 1991 vodil sekretar diplomirani obramboslovec Bojan Rajh, ki je dolžnost načelnika 6. junija 1991 po načrtovani kadrovski spremembi sprejel od Jožeta Korbana. Pred tem je Bojan Rajh opravljal strokovne naloge s področja obrambnih priprav v oddelku za gospodarstvo Občine Ormož.

V Občinskem upravnem organu za ljudsko obrambo Občine Ormož so bili zaposleni Hilda Zadavec, Boris Vrbančič, Zoran Poš, Jože Praprotnik in Danilo Hergula.

3. Neposredne priprave Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož

20. marca 1991 se je v. d. sekretarja Jože Korban udeležil sestanka na sedežu PŠTO za vzhodnoštajersko pokrajino, ki ga je sklical poveljnik Vladimir Milošević. Na sestanku so načelniki občinskih upravnih organov za ljudsko obrambo dobili natančne informacije o stanju v JLA in o njeni vlogi ob uvedbi izrednih razmer v Jugoslaviji, o nameri predsedstva Republike Slovenije ob prevzemu pristojnosti vrhovnega poveljnika pri vodenju obrambnih sil v Republiki Slovenije.

Na sestanku so načelniki dobili naloge:

- pripraviti natančne evidence slovenskih vojakov, podčastnikov in častnikov v JLA,
- pregledati mobilizacijska zbirališča (MZ) JLA v občini,
- sklicati rezervne oficirje iz rezervne sestave JLA,
- posodobiti načrte zdravstvene oskrbe,
- pripraviti natančen kataster vojaških objektov v občini.

Usmeritve na sestanku so bile, da se zahtevki JLA za mobilizacijo rezervnih enot ne izpolnijo, rok za izvedbo nalog je takoj in delo občinskih upravnih organov za ljudsko obrambo mora potekati neprekinjeno, torej rednega delovnega časa ni bilo več.

V. d. sekretarja Jože Korban si je zapisal opozorilo, da je opazovanje delovanja občinskih upravnih organov za ljudsko obrambo stalna naloga varnostnih

organov JLA, zato je bilo treba prikriti povečan obseg dejavnosti in prikazati običajno delovanje.

Po vrnitvi v Ormož je sekretar najprej sklical sestanek z zaposlenimi Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož, nato pa je prenesel celovito informacijo vodstvu Občine Ormož.

Čeprav v Občini Ormož ni bilo vojaške infrastrukture in posadke JLA, je takoj začel veljati sklep o prepovedi vstopa in gibanja aktivnih pripadnikov JLA v občinski zgradbi.

Marca 1991 so bili na služenje vojaškega roka poslani le štirje naborniki. Z vsemi, ki so bili predvideni za služenje, se je Boris Verbančič pogovoril in jih seznanil, da lahko odhod na služenje odklonijo, kar jih je nekaj tudi naredilo.

V tem času je bilo pred ormoškim gradom, v katerem je bil sedež Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož, opaženo osebno vozilo z vojaško registracijo, v njem pa je sedel oficir v službeni uniformi. Pripadniki OŠTO in zaposleni Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož so se vedli, kot da ga niso opazili.

25. aprila je bil v Poljčah sestanek načelnikov občinskih upravnih organov za ljudsko obrambo z ministrom za obrambo Republike Slovenije, ki je predstavil takratne vojaško-politične razmere v državi in Sloveniji. Načelnike je seznanil s pripravo in uvajanjem nove zakonodaje samostojne ter suverene Republike Slovenije, reorganizacijo TO, ukinjanjem OŠTO in oblikovanjem ObmŠTO. Načelniki so bili seznanjeni s predpisi glede nove slovenske vojaške uniforme in uvajanjem nove slovenske vojaške knjižice.

V tem obdobju so se v Občinskem upravnem organu za ljudsko obrambo Občine Ormož lotili evidentiranja podjetij za zagotavljanje oskrbe TO, občinskih organov in policije v vojnih razmerah ter za namestitvev njihovih enot na terenu.

27. aprila so v Občinskem upravnem organu za ljudsko obrambo Občine Ormož od Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo dobili nalogo za poostritev varovanja nabornih evidenc. Naborna dokumentacija je bila shranjena v ognjevarni omari na postaji milice v Ormožu.

Maja je Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož na zahtevo 73. ObmŠTO opravil več vpoklicev vojaških obveznikov v enote TO, urejal pa je tudi upravne zadeve glede preložitve opravljanja vojaške obveznosti in

ugotavljanja vzrokov za neodziv na vpoklic.

Izvajali so ukrepe novih smernic Predsedstva RS o ukrepih pripravljenosti, na podlagi katerih so morali vsi občinski organi in drugi izvajalci obrambnih ter zaščitnih nalog pripraviti nove obrambne dokumente.

Sledili so inšpekcijski pregledi obrambne dokumentacije na območju odgovornosti Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož.

Uvedeno je bilo neprekinjeno dežurstvo v Izvršnem svetu SO in občinskem centru za obveščanje.

Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož je zelo pozorno izvedel vse predpisane postopke za napotitev nabornikov na služenje vojaškega roka v 710. učnem centru v Pekrah.

Zaposleni v Občinskem upravnem organu za ljudsko obrambo Občine Ormož so pozorno spremljali vse, kar se je dogajalo pred 710. učnim centrom v Pekrah, in vzpostavili stik s svojci slovenskih vojakov na služenju vojaškega roka v TO.

Konec maja je Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož sprejel zahteve 73. ObmŠTO in milice za oskrbo v vojni.

4. junija se je sekretar udeležil sestanka načelnikov občinskih upravnih organov za ljudsko obrambo z ministrom za obrambo RS, obravnavali pa so naloge iz izvajanja vojaške mobilizacije TO in zagotavljanje 30-dnevne materialne ter zdravstvene oskrbe TO in milice.

Minister je načelnike seznanil z aktualnimi vojaško-političnimi razmerami v Jugoslaviji.

Junija so se zaposleni Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož ukvarjali s konkretnimi nalogami za 73. ObmŠTO.

12. junija je na PŠTO potekal sestanek s poveljnikom Vladimirjem Miloševičem in pokrajinskim koordinatorjem Janezom Drevenškom. Na sestanku so izvedeli, da lahko do osamosvojitve pride v najkrajšem času, zato se je bilo treba nemudoma lotiti ustanovitve zbirnih centrov za Slovence, ki se bodo vrnil iz JLA z željo, da se vključijo v TO.

Junija so se pripadniki Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož usklajevali s komandirjem postaje milice Ormož Juretom Fermetom za reševanje svojih zahtevkov in pri upoštevanju usmeritev z varnostnega področja.

Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož je vzpostavil vod zvez in kriptozasčite. Poveljnik enote je bil podporočnik Erik Zadravec, nesebično pomoč pri vodenju enote pri pripravah, aktiviranju in delovanju na strokovnem področju pa mu je zagotovil Boris Verbančič.

Naloga voda zvez in kriptozasčite Občine Ormož je bila zagotavljanje žičnih, radijskih in kurirskih zvez ter kriptozasčite podatkov za vodstvene organe Občine Ormož.

Vod je bil opremljen z radijskimi sredstvi in telefonsko centralo, prav tako so imeli pripadniki enote dobro osebno opremo ter kakovostno osebno oborožitev za obrambo. Pripadniki voda so za zbiranje obveščevalnih podatkov veliko uporabljali tudi svoje radioamaterske postaje. Ugotovitve in opažanja so redno posredovali Regijskemu centru za obveščanje Maribor.

Vod zvez in kriptozasčite je bil med vojno na več vojnih lokacijah. Najprej je bil v vaškem domu v Pavlovcih, nato se je zaradi bojazni, da so ga odkrili, selil v Litmerk in med vojno še ponoči na Runeč, kjer je ostal do konca delovanja.

4. Organizacija dela v vodu na Runču

Zaradi številčnosti voda in majhnih nastanitvenih zmogljivosti se je Boris Verbančič odločil, da bo formacijo zmanjšal na polovico. Tako je že nekaj dni po začetku spopadov polovico pripadnikov poslal domov, druga polovica pripadnikov pa je potem nemoteno in veliko laže delovala.

Poudariti velja tudi, da so svojo novo oborožitev, in sicer nove avtomatske puške M-70 AB2, dali pripadnikom TO, zase pa so obdržali le dve in nekaj pištol.

Pripadniki voda so bili Bojan Burgar, Danilo Korotaj, Luka Hernja, Jože Kosi, Rado Antolič, Feliks in Darko Vernik, Branko Hasaj ter Jože Granduč.

5. Pregled ukrepov pripravljenosti, ki jih je izvedel Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož pred vojno

Zaposleni Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož so pri načrtovanju ukrepov pripravljenosti sledili predpisani metodologiji. Tako so 15. maja 1991 na prvi stopnji kot prvi ukrep načrtovali uvedbo neprekinjenega dežurstva. Pri tem je Danilo Hergula do 25. maja pripravil seznam občinskih funkcionarjev za dežurstvo, Bojan Rajh, ki je bil ob pekrskih dogodkih 23. maja premeščen na sekretariat za ljudsko obrambo, je opravil vse za zagotovitev pogojev za dežurstvo, Jože Korban je poskrbel za dosegljivost sodelavcev Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož, predsednik Izvršnega sveta SO Ormož pa dosegljivost najpomembnejših funkcionarjev.

Kot drugi ukrep so zagotovili dosegljivost nujnega dela skupin za prenos mobilizacijskih signalov in ukazov za izvajanje ukrepov pripravljenosti. Za nalogo je bil določen Zoran Poš, rok za izvedbo pa je bil 31. maj. Izbral je potrebno število članov skupine za prenos signalov in ukazov ter posodobil dokumente skupine za sprejem in posredovanje ukaza za izvajanje ukrepov pripravljenosti. Z vso odgovornostjo je načrtoval usposabljanje pripadnikov skupine za prenos ukazov in jih seznanil z možnostjo uvedbe ukrepa.

Tretji ukrep, in sicer stalno dosegljivost enot za zveze, je kot svojo odgovornost prevzel Boris Verbančič. Do 31. maja je pregledal in posodobil sezname popolnjenosti z moštvom in materialno-tehničnimi sredstvi, pregledal in posodobil dokumente za mobilizacijo, preveril sklic starešin, obnovil mobilizacijska zbirališča (MZ) ter ob sklicu pripadnike enote opozoril na možnost mobilizacije enote.

Stalno dosegljivost osnovnih izvajalcev vojaške mobilizacije TO sta kot četrti ukrep prevzela Jože Korban in Jože Prapotnik. Nalogo sta opravila tako, da so najprej posodobili obrambne priprave v Občinskem upravnem organu za ljudsko obrambo Občine Ormož, pri izvedbi naloge pa so sodelovali tudi drugi referenti. Jože Prapotnik se je lotil uskladitve priprav z OŠTO. Nato je posodobil seznam inštruktorjev in dokumentov vodij komisij v KS ter drugih delov pozivnega sistema. 10. junija je sklical inštruktorje in skupaj z njimi obnovil naloge pozivanja. Istega dne sta Jože Korban in Aleksander Štampar iz 73. ObmŠTO preverila ustreznost MZ, predvsem elemente tajnosti in zavarovanja.

Peti ukrep je bila okrepitev varovanja sedežev upravnih organov za obrambo, štaba TO, vodstva občine in objektov posebnega pomena z internim

varovanjem. Izvršni svet SO Ormož je 25. maja izdal akt o določitvi objektov posebnega pomena za obrambo in zaščito v Občini Ormož.¹ Do 31. maja je Jože Korban uredil načrte po seznamu glede na nosilce zavarovanja. Za 5. junij je načrtoval sklic načelnikov NZ in namestnikov, da bi posodobili dodeljene naloge. Nato je seznanil poslovodne organe z najnujnejšimi ukrepi varovanja.

Bojan Rajh je v sodelovanju z drugimi upravnimi organi Občine Ormož pripravil načrte materialne in zdravstvene oskrbe.

Za okrepljeno varovanje izpostavljenih oseb in objektov sta skladno z načrti po posebni odredbi RSLO Zoran Poš in Boris Verbančič poskrbela za dodelitev orožja zaposlenim Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož.

Jože Korban je do 31. maja pripravil načrte za aktiviranje NZ za varovanje najpomembnejših objektov, pravočasno seznanil načelnike in namestnike NZ z nalogami in jih usmerjal pri pripravi moštva. Načelniki NZ v Občini Ormož so bili povabljeni na sestanek, ki je bil 7. junija v dvorani ormoškega gradu.²

Bojan Rajh je poskrbel za pripravo izvedbe mobilizacije in uporabo TO v izrednih razmerah ter vzpostavil sodelovanje s pristojnim organom za preskrbo pri uvedbi racionirane prehrane in z občinskim trgovskim podjetjem Zarja Ormož, ki je bil neposredni nosilec preskrbe v občini.

Na višji stopnji so zaposleni Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož skrbeli za več ukrepov, med njimi pa je bilo zavarovanje infrastrukturnih objektov na poštah, v elektro podjetjih, železniškem gospodarstvu in radiodifuziji ter objektih, pomembnih za osnovno preskrbo prebivalstva. Tako je Jože Korban do 25. maja pripravil predlog akta, s katerim je IS SO določil objekte posebnega pomena.

V okviru izvajanja drugega ukrepa je Bojan Rajh v sodelovanju z drugimi upravnimi organi skrbel za zagotovitev materialne in zdravstvene oskrbe TO na območju uporabe, in sicer za nastanitev, prehrano ter zdravstveno oskrbo, po zahtevah OŠTO in uskladi načrte z izvajalci za delovanje na mirnodobnih lokacijah.

Jože Prapotnik je prevzel skrb za sprejem vojaških obveznikov iz Republike Slovenije, ki so bili na služenju vojaškega roka v JLA. V okviru te naloge je

---

1 Izvršni svet SO Ormož, št. 864/1, z dne 25. maja 1991.

2 Občina Ormož, Sekretariat za ljudsko obrambo, št. 805/1, z dne 3. junija 1991.

poskrbel za uskladitev varovanja z milico in TO ter za napotitev v zbirni center, če so odslužili sedem mesecev ali daljši vojaški rok, pa jih je premestil v rezervo.

Jože Korban je načrtoval ukrepe za oviranje umika materialno-tehničnih sredstev, blokade in oviranje manevra sil JLA v občini tako, da je uskladil naloge z upravni organi ter podjetji.

Za neprekinjeno dežurstvo v OCO so bili po seznamu predvideni Stanko Medik, Anton Prapotnik, Stanka Premuš, Ivo Rajh, Janez Zadavec, Boris Antolič, Dragan Krstič, Minka Rajh, Srečko Kociper, Vili Trofenik in Franc Škorjanc.

3. junija je Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož dobil od 73. ObmŠTO dopis Z 32-2/91, s katerim so izrazili potrebe za 30 dni vojne:

- živila, skupaj 19.990 kilogramov, v skupni vrednosti 714.175,30 din;
- pisarniški material v skupni vrednosti 169.425,90 din;
- 151 kubičnih metrov vode za pitje v skupni vrednosti 1.120,30 din;
- gorivo in mazivo, skupaj 33.620 kilogramov, v skupni vrednosti 55.852,30 din;
- potrošni material za vzdrževanje transportnih vozil v skupni vrednosti 20.455,30 din;
- sedem različnih akumulatorjev v skupni vrednosti 17.840 din;
- intendantska sredstva in sredstva za tehnično vzdrževanje v skupni vrednosti 1.774.677 din.

Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož je štabu CZ zagotovil prostore za delovanje štaba in enot, ki so sodelovali pri zaščiti in reševanju, ter telefonske in radijske zveze.

Občinski center za obveščanje je imel 24-urno dežurstvo, spremljal je dogajanje v občini ter informacije za obrambo, zaščito in reševanje ter s štabi CZ KS deloval na postaji RT-10 na kanalu 1, ki je bil neprekinjeno vklopljen.

Štab CZ je strukturo popolnil s pomembnim kadrom v štabih CZ v KS, enotah za zveze in v splošnih enotah CZ ter jih opremil s sredstvi za osebno zaščito.

Štab je posodobil načrte zaklanjanja, v njegovem okviru pa so preverili kletne prostore v stanovanjskih blokih in drugih objektih, jih pripravil za uporabo kot zaklonišča dopolnilne zaščite ter jih opremil s potrebnimi materialno-tehničnimi sredstvi, in sicer vrečami, peskom, lesom ter drugim. Pripravil je oznake za usmerjanje ljudi v zaklonišča.

Štab je preučil tudi možnosti za gradnjo zaklonilnikov po načrtih zaklanjanja.

Za potrebe zaščite si je štab CZ prizadeval zagotoviti dovolj priročnih sredstev za reševanje, in sicer krampe, lopate, škripce ter lahko mehanizacijo. V mestih so bili jasno označeni območja za zbiranje materialno-tehničnih sredstev za reševanje in deponije za odlaganje ruševin ter materiala, ki bi nastal pri utiranju poti do zasutih.

V štabu CZ so ocenili število ljudi, ki bi jih bilo treba začasno izseliti oziroma evakuirati, in predvideli, koliko ljudi lahko vključijo v akcije reševanja in iskanja zasutih. Predvideli so tudi obseg priseljevanja ljudi v posamezne krajevne skupnosti iz ogroženih okolij.

Štab je opravil tudi zelo pomembne ukrepe zagotavljanja preskrbe s pitno vodo, življenjskimi potrebščinami in zdravstvenimi storitvami.

Štab CZ je imel v pripravljenosti sile za opravljanje zelo različnih nalog za asanacijo območja, in sicer identifikacijo in pokop mrtvih, pokop kadavrov, odvoz ruševin, dezinfekcijo, deratizacijo in dekontaminacijo ter popravilo komunalne infrastrukture.

V štabu CZ so preverili usklajevanje z elektro podjetji za izklop električne energije oziroma javne razsvetljave, ki bi ga izvedli ob nevarnosti zračnih napadov ponoči.

Štab CZ je uskladil organizacijo zagotavljanja prve medicinske pomoči na prizadetih območjih, iskanje ranjenih in poškodovanih, izmik ranjenih z območja ter njihov prevoz v zdravstvene ustanove.

Štab CZ se je povezal s poveljniki GZ in PGD ter preveril pripravljenost operativnih gasilskih enot. Poudarek je bil na preverjanju kadrovske popolnitve na mestih voznik in strojnik.

6. Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož v vojni za Slovenijo leta 1991

V Občini Ormož so se takoj po prejemu Smernic o ukrepih za pripravljenost v povezavi s plebiscitarno odločitvijo lotili načrtovanja dejavnosti za območje svoje odgovornosti. Procesu za uresničitev nalog so se začeli tako, da bi jih nosilci končali 10. junija. Pekrski dogodki 23. maja so pospešili priprave in izvedbo ukrepov. Tako je Upravni organ za gospodarstvo brez zadržkov začel načrtovati in zagotavljati preskrbo enotam TO skladno z zahtevkom 73. ObmŠTO. Obseg izvedene mobilizacije TO v Občini Ormož je bil bistveno

manjši od sprejetega organizacijsko-mobilizacijskega razvoja enot TO. Na zmanjšanje obsega mobilizacije TO je vplivalo dejstvo, da je JLA večino orožja TO premestila v vojaško skladišče Kidričevo.

Občinski Sekretariat za ljudsko obrambo Ormož je 21. junija izdal zahtevek za organizacijo oviranja Tovarni sladkorja Ormož, Združenju samostojnih obrtnikov Ormož, Mercatorju Ograd Ormož in Komunalnemu podjetju Ormož.³ Omenjene organizacije so morale vzpostaviti ovire oziroma barikade na komunikacijah:

- Tovarna sladkorja Ormož na komunikaciji Ormož–Varaždin na mostu na reki Dravi v Ormožu;
- Združenje samostojnih obrtnikov Ormož na cesti Ormož–Čakovec na mostu na reki Zeleni na meji med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško;
- Mercator Ograd na cesti Ormož–Čakovec na mostu na Kravjak.

Oskrba TO se je začela tretji dan po napadu.

V drugi polovici junija se je Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož pospešeno pripravljaj na oviranje komunikacij na svojem območju. V sodelovanju s pripadniki 73. ObmŠTO so presodili o potrebah oviranja prihoda JLA predvsem na treh smereh. Določili so lokacije za postavitve ovir pri mejni kontrolni točki na meji z Republiko Hrvaško v Središču ob Dravi, območje Kravjak v Pušencih na cesti Središče ob Dravi–Ormož in na mostu čez reko Dravo v Ormožu. Pokazalo se je, da so se pri izbiri mikrolokacij za barikade odločili povsem pravilno.

Poleg tega so v Občinskem upravnem organu za ljudsko obrambo Občine Ormož uskladili še železniške zapore v Pušencih na cesti Središče ob Dravi–Ormož, v Ormožu, tik za barikado na mostu in v Mihovcih pri Veliki Nedelji. Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož je imel nekaj težav pri vzpostavljanju zvez z ŽTP Ljubljana, ko je bilo treba izvesti načrtovano postavitve vlakovnih kompozicij na železniške prehode, vendar je bila naloga pravočasno opravljena.

Organizatorji postavljanja barikad iz Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož niso imeli težav z lastniki vozil za postavitve v barikado. Dan pred napadom so bili tovorna vozila in gradbeni stroji pripravljani za postavitve v barikade.

---

³ Občina Ormož, Sekretariat za ljudsko obrambo, Zahtevke za organizacijo oviranja, akt, št. 843/6-91, z dne 21. junija 1991.

Oklepno-mehanizirana kolona, ki je napredovala proti Ormožu iz smeri Varaždina, se je ustavila pred barikado na ormoškem mostu.

Na meji v Središču ob Dravi oklepne kolone ni bilo mogoče ustaviti ali resneje ovirati, saj je bilo mogoče tovornjake, ki so bili postavljeni v barikado na mostičku na meji med Republiko Hrvaško in Republiko Slovenijo, obiti, enota TO, ki je varovala barikado, pa ni bila opremljena s protioklepnimi sredstvi. Kolona JLA je iz Središča ob Dravi napredovala do vasi Frankovci, kjer jo je za krajši čas ustavila barikada v Kravjaku, sestavljena iz težkih traktorjev, prikolic in hlodovine. Pripadniki enote TO koloni JLA niso mogli preprečiti napredovanja proti Ormožu. Tudi vlakovna kompozicija na železniškem prehodu v Pušencih je bila prešibka ovira, zato so jo oklepniki zlahka premagali.

V času prodiranja oklepne kolone JLA iz Središča ob Dravi v Ormož so zaposleni Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož s pomočjo načelnika avtobusne postaje Ormož Franca Krnjaka sestavili novo, močnejšo barikado v križišču Ptujске in Kolodvorske ulice pri Timi. Vanjo so postavili avtobuse podjetja Certus in Komunalnega podjetja Ptuj ter tovornjake Cestnega podjetja Ptuj. Ta barikada je bila tudi opremljena s protitankovskimi minami. Z njo so ustavili oklepno kolono JLA šestih tankov T-55, poveljniško vozilo in tank za izvlačenje, prodirala pa je iz Središča ob Dravi. Tako so ji preprečili, da bi intervenirala na barikadi na mostu čez Dravo v Ormožu. V poskusu preboja barikade pri Timi je prišlo do obstreljevanja, v katerem so bili teže ranjeni oficir JLA in civilista, ki sta bila v tem času pri barikadi. Po neuspešnem poskusu preboja se je oklepna kolona umaknila iz Ormoža proti Ljutomeru.

Tako med vojno za Slovenijo čez ormoški most čez Dravo ni prišel niti en vojak JLA.

Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož se je zaradi varnosti, saj je tankovska kolona obstala na njegovem dvorišču, preselil na vojno lokacijo, kjer je ostal do umiritve razmer v Ormožu.

7. Narodna zaščita

Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož je junija sklical načelnike Narodne zaščite (NZ), jih seznanil z razmerami in jim dodelil naloge na podlagi prilagojenih načrtov. Načelniki NZ so dobili sklep Izvršnega sveta Občine Ormož za varovanje objektov.⁴

---

⁴ Občina Ormož, Sekretariat za ljudsko obrambo, Sklep Izvršnega sveta SO Ormož za varovanje objektov, št. 805/2, z dne 5. junija 1991.

Aktiviranje enot NZ je potekalo brez posebnosti, težava je bila le pomanjkanje orožja, zato je Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož bolj angažiral lovce z ustreznim orožjem, pri tem pa je upošteval omejitve, ki izhajajo iz mednarodnega vojnega prava. Sekretariat za ljudsko obrambo Občine Ormož je 30. junija izdal soglasje za mobilizacijo NZ v krajevnih skupnostih.⁵

8. Vrnitev iz JLA in prestop v TO

Med vojno je na območju odgovornosti Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož na slovensko stran v Središču ob Dravi prestopil en vojak JLA, skupaj se jih je v Občini Ormož prijavilo sedem, po izjavah staršev pa je bil en vojak v TO na Ptuj in en vojak v TO Novo mesto.⁶ Zaposleni Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož so ga na predviden način prepeljali do zbirnega centra. Od Slovencev, ki so bili zaposleni v JLA, je med vojno prestopil častnik po činu stotnik, svoj prestop pa je najavil še rojak pilot, vendar se je pozneje za njim izgubila vsaka sled. Domnevno svoji družini ni mogel pravočasno urediti vrnitve v Slovenijo.

Iz vojašnic JLA je do 17. julija 1991 v Slovenijo pobegnilo sedem Ormožanov, ki so bili na služenju vojaškega roka, dva pa sta prišla pozneje. Enote JLA so v Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož poslale »tiralice« za pobeglimi vojaki in zahtevale, da jih Občinski upravni organ za ljudsko obrambo Občine Ormož čim prej vrne v enote JLA. Slovenske oblasti JLA niso vrnil nobenega vojaka, prav tako vojaška policija ni odpeljala nobenega vojaka. V Občinskem upravnem organu za ljudsko obrambo Občine Ormož so imeli podatek, da so se pobegli vojaki skrili ali odšli v tujino.

Delo Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož se je po podpisu brionske deklaracije normaliziralo, namesto s pritiski JLA so se ukvarjali z zahtevki direktorjev ormoških podjetij, ki so pričakovali, da njihovih delavcev ne bodo vpoklicali v enote TO, ki so varovale »južno mejo«. Zaposleni Občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Ormož so se čudili, da so vsi vojaški obvezniki nepogrešljivi na delovnih mestih kot vodilni ali pomembni delavci v proizvodnji. Podobno je bilo z vpoklicanimi motornimi vozili. Vodilni v Občinskem upravnem organu za obrambo Občine Ormož so se sestali z vsemi direktorji ormoških podjetij in uskladili svoje potrebe z zakonskimi obveznostmi. Tako so našli skupno rešitev in zadovoljivo rešili

5 Občina Ormož, Sekretariat za ljudsko obrambo, akt, št. 805/5-91, z dne 30. junija 1991.

6 Občina Ormož, Sekretariat za ljudsko obrambo, Poročilo o prebeglih vojaki, št. 821/18, z dne 17. julija 1991.

težave vpoklica vojaških obveznikov v obojestransko korist.

9. Viri

- Dopolnilo ukaza RŠTO, SZ 847/35, z dne 24. junija 1991.
- Fišer, Miran, Prispevek k analizi virov kadrovske popolnitve Teritorialne obrambe občine Ormož v obdobju 1980 do 1990. Zbornik referatov 40 let TO, OZVVS Ormož, 2008.
- Fišer, Miran, Vojna za Slovenijo leta 1991 in vojaški obvezniki z območja Občine Ormož. Zbornik referatov ob 20-letnici samostojnosti RS, Pokrajinski muzej Ormož Ptuj, 2011.
- Gasilska zveza Ormož, Poročilo o izvajanju aktivnosti v času agresije na Republiko Slovenijo, z dne 8. julija 1991.
- Kersnik, Zdenka, Občina Ormož v 70. in 80. letih 20. stoletja. Zbornik referatov 40 let TO, OZVVS Ormož, 2008.
- Luskovič, Anton, Občinski štab Teritorialne obrambe (OŠTO) kot vojaškostrokovni organ predsednika skupščine. Zbornik referatov 40 let TO, OZVVS Ormož, 2008.
- Občina Ormož, Občinski štab za Civilno zaščito, Poročilo o delu, številka 851/38, z dne 1. avgusta 1991.
- Občina Ormož, Sekretariat za ljudsko obrambo, Načrt uresničevanja smernic o ukrepih za pripravljenost v nadaljnjem postopku osamosvajanja Republike Slovenije.
- Občina Ormož, Sekretariat za ljudsko obrambo, Poročilo o delu voda za zveze junij–julij 1991, številka 893/19, z dne 5. septembra 1991.
- Občina Ormož, Sekretariat za ljudsko obrambo, Poročilo o prebeglih vojaki, številka 821/18, z dne 17. julija 1991.
- Občina Ormož, Sekretariat za ljudsko obrambo, vabilo za sestanek načelnikov NZ, številka 805/1, z dne 3. junija 1991.
- Občina Ormož, Sekretariat za ljudsko obrambo, Zahtevak za organizacijo oviranja, številka 843/6-91, z dne 21. junija 1991.
- Vojna pošta br. 8866, Zahtjev za povratak vojnika u jedinice, številka akta 251-12/3, z dne 17. julija 1991.

stotnik
SLAVKO SKOKIĆ

PRIPRAVE PROTIOKLEPNIH SREDSTEV IN PSIHOLOŠKE PRIPRAVE ZA OBRAMBO

Moja vojaška pot se je začela septembra 1974 v Novi Gradiški, kjer sem bil poveljnik protioklepne (PO) baterije topov T-12, kalibra 100 mm.¹ Po enem letu so me iz poveljstva 12. slavonske brigade poslali na šolanje v Artilerijski šolski center JLA v Zadar. Končal sem šolanje za komandirja protioklepne samohodne raketne baterije s povprečno oceno 4,8. Zaključni izpit je bila vaja (enota v obrambi, enota v napadu in boj proti tankom v naselju) z enotami JLA, s streljanjem na tanke, na poligonih v Benkovcu in na poligonu Udbina. Leta 1976 sem poveljeval enoti na vaji z bojnim streljanjem na poligonu Slunj. Kondiciranje vodenja protitankovskih raket sem opravljal štirikrat na leto s posadkami za vodenje raket. Kot poveljnik raketne baterije sem se vsako leto udeležil vaj (od 5 do 7 dni), pri čemer je bil poudarek na taktičnih nalogah na terenu. Septembra leta 1979 sem se za stalno preselil v Ljubljano. Vabljen sem bil na Mestni sekretariat za ljudsko obrambo. Takrat je bil tam zaposlen podporočnik Miloš Šonc. Povedali so mi, da potrebujejo oficirja z vojaškoevidenčno specialnostjo oziroma dolžnostjo, kot je moja. Vprašali so me, če želim v rezervo JLA ali v rezervo TO. Odločil sem se za TO in že januarja 1980 sem bil razporejen v enoto TO Slovenije.

Februarja in marca leta 1981 me je TO Slovenije poslala na šolanje v Zadar za poveljnike protioklepnih enot ranga čete (baterije) in bataljona (divizion). Šolanje sem uspešno končal in sodeloval na vaji z bojnimi streljanji z enotami JLA na poligonu Dinara pri Kninu.

Postavljen sem bil za poveljnika enote Protioklepni raketni vod 9K11. Enota se je formirala na novo in bil sem njen prvi poveljnik. V enoti sem bil poveljnik, inštruktor za trenažerske vaje, predavatelj taktike protioklepnega boja in predavatelj za uporabo orožja. Obvladal sem vse podrobnosti o tej raketi, od motorja do glave rakete, vključno s tem, kako se v celoti razstavi. Teoretične in trenažerske² vaje smo imeli v vojašnici, kjer je bilo poveljstvo obrambe mesta

1 S topom T-12 lahko zadenemo tank na 1200–1800 metrov. Domet topa T-12 za posredno streljanje kot podpora pehoti je do 6300 metrov.

2 Trenažer je elektronska naprava, ki ima v kompletu elektroniko, tv ekran, pult za vodenje

Ljubljane na Roški cesti, pozneje pa v Kranju, v vojašnici Staneta Žagarja. Terenske vaje smo imeli na območju občine Ljubljana Šiška in mesta Ljubljana ter vse do Velikih Blok. Čeprav smo imeli v enoti tudi pomožna motorna vozila, smo preigravali predvsem partizanske različice in premike izvajali večinoma peš. Rakete so bile težke po osemnajst kilogramov in vsak operater je nosil po dve raketi, vključno z osebno opremo in oborožitvijo. Moj vojak je bil torej obložen z najmanj šestdesetimi kilogrami. En oddelek z enim operaterjem je imel en lanser raket, pripadale pa so mu štiri rakete.

Tudi kadar je bila moja enota, ki je bila zelo izurjena, na vojaških vajah z drugo enoto, sem od nadrejenih poveljstev pričakoval resnost, pripravljenost in organiziranost pri sodelovanju in opravljanju nalog. Na začetku sem imel z nekaterimi posamezniki težave zaradi discipline. Nekega vojaka sem zaradi neprimerne odnosa do orožja brez pomislekov premestil v minometno enoto.

Poveljnik v enoti je tisti, ki odloča o vsem, on je namreč odgovoren za varnost, ki je njegova prednostna naloga. V moji enoti ni bilo šolskih raket, vse so bile bojne z eksplozivom in le z doslednim ravnanjem sem preprečeval morebitne nesrečne dogodke.

Za vojake in delovanje enote je bilo treba poskrbeti, saj nadrejeni niso poznali orožja enote ter načela delovanja tako kot jaz. Z majorjem Hermanom Janežem, poveljnikom TO občine Ljubljana Šiška, sva se sporazumela v nekaj minutah. Z njim nikoli nisem imel težav. Odlično in prijateljsko sem sodeloval tudi z drugimi člani štaba: Silvom Bergantom, Stanetom Kondo, Markom Tomšičem, Cvetom Dulminom in Bojanom Mikušem. Večkrat sem moral v štab, da sem

---

z daljnogledom, preklopni gumb in gumb za lansiranje. Trenažer simulira teren. Vsaka raketna enota od ravni čete naprej, ki gre na teren, ima vozilo s trenažerji in agregati. Tudi med vojno moraš operaterje raket kondicirati vsak dan. Pri borbi s tanki je psihološka pripravljenost vojakov precejšnja težava. Tank je zelo nevarno orožje. Ne odkrije nas, dokler ne izstrelimo rakete. Nato jo na primer petindvajset sekund vodimo do njega (raketa za seboj vleče trižilni kabel) in jo gledamo skozi daljnogled. Če tanka ne zadenemo, nas bo zagotovo zadel on. Tankistom z izstrelitvijo rakete izdamo svoj položaj in koordinate. Z avtomatsko namerilno napravo nam tank tako hitro vrne strel, da je beg popolnoma izključen. Zato je treba tudi v vojni vsak dan pol ure ali uro trenirati posadke lanserjev raket. Vsak dan je treba izstreliti od petdeset do šestdeset lansiranih raket v trenažerju. Kondiciranje se opravlja v zaledju fronte in če vojak na vaji izstrelji preveč raket, je že utrujen in ne bo dobro pripravljen, ko bo moral zamenjati utrujenega kolega, ki se je vrnil s fronte. Od maja leta 1990 naše posadke niso več opravljale kondiciranja na trenažerjih, saj so bili ti v lasti JLA in so nam postali nedosegljivi. Na začetku so v TO Slovenije uporabljali vodene protioklepne rakete 9K11 Maljutka, ki so jih razvili v Rusiji (Sovjetski zvezi) in jih na podlagi licenc izdelovali tudi v Jugoslaviji in drugih državah.

urejal pomanjkljivosti oziroma napake, povezane z enoto. Vsakega vojaka sem dobro poznal – tudi koliko otrok ima in kje stanuje, saj smo bili skupaj na vajah po štirikrat na leto. Na nobeni vaji ni bil nikoli noben vojak pijan. Kadar smo na primer končali osemdnevno vajo in oddali orožje, smo najeli gostilno in imeli zaključno zabavo s hrano in pijačo. Družili smo se kot družina. Pripadniki enote smo bili verjetno edini v Sloveniji, ki smo imeli kot rezervni pripadniki Teritorialne obrambe hranilno knjižico na banki. Za to sta bila odgovorna dva naša vojaka. Vedno smo imeli višek denarja. Moja enota je bila samosklicna in smo si tudi prehrano urejali sami, zato so nam stroške, namenjene vsem pripadnikom TO, povrnili.

Včasih je v enoto po pomoti prišel vojaški obveznik – tankist. Predstavil sem se mu, pregledal dokumentacijo in ugotovil, da je tankist in za mojo enoto oziroma dolžnost ni usposobljen. Po pomoti so poslali v mojo enoto voznika tanka, ki ni imel pojma o protitankovskih raketah in trenažerju. Ko sem šel na štab to uredit, smo si s kolegi častniki – člani stalne sestave štaba, ogledali njegov evidenčni karton, ga pustili na mizi in se zaklepetali. Po končanem obisku je bil karton vojaškega obveznika po pomoti spet shranjen v isti predal in isti vojak je bil ponovno na moji naslednji vojaški vaji. Tudi to se zgodi.

Enota, ki sem jo vodil, je bila formacijsko pod poveljstvom 2. brigade TO, po mobilizacijskem razvoju v okviru štaba TO občine Šiška, po izvedeni mobilizaciji, na večdnevnikih vajah in če bi prišlo do vojne, pa je bila podrejena Mestnemu štabu TO Ljubljane (MŠTO). Enoto so vabili na vaje tudi kot dodano enoto v MŠTO in kot dodano enoto bežigraskemu ali šišenskemu bataljonu. Kadar je bil hkrati vpoklic iz MŠTO in OŠTO (npr. pravočasen vpoklic na specialistično usposabljanje ter hkrati vaja, npr. preverjanje mobilizacijske pripravljenosti), sta se MŠTO in OŠTO tudi dogovarjala, pod čigavim poveljstvom sem oziroma kje naj se obveznosti udeležim. Na vsaki vaji so nas kontrolirali. Kontrole so bile poslani iz Republiškega štaba vse do ravni občinskega štaba. Seveda pa vse kontrole in inšpekcije niso bile dobronamerne.³

V letih 1981, 1982 in 1983 smo dvakrat na leto izvajali trenažerske vaje z vodenjem raket, vendar to ni bilo dovolj za bojno pripravljenost operaterjev. Leta 1982 sem dostikrat predlagal poveljniku Občinskega štaba TO Ljubljana Šiška majorju Hermanu Janežu, da je trening vodenja dvakrat na leto premalo

---

³ Če je prišel višji častnik, ki ni poznal protiklepnih raket in taktične uporabe, je vprašal, kar ga je zanimalo, in dobil tudi odgovor. Če je prišel kdo, ki je svojo avtoriteto gradil samo na višjem činu in položaju, ne da bi bil strokovnjak, pa sem reagiral drugače. Vedno sem trdil, da me lahko kontrolira samo tisti, katerega znanje je večje od mojega. Nikoli pa nisem bil proti objektivni in strokovni kontroli.

za kondicijo operaterja. Moj glavni argument je bil, da operaterji JLA izvajajo kondiciranje štirikrat na leto in zakaj bi bili mi slabši od njih. Sprejel je moj predlog in ga posredoval na nadrejeno poveljstvo, kjer so ga odobrili in potrdili. Seveda so se zato povečali tudi denarni stroški. Od leta 1983 smo imeli usposabljanja štirikrat na leto, tako kot to določajo standardi za to vrsto raket. Vsi seveda niso bili veseli takega povečanja števila usposabljanj.

Na neki vaji leta 1986 so mi kot poveljniku čete za ognjeno podporo (ČOP) predvideli položaje in poveljniško mesto nad Dobrovo pri Ljubljani. V oborožitvi čete so bili poleg raket še netrzajni topovi, minometi 82 mm in ročni raketometi OSA (80 mm) – domet 400 metrov. Netrzajne topove sem postavil v dolino, rakete pa na hrib. Netrzajci so namreč učinkoviti do 600 m (na 800 metrov je že manjša natančnost), rakete pa do tri kilometre. Topovi so bili torej v ravnini prihajajočih tankov in bi jih lahko zadeli v gosenice ali bok od strani, nikakor pa jim ne bi prebili oklepa, kot bi jim ga raketa od zgoraj. Z malo dobre volje in spodbudami se je enota usposabljala za bojne naloge. Enota nikoli ni bila ocenjena pod 4,3 (od možnih 5,0). Bili smo zelo dober in trden kolektiv. Verjetno je bila to posledica naših druženj. Štirikrat na leto je imela enota samostojno vajo in še vajo v okviru 2. brigade ali njenih bataljonov.⁴

V drugi polovici leta 1986 sem bil postavljen za poveljnika čete za ognjeno podporo (ČOP), ki je imela v svoji oborožitvi poleg protiklepnih (PO) raket tudi netrzajne topove, minomete 82 mm ter ročne raketomete OSA in ZOLJE. Vse to orožje je bilo shranjeno v Rojah v Šentvidu pri Ljubljani. Čeprav sem bil poveljnik čete, sem še vedno imel svoje »raketaše« in z njimi opravljal vaje ter trenajzerske vaje – kondiciranje. Nismo namreč imeli človeka, ki bi obvladoval raketne sisteme. Poleg mene sta bila še raketaš v Kranju in eden na Roški cesti v Ljubljani, vendar sta bila oba v službi JLA. Popravila in servisi za to orožje so bili v Ljubljani na Parmovi ulici.

1. Politična in gospodarska situacija sta se spremenili

Leta 1989, ko so se začeli po nekdanji državi »mitingi resnice«, sem imel še dodatno vlogo v enoti. Pojasnjeval sem trenutno situacijo v državi in kakšna je pri tem vloga moralne in domoljubne države vsakega posameznika – kaj to v

---

⁴ Na samostojnih vajah naše enote smo si vse organizirali sami. Prehrana in nastanitev sta bili (po elaboratu vaje) dogovorjeni že predhodno, med štabom TO in menoj kot poveljnikom. Sami smo skrbeli tudi za opazovanje in straže. Kadar pa smo bili vpoklicani kot pomoč za PO zaščito z bežigrajskim bataljonom ali v brigadi, smo imeli prehrano organizirano v tej enoti. Bili smo podrejeni brigadi in v sklopu tega smo od nje dobili tudi logistično podporo. V takih primerih je tudi zaščito organizirala enota, ki smo ji pomagali.

resnici pomeni v dogodkih in situaciji znotraj Jugoslavije. V drugi polovici leta 1990 sta se v najzgodnejših jutranjih urah pri meni v stanovanju na Šišenski ulici v Ljubljani oglasila prijatelja Rado Senčur in Stane Konda in me povabila, če hočem sodelovati pri zelo pomembni nalogi oziroma kot sta rekla »za našo stvar«. Povabilo sem sprejel. Sproti sem dobival naloge, kot so priprave raketnih sistemov, pultov za vodenje (šest pultov), polnilcev za akumulatorje in akumulatorjev. Pri tem mi je operativno zelo pomagal Rado Senčur, saj je takrat delal v podjetju Kompas na sistemu zvez.

V skladišču OŠTO Šiška Ljubljana so bili akumulatorji in pulti za vodenje raket, ki pa so bili slabo skladiščeni in zato niso delovali. Naloge, povezane s pripravo teh sredstev za lansiranje, zato nisem mogel opraviti. Glede na to, da je bil moja zveza Rado Senčur, sem mu povedal za težave. Rado je prek ljudi iz Kompassa uredil, da so mi izdelali pretvornike, tako da sem lahko akumulatorje polnil pri sebi doma.

2. Priprava taktičnih situacij za blokade prometnic in vojašnic na vojaških zemljevidih 1 : 25 000

Od štaba sem dobil 36 vojaških zemljevidov (kart). Po svoji presoji sem na podlagi različnih taktičnih predpostavk, ki sem si jih sam postavil, pripravil načrte za območje Medvod in Šiške, predvsem s predpostavko taktične obkrožitve in z zasedbo položajev v rajonu šentviške kasarne ter blokado prometnic okoli njih. Izdelal sem približno 32 načrtov in jih marca in aprila predal članom MSNZ. Večino teh so pozneje uničili. To sem delal večinoma ponoči, ko so družinski člani (soproga in dva otroka) že spali.

V Šiški, na objektu Hotel Lipa ob Celovski cesti, sem imel na strehi tudi dva raketna položaja (dve protioklepni raketi tipa maljutka), saj so se s strehe videli dvorišče in oklepna vozila v vojašnici v Šentvidu. Tudi domet je bil primeren. Če je namreč dolžina od mesta izstrelitve rakete do cilja krajša od petsto metrov, raketa še ni vodljiva. Vodljivost rakete je mogoča šele po vžigu drugega raketnega motorja (imenovanega marševski). Tega raketnega položaja tudi po izstrelitvi raket ne bi bilo mogoče locirati, saj tedanja oprema in vojaška tehnologija, ki sta jo imeli JLA, tega nista dopuščali, tako da objekt ni bil ogrožen. Izstrelitev teh dveh raket bi bil mogoč samo po ukazu iz nadrejenega poveljstva.

Vse naloge so bile konspirativne. Srečevali smo se po domovih, na štabu TO v Šiški in v drugih štabih. Izmenjavali smo si informacije o tem, kaj sem že naredil in kaj kot posameznik še lahko naredim za uspešno skupno nalogo.

Veliko je bilo pogovorov o tem, kdo kaj zna in če lahko s področja, ki ga pozna, prevzame nalogo. Septembra je prišel poziv od poveljnika 2. brigade, takrat načelnika MSNZ Ljubljana Šiška, majorja Boruta Zajca, naj se še bolj angažiram v pripravah za boj proti oklepu. To nalogo sem resno sprejel. Po dogovoru s poveljnikom 2. brigade sam se začel bolj pogosto pogovarjati s pripadniki moje enote. Vsi pogovori so potekali po zasebnih prostorih in strogo varovano. Pogovori so bili strokovni in prijateljski, ker smo bili ekipa, ki si je med seboj veliko zaupala. Seveda so bila tudi vprašanja, na katera nismo imeli odgovorov. Vsi smo spremljali, kaj se dogaja v Jugoslaviji in Sloveniji. Razmišljali smo, kaj se lahko v prihodnje zgodi. Glede na informacije iz Beograda smo vedeli, da lahko pride tudi do vojaških spopadov. Eno je bilo gotovo. Bili smo enotni, izurjeni in odločeni, da sodelujemo kot vojaški kolektiv, če bo prišlo do najhujšega. V sklopu rednih načrtovanih aktivnosti TO smo 12. in 13. 9. 1990 izvedli priprave v centru na Igu. Od takrat smo vedno imeli pri urjenju tudi razgovor, na katerem smo obravnavali informacije o politični situaciji ter morebitni vojni nevarnosti. Ti razgovori so nas naredili bolj odločne in pripravljene tudi za hude naloge, kar je tudi psihološko zelo pomembno. Od 26. 9. 1990 do 30. 9. 1990 smo izvajali bojno streljanje z netržajnimi topovi in minometi 82 mm na poligonu Poček in Bloška Polica.

3. Aktivnosti v TO od 1. 1. 1991 naprej

Vedno bolj sem bil dejaven pri pripravi nekaterih članov enote, ki sem ji poveljeval. Še vedno so bili v stari enoti isti vojaki, ki so se zanesljivo odzvali na poziv. Zelo sta bila aktivna Stane Martinec (z Broda) in Črešnjovec Branko (iz Tacna), odlična operaterja in zanesljiva človeka glede konspiracije. Danes se z velikim veseljem spominjam tega, kako smo nekatere naloge odlično opravili in ostali prikriti. 17., 18., 19. in 20. 4. 1991 smo imeli izobraževanje na lokaciji Ilova gora pri Grosupljem. V stari zapuščeni osnovni šoli smo bili zbrani poveljniki in namestniki enot iz Ljubljane, Domžal, Mengša (od ravni komandirja voda do ravni poveljnika čete ali odreda). Teme so bile na začetku bolj splošne, kot so vod, četa v napadu, vod, četa v obrambi, povelja za enote v napadu in obrambi. Predstavljene so bile tudi čisto nove teme, kot so mednarodno vojno pravo v uporabi v oboroženih silah, Ženevska konvencija, osebna odgovornost nadrejenih, osebna odgovornost podrejenih in pravice ujetnikov. Glede na teme smo vedeli, da so pred nami zelo resni časi. Nekaj je viselo ali dišalo v zraku. Težko je o tem govoriti, ker to enostavno čutiš. Zadnji dan so bile vaje postroja z orožjem in brez orožja. Poveljevanje je bilo samo v slovenskem jeziku. Izobraževanja se je udeležilo približno petdeset oficirjev. 9. 5. 1991 sem se udeležil predavanja o splošni situaciji v državi. Popoldne istega dne smo streljali s puško SAR 80 na strelišču v Litiji. 10. 5. 1991 je bila

izvidniška vaja na območju Igu–Draga–Dobravica. Takrat so mojo enoto (ne da bi to vedeli) očitno že pripravljali za zaščito prve generacije slovenskih vojakov, ki so bili skriti na Igu v domu obrambe in zaščite. Ogledevali smo si bojne in rezervne položaje ob različnih taktičnih predpostavkah in delali zapiske in skice. Nihče od nadrejenih ni glasno komentiral, zakaj vaja na območju Igu–Dobravica in domneva, da bo oklep prišel z Vrhniko. Takrat nismo veliko polemizirali. Vsak je imel svoje mnenje in opravljal zadane naloge. 16. 5. 1991 je bila protioklepna enota (vod) nastanjena v Dragi pri Igu. Pri garažah blizu ribnikov sem imel skrite vse rakete (12 raket).⁵ Isti dan zvečer sem izvedel premestitev v Dobravico. Zaradi varnosti smo stalno delali premike.

17. in 18. 5. 1991 sta bila izvedena trening posadk in ureditev položajev za napad in obrambo za orožja 9K11, NT in OSE na področju Iga in Dobravice. Ko sem zbral posadko, sem osvežil njeno teoretično znanje – poznavanje orožja, kaliber, doomet orožja, namerilne naprave itn. Vsak vojak je moral znati ravnati z namerilnimi napravami, sicer je bilo orožje neuporabno. Protioklepni položaj se je za vsako pozicijo določal osebno in za vsako točko – orientir posebej. Položaje smo si skupaj s poveljniki oddelkov ogledali že pred tem. En oddelek so predstavljali štiri raketni lanserji in pult za vodenje. Operater je bil poveljnik oddelka in je imel dva pomočnika. Območje na terenu sem razdelil na sektorje, tako da sem zagotovil popolno pokritost terena in preprečil nastanek mrtvih kotov. Določil sem tudi točke – orientirje, tako da so jih poznali vsi poveljniki oddelkov. Pri določitvi območja sektorja sem moral biti pozoren, da ne bi dva poveljnika streljala na isti tank. Kriv bi bil seveda jaz kot poveljnik.

24. 5. 1991 sem bil izvajalec mobilizacije za diverzantski vod in skupin za oviranje. Mobilizacijo sem izvajal na prošnjo majorja Franca Kunovarja, načelnika 51. območnega štaba za TO Ljubljana, na lokaciji Krajevna skupnost Gunclje. Začetek mobilizacije je bil ob 13.45. Prvo sporočanje je bilo ob 18.00 in nato vsaki dve uri. Naslednji dan v zgodnjih jutranjih urah je bila enota oborožena in pripravljena za izvršitev naloge. Prišla sta Rado Senčur in Stane Konda in razdelila strelivo za kalašnikovke in MGV. Vsi so morali napolniti orožje in nabojnike. Nekateri vojaki so jokali. Ko so ob prihodu na mobilizacijsko zbirališče dobili orožje in ga očistili, so malo zadremali, z mislijo, da so to navadne nekajdnevne vojaške vaje. Potem pa ob treh zjutraj šok. Orožje smo morali napolniti z bojnim strelivom. Opazoval sem izraze na obrazih vojakov in strah, ki se je skrival v njih. Maja 1991 sem dokončal priročnik Navodila za uporabo PO raket Maljutk – POLK 9K11. Navodila smo kopirali v približno 90 izvodih in jih poslali na tiste štabe TO, ki so imeli protioklepno enoto.

---

5 Te rakete so bile shranjene v tajnih skladiščih TO še od prve polovice leta 1990, ko smo jih po neki vaji »pozabili« vrniti v skladišče na Rojahn.

21. 6. 1991 sem dobil nalogo od poveljnika TO Šiška majorja Riharda Urbanca in načelnika štaba majorja Franca Kunovarja, naj izpolnim nalogo o mobilizaciji Odreda za posebne namene na lokaciji Savski prod v Ljubljani. Poveljnik te enote je bil Ivan Trstenjak. Pri izvedbi mobilizacije enote sem opazoval vojake in spet ugotavljal, kako pomembno je stalno vaditi za boljšo pripravljenost enote. Ta enota je imela usposabljanje v petletnem ciklu, raketna enota pa od 5- do 6-krat na leto. 22. 6. 1991 je bila mobilizacija in oborožitev na Savskemrodu uspešno končana. Enota se je premestila v Litijo in izvedla streljanje iz osebne orožja. 23. 6. 1991 je bila izvedena predstavitev PO rakete 9K111 Fagot⁶ (v moji enoti smo imeli 16 fagotov) ministrom iz Vlade Republike Slovenije in v. d. načelniku Štaba TO Slovenije, in sicer na skriti lokaciji na policijskem strelišču pri Dobrovi pri Horjulu.

24. 6. 1991 je bila predstavitev oborožitve TO Slovenije tujim novinarjem na Igu. Poudarek je bil na našem najmočnejšem kalibru, protioklepni raketi fagot. Iz vodstva so pozneje povedali, da se je predstavitve udeležilo najmanj sedemdesetih tujih novinarjev, tudi iz Japonske. Največ vprašanj so postavljali novinarji iz Srbije. Po navodilih nadrejenega štaba sta jim bila dovoljena neomejeno fotografiranje in snemanje.

27. 6. 1991 je bila v najzgodnejših jutranjih urah protioklepna enota že zbrana na policijski postaji Ljubljana Vič - Rudnik. Na vprašanje, kaj je naša naloga, smo dobili odgovor, da naj čakamo. Pojasnilo, zakaj čakamo bojno nalogo, se je glasilo: uporabo orožja velikih kalibrov odobrava koordinacijska skupina. Resničnosti tega pojasnila ne morem niti potrditi niti zanikati. Res je, da sem pod svojim poveljstvom imel orožje kalibra 125 mm, dometa do 2,5 km in moč preboja jekla do 460 mm. Kolikor vem, je bil to takrat naš največji kaliber orožja. Isti dan v nočnih urah smo dobili ukaz za premestitev na območje Ljubljana - Šentvid (v gozd, pod katerim je danes predor). Na moja opozorila, da še vedno nimamo raket, se ni zgodilo nič.

28. 6. 1991 ob 4. uri sem prejel povelje, da je treba zasesti položaj za napad na Vojašnico Boris Kidrič v Šentvidu v Ljubljani. Po hitri zasedbi položaja smo

---

6 POLK 9K111 je namenjen uničevanju oklepnih vozil (na mestu oziroma v mirovanju in premikanju), ki se gibljejo do 70 km/h. Lahko se uporabi za uničenje letal ali helikopterjev na tleh. Uporablja se za daljave od 70 do 2500 m (možnost streljanja 3 rak/min).

Raketa prebija 460 mm jekla pod kotom 90 stopinj. En oddelek sestavljajo trije pripadniki (poveljnik - operater in dva pomočnika). Vsak pomočnik ima po dve raketi. Osnovne oznake rakete 9K111 - FAGOT: kaliber 120 mm, dolžina 1100 mm, širina 770 mm, višina 707 mm, hitrost 180 m/sek. (srednja hitrost 186 m/sek), teža rakete 13 kg (komplet teža opreme v transportnem zaboju 45 kg), vodenje je polavtomatsko, horizontalno deluje 360 stopinj, vertikalno +20, -20.

ob 4.15 dobili preklic povelja. Ob 8.30 sem dobil ukaz od poveljnika odreda, naj, če bo treba, preprečim prodor tankov iz vojašnice v mesto. Nad poveljem sem bil presenečen, saj še vedno nisem dobil svojega orožja. Na moje zelo vztrajne in odločne zahteve smo končno dobili rakete. Bili smo skriti v gozdu in takoj po prevzemu sem ugotovil, da smo dobili rakete za raketomete kalibra 128 mm za posredno streljanje in namenjene predvsem uničevanju pehote. To so rakete, podobne raketam v »Stalinovih orglah« oziroma »katjušah«, razlika je le ta, da se izstreljujejo posamezno. Dostava teh raket je bila v tistem trenutku velika napaka. Še pravočasno sem ustavil odhod vozila, ki nam je rakete pripeljalo, in dosegel, da so nepotrebno orožje odpeljali nazaj. Za vse nas v enoti je bil to hladen tuš. Če bi oklepna vozila krenila iz vojašnice Šentvid, nismo imeli dovolj orožja, da bi akcijo ustavili. Bilo je zelo tvegano. Nadrejenim sem napisal pritožbo. Pomembne zadeve sem vedno javil v pisni obliki. Očital sem, da nimajo izurjenih skladiščnikov, ki bi poznali vse vrste raket, ki jih je imela TO v skladiščih. Predvidevam, da je bila ta kritika vzrok, da sem dobil ukaz, ki ga je podpisal poveljnik pokrajine, o urjenju in pripravi skladiščnikov za poznavanje razlik med različnimi vrstami raket. To nalogo sem izvajal na Brdu 24. 7. 1991. Naša enota je bila brez oskrbe, vendar moralno zelo stabilna in močna. Moji fantje vojaki so mi zelo zaupali. Imeli smo majhen tranzistor in slišali, da so letala JLA bombardirala barikade na Medvedjeku, Brniku in v Mariboru. Noč z 28. na 29. 6. 1991 smo preživel na položaju.

29. 6. 1991 sem dobil ukaz, naj si na letališču Brnik sam (brez enote) ogledam in presodim situacijo o položajih tankov JLA. V okolico letališča so me odpeljali z vojaškim vozilom. Ocenil sem položaj glede protioklepne borbe in na signal oziroma povelje bi pripeljali še mojo enoto. Povelja za streljanje na tanke, ki so bili okoli letališča, nismo dobili. Ob 22.00 smo dobili sporočilo, da je novi komandant TO Ljubljanske pokrajine (PŠTO) major Janez Lesjak.

30. 6. 1991 je bil dan znak za splošni zračni napad in ukaz za zasedbo bojnih položajev. Ko se je nevarnost zračnega napada zelo zmanjšala, sem dobil ukaz, naj grem posnet propagandni film. Mislil sem, da se kdo šali. Pa se ni. Zares smo posneli film. Glavni protagonisti smo bili Črešnjovec Branko, Martinec Stanislav in jaz. Snemalec je bil Samo Finžgar. Snemanje je potekalo blizu gradu na Bokalcah pri Ljubljani. Orožje je bilo usmerjeno na nadvoz avtoceste pod gradom. Širše področje so varovali pripadniki 30. razvojne skupine. Obveščeni smo bili, da je bil film prikazan na beograjski TV v udarnem terminu TV dnevnika. Namen je bil dosežen. Pripadniki JLA so videli, da imamo orožje, ki uniči tank. Bog ne daj, da bi izvedeli, koliko kosov imamo. V enoto sem se vrnil ob 18.30. 1. 7. 1991 smo po radiu izvedeli, da sta se sestala Markovič in Peterle. Tema je bila umik JLA v vojašnice. Naši zahtevajo umik JLA brez orožja,

oni zahtevajo, da TO vrne vse orožje, odvzeto iz skladišč JLA. Moja enota ni dobila novega ukaza. Morala v enoti je bila zadovoljiva. Pogovarjam se z vsemi vojaki in ponoči obvezno obiščem stražarje. To se pokaže za zelo dobro zaradi boljše morale in občutka, da skrbiš za ljudi. Odnos med vojakom in poveljnikom je zelo pomemben. V praksi to pomeni, da je kolektiv trden, ki zanesljivo izvaja vse zadane naloge. To je tudi del psihološke priprave.

2. 7. 1991 je bil boj v Krakovskem gozdu. Nemški minister Genscher je prihajal v Slovenijo. Odpeljali so me na pokrajinski štab. Prisotni so bili načelnik Vojko Pavlin, major Borut Zajec in stotnik Stane Konda. Povedal sem za napake, ki so se zgodile pri oskrbi moje enote in o napačnih ukazih. Ni bilo videti, da bi se kdo vznemirjal zaradi moje kritike. Načelnik pokrajinskega štaba je predstavil idejo o formiranju hitrih bojnih skupin za uničevanje tankov, jaz pa naj bi izvedel njihovo usposabljanje. Na zaplenjene oklepne transporterje je bilo treba postaviti protioklepne rakete.⁷ Popoldne ob 17.15 je bil ponovno izdan ukaz, naj gremo na položaje okoli vojašnice Boris Kidrič. Ob 19.00 je bil izveden preklic in vrnitev na izhodiščne položaje. Moji vojaki so sprejeli ukaz zelo mirno, med drugimi enotami pa je bilo veliko negotovanja. Ob 20.30 smo dobili ukaz od načelnika štaba Ljubljanske pokrajine, naj se moja enota umakne z območja Gunclje - Šentvid. Ob 21.00 je bila posredovana novica o ustavitvi ognja med TO in JLA.

3. 7. 1991 so pripadniki enote do 2.30 pregledovali in pripravljali orožje za polno bojno pripravljenost. Imel sem razgovor z načelnikom štaba Ljubljanske pokrajine. Še isti dan sem dobil voznike oklepnikov in dodatne operaterje. Poskrbeti sem moram za njihovo oborožitev.

4. 7. 1991 smo dobili dobro novico, da JLA tanke počasi umika nazaj v vojašnice.
5. 7. 1991 smo iz enote odpeljali Mira Lauriča, in sicer zaradi zastrupitve rane na nogi (posledica udarca na gosenico oklepnega transporterja) na urgentni blok UKC Ljubljana. 6. in 7. 7. 1991 smo izvajali streljanje z raketo fagot na poligonu Bač. Imel sem razgovor z načelnikom pokrajinskega štaba Vojkom Pavlinom o projektu PO enote BVP. Njegova zahteva je bila, da formiram šest skupin. 8. 7. 1991 smo izvedli treniranje posadk in voznikov. Ponovno smo na štabu pokrajine. Počivamo in ležimo po hodnikih štaba v stalni pripravljenosti za prejem povelja o bojnem delovanju. 9. 7. 1991 smo imeli čiščenje osebnega orožja in trening posadk na sistemu fagot. 20. 7. 1991 sem izvedel primopredajo bojnih sredstev.

---

⁷ To se je zgodilo v začetku jeseni 1991, ko smo z raketami opremili šest oklepnih transporterjev. Prva bojna vaja z njimi je bila izvedena na prehodu 1991/1992.

SPOMINI NA VOJNO LETA 1991 IN NA
DRUGO LJUBLJANSKO BRIGADO TO

1. Rezervni oficir v TO

Moja vojaška pot se je začela s služenjem vojaškega roka. Leta 1966 sem diplomiral na Fakulteti za gradbeništvo v Ljubljani in po končanem šolanju sem šel na redno služenje vojaškega roka v šolo za rezervne oficirje. To šolo sem končal v Karlovcu leta 1967 kot rezervni oficir inženirstva, specialnost pionir. Pionirska specialnost je bila namenjena izvajanju rušenj, miniranja in diverzij, izdelavi prehodnih mostov in uporabi gradbene mehanizacije za realizacijo vojaških ciljev. Od leta 1987 sem bil kot rezervni oficir v Teritorialni obrambi (TO) Ljubljanske pokrajine komandant 2. partizanske brigade TO.

Leta 1969 sem bil kot rezervni oficir razporejen v enote slovenske TO. V tej vlogi sem se udeležil več vojaških vaj, na primer kot oficir za varnost leta 1974. Leta 1978 so me poslali kot kapetana na tečaj za komandante partizanskih bataljonov v Sarajevo. Leta 1980 sem postal poveljnik 3. bataljona 2. brigade ljubljanske TO. Na tem položaju sem bil šest let. Z bataljonom sem v letih od 1980 do 1985 izvajal vojaške vaje. Leta 1986 sem na dan JLA, ki je bil 22. decembra, napredoval v majorja v rezervi. Naslednje leto februarja sem kot poveljnik prevzel mesto poveljnika 2. partizanske brigade TO na območju Ljubljane. V brigadi smo imeli pogosto štabne vaje.

V letih pred osamosvojitveno vojno smo se veliko izobraževali in posebej usposabljali za delo poveljstva brigade, posebej pa smo izvajali tudi vojaške vaje z moštvom brigade. Leta 1988 smo se urili v poveljevanju podrejenim enotam v brigadi. V teh letih so se za prikaz enot varšavskega pakta oziroma potencialnega sovražnika uporabljali modri taktični znaki. Rdeči so bile enote JLA in enote TO, ki so bile predvidene za obrambo medprostorov in boj v zaledju sovražnika na začasno zasedenem ozemlju. Od štiri- do petkrat na leto po tri do štiri dni smo se pripadniki TO zbrali na vojaških urjenjih. Vaje smo izvajali na Igu in v zaledju Ljubljane (Toško čelo, vas Topol, ljubljanski Dolomiti). V pogorju ljubljanskih Dolomitov je bila koča, last TO, v kateri smo večkrat delovali in trenirali kot štab brigade TO.

Zadnja vojaška vaja ene izmed ljubljanskih brigad je bila na Rakitni maja 1990. Vaja se je izvajala v sodelovanju z JLA. Scenarij vaje je bil desant na Rakitno. Udeležen sem bil kot opazovalec in sem izvedbo vaje opazoval s takratnim komandantom TO Slovenije, generalpodpolkovnikom Ivanom Hočevarjem. Takrat še nisem vedel, da je že potekala razorožitev slovenske TO. Na tej vaji sem izvedel, da se dogajajo čudne stvari. Ko se je končevala, sem slišal govorice o tem, da bo moral bataljon TO, ki je bil udeležen na vaji, po vaji vrniti orožje nazaj v skladišče TO, ki je bilo pod zaščito JLA, ki je odobraval izvzem orožja. Rečeno je bilo, da JLA izvzema orožja za enote TO potem ne bo več dovoljevala.

Po vaji sem se vrnil nazaj v službo v znano slovensko gradbeno podjetje, v katerem sem bil svetovalec glavnega direktorja za izvajanje del v tujini.

2. V Narodni zaščiti

Nekega dne poleti, v začetku avgusta 1990, ko je bila na civilnem področju večina ljudi na dopustih, me je na mojem delovnem mestu v vodstvu SCT-ja obiskal major Miha Butara, takratni poveljnik 5. PŠTO s sedežem v Ljubljani (prej Mestni štab TO Ljubljana). Takrat se zaradi številnih delovnih obveznosti pri delu v vodstvu velikega gradbenega podjetja še nisem v celoti zavedel dogodkov, ki so v tem času potekali v TO, in ko se je poveljnik Butara nenapovedano pojavil na vratih v mojo pisarno, nisem niti slutil, za kaj naj bi šlo. Ni bilo običajno, da bi me v moji službi obiskal visok funkcionar TO. Hitro je prešel k cilju obiska. V kratkih besedah je opisal, v kakšnem položaju je Mestni štab po razorožitvi TO, opisal je, kako je z oborožitvijo moje brigade, in sledilo je kratko vprašanje, ali sem se pripravljen vključiti v rešitev težkega stanja, ko se je TO znašla brez svojega orožja. Pojasnil mi je, da je prišel k meni v funkciji načelnika takrat še NZ ljubljanske pokrajine z obrazložitvijo pomena te kratice (Narodna zaščita). Vprašal me je, ali sem pripravljen sodelovati v takrat popolnoma ilegalni organizaciji, in sicer na položaju načelnika za občino Ljubljana Šiška. Na moje vprašanje, zakaj ravno jaz, mi je na kratko pojasnil neke varnostno-kadrovske zadržke do zaposlenih na Občinskem štabu TO občine Ljubljana Šiška in mi izrazil zaupanje pri tej tajni nalogi. »Koliko časa mi daš za razmislek?« sem ga vprašal. Odgovor takratnega majorja Butare je bil kratek: »Imaš deset sekund.«

Ni bilo druge možnosti, moja odločitev je bila takojšnja in pozitivna. Major Butara me je vključil v organizacijo Narodne zaščite z nalogo, da organiziram enoto NZ na območju občine Ljubljana Šiška, ker tedanjemu štabu TO Ljubljana Šiška ni zaupal. Sumil je namreč, da so se v štab vrinili

elementi kontraobveščevalne službe JLA (KOS JLA). Postal sem eden izmed 62 načelnikov občinskih štabov MSNZ v Sloveniji. Vse aktivnosti NZ za občino Ljubljana Šiška sem prevzel jaz s svojim štabom brigade, s čimer je bila v tedanjem občinskem štabu TO seznanjena le ena oseba, kapetan Stane Konda, ki je postal moj namestnik. V času delovanja NZ je bil strokovni kader Druge brigade TO Slovenije hrbtenica NZ v občini Ljubljana Šiška. To pomeni, da smo v popolni tajnosti organizirali vzporedni občinski štab TO NZ (oznaka manevrska struktura (MS) je bila dodana pozneje, sredi septembra 1990), ki je bil v tistem časovnem okviru nelegalen. Štab NZ občine Ljubljana Šiška je imel nalogo zagotoviti ustrezno zamenjavo za odvzeto orožje in pripraviti vpoklic obveznikov TO po posebnih seznamih. Kapetan Stane je bil zelo dragocen sodelavec, imel je dostop do vseh osebnih podatkov pripadnikov TO, računalniških izpisov, že pred tem je bil že od junija 1990 naprej kot profesionallec tajno vključen v delovanje MSNZ. To delovanje je obsegalo organizacijo zavarovanja občutljivih vojaških lokacij TO, na primer objektov na Igu, varovanje dokumentacije o nabornikih v prostorih Občinskega štaba Teritorialne obrambe Šiška (OŠTO Šiška), aktivno sodelovanje pri organizaciji službe opazovanja in obveščanja ter določitev lokacij tajnih skladišč orožja in streliva. Orožje in strelivo za oborožitev enot MSNZ smo morali zagotoviti na kakršen koli način, pa tudi prevzem vsega vojaškega materiala, prevoz zanj in deponiranje v tajna skladišča ter zagotovitev javk, sodelovanja s takratno milico in tajnih poveljniških mest.

V Sloveniji je bila na oblasti že demokratična vlada, ki je vodila Slovenijo v demokratizacijo na ravni cele družbe. Pričakoval sem, da preostali deli Jugoslavije najbrž ne bodo takoj sledili temu in bo morala Slovenija na samostojno pot. Za pot v samostojnost pa je potrebovala oboroženo silo, s katero bi zavarovali to pričakovano slovensko odločitev. Prisiljeni smo bili tajno izvzemati orožje TO iz skladišč, ki so bila pod nadzorom JLA. Akcije smo izvajali po navodilih pokrajinskega štaba. Naredili smo sezname bojnih enot MSNZ in spiske za mobilizacijo enot MSNZ. Do 4. oktobra 1990 smo vse to delali ilegalno. Sezname smo naredili na podlagi seznamov pripadnikov TO občin Šiška in Bežigrad, ki nam jih je zagotovil kapetan Stane Konda. Bil je namestnik poveljnika Občinskega štaba TO občine Ljubljana Šiška. Bil sem določen za poveljnika bataljona MSNZ, ki bi ga aktivirali po sistemu trojk. Ko pa je TO 4. oktobra 1990 prišla pod poveljstvo majorja Slaparja, smo se legalizirali. Pričakovali smo plebiscit o slovenski osamosvojitvi. Orožje Druge brigade TO, ki sem jo vodil, je bilo v tem času v vojašnici v Šentvidu, in sicer v skladišču v Rojah.

Pri organizacijskem delu sem se na začetku naslonil izključno na svoje

sodelavce iz štaba Druge brigade TO, ki sem jim zaradi večletnega sodelovanja popolnoma zaupal. Z njimi sem se lotil popolnitve enot, ki smo jih bili prisiljeni na novo formirati iz baze tedanjega vojaškega rezervnega kadra. Pri delu smo v mesecih, ki so sledili, uporabili bogate izkušnje iz preteklih let, ko smo aktivno sodelovali pri številnih pripravah enot in štaba, ki jih je organiziral Mestni štab TO Slovenije, predhodnik 5. PŠTO.

V operativno izvedbo sem vključil tudi sina Andreja. Leta 1986 je kot gradbenik končal ŠRO v Karlovcu, izšolal se je za pionirja diverzanta. Organiziral je skupino svojih mladih sodelavcev. Ti so potem predvsem z njim in pod vodstvom kapetana Staneta Konde, ki je malo prej rekrutiral še nekaj članov te skupine in poiskal lokacije tajnih skladišč, ter načelnika štaba brigade Rada Senčurja izvajali nočne akcije odvzemov orožja v kasarnah JLA in ga prepeljevali v tajna skladišča, ki jih je bilo na našem območju pet. Orožje so odvezemali v drznih nočnih akcijah z lokacij v JLA, tudi iz skladišča pod zaščito JLA v Rojah. Obveščevalne podatke za te aktivnosti je zagotavljal 5. PŠTO mesta Ljubljana. Šlo je tudi za orožje iz drugih virov, po posebnem soglasju milice tudi iz njihovega skladišča v Sostrem. Tam smo prevzeli trofejno orožje iz druge svetovne vojne, konzervirane brzostrelke nemške proizvodnje MP 40 kal. 9 mm. Andrejevi sodelavci so prekladali zaboje in jih vozili na lokacije v naši občini. Šlo je za lahko pehotno orožje, kot so puške, mitraljezi, ostrostrelne puške, pištole, minskoeksplozivna sredstva, protitankovske mine, protitankovsko orožje, netrzajni topovi, eksploziv, strelivo za vse to orožje in drugo. V akciji so bili skoraj vsako noč v drugi polovici avgusta in ves september 1990.

V teh dneh in nočeh smo doživeli marsikaj. Vsak posameznik med nami je moral sprejeti osebno odločitev, s katero je izpostavil svoje življenje in svojo celotno družino. To so bile akcije, v katerih smo pripadniki MSNZ tvegali svojo svobodo, postopke pred vojaškimi sodišči, pa tudi življenja. Izostajali smo z doma po cele noči, ne da bi domačim lahko pojasnili vzroke odsotnosti. Tako smo ogrožali tudi njih. Naš štab narodne zaščite je ilegalno deloval od avgusta 1990 vse do plebiscita decembra tega leta, najprej v objektu Tičnica pri hipodromu v Ljubljani, potem v zasebnem objektu v Pržanu, ki je bil last Andreja Magistra, javka pa je bila v gostilni Žibert na Celovski cesti. Ponoči smo imeli sestanke, pripravljali smo dokumentacijo, organizirali stike in testirali naprave za zveze. Iskali smo načine za izvzeme orožja. V opekarni na Brdu, ki je bila v lasti SCT-ja, smo imeli eno pomembnejših tajnih skladišč orožja. V nekdanji tunelski peči so bili netrzajni topovi in minometi s strelivom. Vse to smo skrivali jeseni 1990 in vso pomlad 1991. V štabu so nastajali sezname za alarmiranje in vpoklic enot ter organizacijske sheme. Sistem alarmiranja in formiranja enot MSNZ smo vzpostavili po sistemu trojk (3, 9, 27 ...). V štabu

so delali 13 članov štaba Druge brigade, pripadnika Varnostno-obveščevalne službe in član takrat »legalnega« Občinskega štaba Ljubljana Šiška kapetan Stane Konda, ki je imel pri našem delu najpomembnejšo tajno povezovalno vlogo z »legalnim« štabom TO občine Ljubljana Šiška.

Konec septembra 1990 smo tako v občini Ljubljana Šiška imeli bojne enote MSNZ pod vodstvom poveljniškega kadra. Popolnjene so bile večinoma z vojaki s seznama pripadnikov Teritorialne obrambe Slovenije iz Druge brigade, delno pa po seznamu iz občinskega štaba, ki ga je posredoval kapetan Stane Konda. Vpoklic teh enot je bil organiziran po sistemu trojk in predvideli smo izvedbo mobilizacije v 12 urah.

Sestava bojnih enot je bila:

Štab	14 oficirjev	5 vojakov
Zaledna enota	2 oficirja	9 vojakov
Enota za zveze	2 oficirja	10 vojakov
Diverzantski vod	3 oficirji	12 vojakov
Četa PSD	5 oficirjev	50 vojakov
Zaščitna četa	3 oficirji	45 vojakov
14. četa Narodne zaščite	5 oficirjev	82 vojakov
Jurišni odred Narodne zaščite	5 oficirjev	100 vojakov
SKUPAJ	39 oficirjev	213 vojakov
SKUPAJ PRIPADNIKOV MSNZ	525	

Posebej moram poudariti, da je bil jurišni odred Narodne zaščite v celoti formiran že septembra 1990 kot enota MSNZ in so njeni pripadniki (105 teritorialcev) pod poveljstvom kapetana Braneta Kršinarja prejeli osebno oborožitev »na roke« za hranjenje doma že v začetku decembra 1990, celo pred znanim postrojem brigade MORIS v Kočevski Reki 17. decembra 1990.

Tako smo bili osnovni kadri Druge brigade od razorožitve TO Slovenije do konca decembra 1990 vključeni v priprave za bojno zaščito plebiscita za samostojnost Slovenije. Ne glede na dejstvo, da smo bili od 6. oktobra 1990 legalizirani in tako prišli pod poveljstvo reorganiziranega Republiškega štaba Teritorialne obrambe Slovenije (RŠTO), smo se vso jesen 1990 sami pripravljali na mobilizacijo, ki je bila takrat zaradi pričakovanega odziva JLA na slovenske priprave na odcepitev od Jugoslavije mogoča kadar koli.

Tičnico so po našem odhodu izbrali za svoj štab pripadniki SEM (Specialna enota milice) in ostali tam ves čas vojne. Na to danes spominja spominsko obeležje na tej stavbi. Mi smo se od tam umaknili 20. oktobra 1990 in preselili štab z vso nujno opremo v zasebno hišo v Pržanu, last našega pripadnika, štabnega vodnika Andreja Magistra. Javka je bila v gostišču Pri Žibertu na Celovski cesti 333.

V povezavi s takratno slovensko milico, posebej v pozitivnem smislu, poudarjam njihovo vlogo za uspešno delovanje MSNZ-ja in naše povezave z njenimi pripadniki. Za nas je bil posebno pomemben člen povezave takratni komandir postaje milice Šiška, Vinko Veinhandl. Zame kot komandanta je bila najbolj dragocena povezava s poveljnikom Specialne enote milice (SEM), Vinkom Beznikom. Ta mi je zagotavljal posebno miličniško zaščito naših nočnih transportov orožja v »tajna skladišča«. Takrat slovenske ceste niso bile tako varne, da bi šlo brez tega. Nikoli nismo vedeli, ali KOS JLA o naših aktivnostih ni bila obveščena. Šele veliko pozneje se je izkazalo, da k sreči niso veliko vedeli.

Pripadniki MSNZ smo v tistem času delovali ilegalno, v nasprotju s takrat veljavnimi jugoslovanskimi zakoni. Če bi bila akcija izdana, bi se lahko za nas in naše družine vse skupaj končalo precej tragično. Od 8. decembra 1990 smo na zahtevo poveljnika 5. PŠTO v našem štabu uvedli stalno dežurstvo. Takrat smo bili vsi pripadniki TO redno zaposleni in čez dan v civilnih službah. Štab je bil zato v primeru morebitnega alarma sposoben v nekaj urah izvesti popolno mobilizacijo enot Manevske strukture narodne zaščite (MSNZ) MSNZ pa je imela takrat že pooblastila takratnega Predsedstva Republike Slovenije za izvajanje bojnih obrambnih aktivnosti v primeru vojaškega oviranja priprav na plebiscit.

Ocena bojne moči takratnega mogočega nasprotnika, enot JLA na območju odgovornosti enot MSNZ Občine Ljubljana Šiška v takratni kasarni JLA v Šentvidu, je bila:

- mehanizirani bataljon s tankovsko podporo (T 84, T 34, Patton),
- bataljon Vojne policije (pod poveljstvom majorja JLA Srečka Meha),
- eskadrilja transportnih helikopterjev (4-krat 10 vojakov),
- ekipa vojaških starešin iz Beograda in Zagreba (40),
- ekipa KOS JLA (kontraobveščevalna služba armade),
- enota pripadnikov specialnih enot JLA – Pančevo (100 vojakov).

Po mirno izvedenem plebiscitu konec decembra 1990 je Druga brigada v še vedno organizacijski obliki kot enota MSNZ ostala v aktivni pripravljenosti pod poveljstvom Republiškega štaba teritorialne obrambe (RŠTO) in načelnika

tega štaba, majorja Slaparja.

Aprila 1991 smo s celotno sestavo poveljniškega kadra na Toškem čelu izvedli štabno vajo. Ponovno smo preverili mobilizacijske ukrepe in morebitno uporabo celotne Druge brigade v osnovni sestavi v primeru izbruha sovražnosti.

Na voljo smo imeli tako kadrovsko in materialno osnovo:

Vojaški rezervisti po seznamih za mobilizacijo:

- 93 oficirjev
- 95 podoficirjev
- 1113 vojakov
- 40 konjev
- 20 vozil

Skupaj žive sile: 1301 pripadnik TO.

Pripadajoči konji in vozila po seznamu. Mobilizacija konj ni bila predvidena. Orožje in strelivo Druge brigade (težko orožje je bilo delno pripravljeno tudi za druge enote TO v Ljubljani), deponirano v tajnih skladiščih v občini Ljubljana Šiška:

pištole	17 kosov
AP Zastava	163 kosov
PAP 7,62 mm	375 kosov
mitraljezi MG 42 7,9 mm	30 kosov
ročni raketni metalci Zolja	54 kosov
ročni raketni metalci Osa	8 kosov
minometi 60 mm	12 kosov
minometi 82 mm	6 kosov
netrzajni topovi 82 mm	6 kosov
lahki raketni metalci Maljutka	3 kosi
raketni metalci 9K11	9 kosov
protiletalski topovi 20/1	4 kosi
protiletalske rakete Strela 2M	3 kosi
signalne pištole	18 kosov

in bojna kompleta streliva za vse elemente oborožitve.¹

¹ Vsa težka oborožitev je bila skladiščena v pečeh za pripravo žgane opeke v nekdanji

3. Reorganizacija TO

Konec maja 1990 sta bili čez noč na hitro izvedeni delna reorganizacija 5. PŠTO v Ljubljani in popolna reorganizacija občinskih štabov TO, vključno s premestitvijo nekaterih ključnih enot, predvsem enot za protioklepni boj, namenjenih blokadi prehoda JLA z izhodiščnih položajev. Kot komandant druge partizanske brigade TO o tej reorganizaciji nisem bil obveščen. 27. junija 1991 sem se zjutraj kot prostovoljec javil majorju Butari. Zame osebno je reorganizacija pomenila, da nisem več vedel, kdo je moj nadrejeni. Takrat sem celo sumil, da je do reorganizacije prišlo zaradi sabotaže. Danes to reorganizacijo razumem drugače. Mislim, da je bil cilj reorganizacije formiranje manjših enot zaradi učinkovitejšega vodenja in poveljevanja.

Nekatere enote so bile tik pred začetkom vojne vpoklicane na vojaške vaje na določene lokacije in na začetku vojne niso bile pod kontrolo 51. območnega štaba.

Reorganizacijske poteze so bile nam v osnovnih enotah TO popolnoma nerazumljive. Ta je bila tik pred začetkom vojnih operacij na ljubljanskem območju krivec za veliko zmedo ob začetku bojnega delovanja.

4. Vojna

V noči s 26. na 27. junij 1991 so enote JLA na ozemlju Republike Slovenije zapustile kasarne in se odpravile proti mejnim prehodom, da bi jih zavzele oziroma blokirale. V ljubljanski pokrajini se je tankovska enota iz kasarne na Vrhniki z istim ciljem napotila v smeri letališča na Brniku. Začela se je vojna za Slovenijo. Ker v prvi noči vojne za Drugo brigado TO ni bil dan znak za mobilizacijo, sem se samoiniciativno osebno javil na 5. pokrajinskem štabu v Ljubljani v tako imenovani kresiji poveljniku majorju Butari in ga vprašal, kam naj se javim. Zame je bilo zanimivo, da sem bil poveljnik brigade, ki je po osnovnem seznamu štela 1200 pripadnikov, pa v vojni nevarnosti ni bila vpoklicana na bojno nalogo. Major Butara mi je naročil, naj se kot prostovoljec javim poveljniku Območnega štaba Ljubljana Šiška, majorju Rihardu Urbancu iz Litije. Ta štab, imenovan 51. območni štab TO, je bil v stavbi občine Ljubljana Šiška, na Trgu prekomorskih brigad. To sem tudi storil in bil po nalogu tega poveljnika do 6. julija 1991 v štabu zadolžen za izvajanje posebnih nalog.

Tega dne me je major Janez Lesjak, novi poveljnik 5. PŠTO Ljubljanske

---

opekarni gradbenega podjetja SCT na Brdu na Viču.

pokrajine obvestil, da je moja 2. partizanska brigada Teritorialne obrambe od jutra v celoti mobilizirana.

V prvih dneh vojne za Slovenijo je k obrambnim dejavnostim bistveno prispevalo tudi gradbeno podjetje SCT, v katerem sem kot gradbeni inženir delal od prvega dne zaposlitve aprila 1967. Zagotovilo nam je strojno podporo za postavljanje ovir in barikad s svojo težko gradbeno mehanizacijo. Takojšnji transporti na naš poziv iz 51. območnega štaba TO so bili vedno realizirani brez odvečnih vprašanj. Izjemen stik in izvršitev naših zahtev sta nam zagotavljala Janez Jakin in Drago Koželj iz baze SCT v Mengšu. Nikoli ne bomo pozabili glavne kuharice v samskem domu Novista SCT Milke Kavčič, ki je od prvega dne vojne do naše demobilizacije delala nemogoče, tako da naše enote na terenu nikoli niso bile lačne.

V pripravah in na začetku bojnega delovanja 27. junija je 51. območni štab TO razvijal skupno 63 izmed 66 enot TO. Med njimi so bili:

- Jurišni odred TO Šiška pod poveljstvom kapetana Braneta Kršinarja,
- 2. odred Narodne zaščite pod poveljstvom kapetana prvega razreda Braneta Podborška,
- baterijo minometov 120 mm pod poveljstvom kapetana Mohoroviča,
- zaščitno četo,
- izvidniški oddelek,
- diverzantski vod.

V okviru aktivnosti 51. območnega štaba se je pojavila tudi paravojaška skupina prostovoljcev. Samostojno sta jo organizirala in razvijala Zmago Jelinčič in sekretar za ljudsko obrambo na občini Ljubljana Šiška, Marjan Stanič, ki je skupino tudi oborožil z orožjem iz rezerve občine takoj na začetku vojne za Slovenijo. Podlago za to dejanje je imel v depeši MO RS št. 10888 z dne 27. junija 1991.

Ta skupina je pod poveljstvom in kontrolo 51. območnega štaba delovala na območju Ljubljane, Toškega čela in v smeri do Vrhnike.

V 51. območnem štabu je bilo z že omenjeno lahkomišno reorganizacijo TO tik pred končno razglasitvijo neodvisnosti Slovenije povzročeno precej težko stanje. Tako sta bili enoti pod poveljstvom Kršinarja in Podborška zaradi usklajenega vodenja in poveljevanja postavljeni pod neposredno poveljstvo 5. PŠTO v Ljubljani. Odredu je bila dodana in postavljena pod poveljstvo pri blokadi vojašnice v Šentvidu tudi enota iz Domžal. Posebej je treba poudariti vlogo 2. odreda TO pod poveljstvom kapetana prvega razreda Braneta Podgorška, ki

se je že v času MSNZ razvil iz najboljšega bataljona Druge brigade, in sicer Tretjega bataljona.

Del teh enot, razen enot iz Domžal, je bil 7. julija 1991 po mobilizaciji Druge brigade in njeni delni popolnitvi z orožjem tudi iz zavzetega skladišča v Borovnici vključen in še naprej podrejen njej.

V 51. območnem štabu v Šiški sem tako ostal do 6. julija 1991 zjutraj, ko je bila pod moje poveljstvo vpoklicana celotna Druga brigada.

Do 7. julija 1991 smo v 24 urah mobilizirali celotno brigado in izvedli premik na vojne lokacije po bataljonih na območju občine Ljubljane Šiška. Naša naloga sta bili dopolnitev in zamenjava enot na položajih, na katerih so izvajale blokado šentviške kasarne JLA.

Številčno stanje moštva in mehanizacije Druge brigade po izvršeni mobilizaciji 10. julija 1991 je bilo:

štab in prištabne enote	79	3 vozila, 1 motor
1. bataljon	228	5 vozil
2. bataljon	128	7 vozil
2. odred TO	206	6 vozil
1. jurišni odred TO	145	5 vozil
vod minometov 120 mm	83	6 vozil
SKUPAJ	869 pripadnikov TO	32 vozil, 1 motor

Odzivnost pripadnikov vojakov na mobilizacijo je bila nizka, le približno 60-odstotna, v nasprotju z vodilnim oficirskim kadrom, pri katerem je bila 100-odstotna.

Oskrbljenost z uniformami, ki so jih pripadniki imeli doma, je bila slaba. V enoto je prišlo 48 civilistov, vpoklicanih pripadnikov Teritorialne obrambe Slovenije, ki so se na zborna mesto javili v civilnih oblekah. Teh pripadnikov v prvih dneh nismo oborožili in posledice so se hitro pokazale. V nekaj dneh so bili vsega naveličani in so slabo vplivali na moralo enote.

Nekatera orožja so bila pomanjkljivo opremljena: na minometih 82 mm so na primer manjkale namerilne naprave. Pripadniki so prvič videli novo ameriško protioklepno orožje »armbruste«, pa tudi »zolje«, dobrega raketnega

protioklepnega orožja ruskega izvora, ni bilo lahko upravljati.

V enoti, nameščeni severno od vojašnice v Šentvidu, je zaradi nepoznavanja tega orožja prišlo do nesreče s smrtnim izidom. Vojak teritorialec je »raziskoval« raketni metalce, raketa se je nekontrolirano sprožila, prebila strop telovadnice, v kateri je bilo nameščenih kakih 150 teritorialcev, in eksplodirala v zraku nad objektom. Deli rakete so padli na neki vrt, vojaka pa je ob nehoteni izstrelitvi tako močno poškodovala, da mu ni bilo pomoči in je umrl.

Bil sem prisiljen hitro ukrepati. Ugotovil sem, da morajo vsi vojaki nujno ponovno opraviti osnovni trening. Vsak prost trenutek smo zato v naslednjih dneh izkoristili za strokovno spoznavanje orožja in posebej protioklepnih sredstev. Vse enote sem postopno poslal na policijsko strelišče v Dobrovi pri Ljubljani in pod strokovnim vodstvom so v nekaj dneh vsi opravili bojna streljanja z lastnim orožjem, raketno orožje in ročne bombe pa smo se ponovno učili uporabljati v nekdanjem kamnolomu nad Kresnicami. Vztrajal sem, da se je vsak pripadnik brigade udeležil teh vaj. Izvajali smo jih na izmeno po enotah. Kolegi so po programu med vajami držali bojne položaje vojakov, ki so bili na vajah. Tudi do uniform nam je uspelo nekako priti.

30. junija 1991 smo prejeli oceno položaja, ki sta nam jo poslala poveljnik 5. PŠTO major Janez Lesjak in načelnik štaba 5. PŠTO kapetan Vojko Adamič: *»Zavedati se moramo, da je kljub podpisu Brionskega dogovora o premirju situacija za nas v vojski na položajih še vedno skrajno napeta in se ni prav nič umirila. Ne smemo pozabiti, da JLA sporazuma ni podpisala in je še vedno lahko naredi veliko škode, če ne celo obrne kolo zgodovine nazaj. V tem trenutku je tako, da smo mi, ne oni, ponudili premirje, dosegli pa smo le prekinitev ognja. Meščani Ljubljane se sploh ne zavedajo, v kakšni nevarnosti še vedno živijo, in se obnašajo tako, kot da je že vse mimo. Bojne sile JLA so koncentrirane v Vojašnici Bratstvo in enotnost – Moste (danes Vojašnica Edvarda Peperka, op. avt.), in sicer 1000 vojakov specialnih sil JLA, in v Vojašnici Šentvid 1700 vojakov kombiniranih enot. Blokada vojašnice v Mostah je odgovornost Prve brigade TO pod poveljstvom majorja Janeza Presla, vojašnice v Šentvidu pa Boruta Zajca, komandanta Druge brigade TO. Računajte z nenadnim izpadom enot posadke vojašnice – seveda mehanizirano in kombinirano z zračnim napadom oz. podporo iz zraka – tudi helikopterskim desantom v vaše zaledje. Napad je predviden v sam center Ljubljane (RTV, Pošta, Skupščina, Predsedstvo države, Kresija, Cankarjev dom). Napad je planiran v kombinaciji z napadom iz smeri vzhod, (napad iz vzhodne smeri na Ljubljano) in s padalskim desantom na območje Brnika. Ljubljana se bo tako znašla v »sendviču«. V primeru začetka te velike vojaške operacije bo vaša naloga TAKOJ z vsemi silami udariti po vojašnicah in jih uničiti.«*

Vedeli smo, da komandant enot v Šentvidu v kasarni Borisa Kidriča polkovnik Šipčič izgublja potrpljenje in da je po načrtovanem in izvedenem vdoru v mesto pripravljen tudi na samomor. Intenzivno se je pripravljaj na tankovski izpad s pehoto na bojnih vozilih iz kasarne. Računal je, da jih ne bomo napadli. Njegov cilj ob izpadu bi bil uničiti civilno oblast in povzročiti kaos v Ljubljani. Če jih nam ne bi uspelo zadržati in jih razbiti na prodoru v središče mesta, za nas ne bi bilo milosti. Z vidika mednarodnega prava bi nas v tem primeru obravnavali kot teroriste, kriminalce in si niti statusa vojnega ujetnika ne bi zaslužili. Zato je bila naša temeljna naloga predvsem preprečiti izhod vojske iz vojašnice. Za vsa naša orožja smo pripravili sistem ognja po možnih izhodih in smereh izpada iz kasarne ter organizirali opazovalnice in sistem zvez za alarmiranje naših enot, da bi preprečili izpad. Naša brigada je morala ostati spočita in ne izčrpana. Formirali smo premične skupine z vozili za oviranje morebitnega izpada po vseh vzporednih komunikacijah v smeri centra.

Seveda smo poznali tudi načrt JLA, katerega osnovni namen je bilo maščevanje za preživeto sramoto v prvih dneh vojne za Slovenijo. Načrt Bedem je v prvi fazi vojne klavrno propadel, na zasedbo mejnih prehodov so šli brez zaščitnih bokov ter z nepreverenimi in neizkušenimi silami. Ta napaka se v ponovitvi napada na Slovenijo ne bi več ponovila, pripravljani so bili na vse, za seboj so nameravali zapustiti uničenje. Vse bi porušili: objekte, komunikacije, mostove ... To so nam nameravali podariti kot »popotnico« za pot v Evropo. Na srečo do izpada vojske JLA iz vojašnice nikoli ni prišlo.

5. V pripravljenosti po vojni

Od 7. do 29. julija 1991 je bila brigada na položajih. Bil sem podrejen neposredno majorju Janezu Lesjaku, poveljniku Pokrajinskega štaba TO Ljubljana. Deloval sem po njegovih navodilih. S štabom brigade sem deloval v tovarni Iskra v Pržanu. Komunikacijo z nadrejenim sem vzdrževal še z žičnim telefonom. Naša naloga je bila blokada šentviške vojašnice. Enote so bile razporejene po najpomembnejših komunikacijah, ki so vodile iz kasarne proti centru mesta Ljubljane. Vsake dva dni sem bil ponoči poklican v štab v stavbo kresije. Tam sem dobival navodila in povelja ustno. Izvedel sem sicer, da je bila podpisana Brionska pogodba, vendar so bila navodila poveljnika, da smo še vedno v popolni bojni pripravljenosti, kot da se vojna še ni končala. Nekaj dni po podpisu Brionskega sporazuma smo po televiziji spremljali grožnje generala Adžiča, da bo Slovenijo popolnoma razrušil in uničil.

Navodila poveljnika Lesjaka so bila jasna. Vedel sem, da moramo vzdrževati in vztrajati do konca na blokadi vojašnice JLA v Šentvidu. Tu so bili locirane

tankovske enote z močno podporo pehote. Imel sem dobro ekipo. Komandanti bataljonov so bili razen kapetana prvega razreda Braneta Podborška še kapetana Armando Cvelbar in Vlado Majnarič. Tretjino moštva smo odtegnili s položajev na blokadi in ga poslali na urjenje v bojnem streljanju. Morali smo vedeti, da so vsi pripadniki moštva sposobni učinkovito izvajati streljanje. Bojno streljanje smo izvajali z osebno oborožitvijo in z mitraljezi na policijskem strelišču v vasi Dobrovo. V takratnem kamnolomu v Kresnicah smo izvajali vaje v metanju bombe in urjenje v streljanju s pištolo. Po desetih dnevih sem bil prepričan, da bodo moji pripadniki uspešni v boju. Prvi dan, ko smo bili mobilizirani, niso imeli zadosti izkušenj v streljanju. Izredni dogodki so bili zato zaradi premalo izkušenj, pa tudi zaradi pomanjkljive discipline pogosti. 10. julija se je zato zgodila večja nesreča. Eden izmed teritorialcev, ki so prevzeli protiklepno orožje zolja, se je s tem orožjem smrtno ponesrečil. Po prevzemu orožja se je zaradi nespretnega ravnanja z njim po nesreči sprožil raketa, prebila strop telovadnice, v kateri je prenočevalo 150 pripadnikov TO, in zunaj eksplodirala. Zaradi poškodb, ki jih je povzročila ob nenadzorovani izstrelitvi, je teritorialec umrl, zato smo takoj začeli preverjati temeljno znanje ravnanja z vsemi orožji.

Ko je bila naša brigada mobilizirana, je bila tretjina moštva v starih uniformah TO, dve tretjini pa sta zadolžili nove maskirne uniforme. Sam sem maskirno uniformo zadolžil že 27. junija v štabu v Šiški. V njej sem se počutil odlično in mi je bila všeč. Zaradi vročine pa sem se v njej tudi močno potil, saj se je poletje že začelo. Večina pripadnikov si je želela nove uniforme, vendar je žal vsi niso mogli dobiti.

V brigadi je nekaj dni po vpoklicu prišlo do težav z disciplino, ki so bile posledica tega, da pripadniki v enotah niso bili aktivno vključeni v bojne naloge in so le čakali na položajih. Pojav poznamo kot navidezno neaktivnost. Prišlo je do monotonosti in dolgočasja, ki pa smo se ga poveljniki odločili prekiniti tako, da smo organizirali taktične vaje (enota v napadu, enota v obrambi), predavanja o uporabi orožja in prvi pomoči ter bojna streljanja. Tako nam je uspelo bistveno izboljšati disciplino med moštvom.

V štabu so aktivno sodelovale tudi ženske – teritorialke. V vojnih dneh so se prostovoljno javile na dolžnost. Ni jih bilo veliko, je pa bila to velika pozitivna sprememba, da so se na bojne naloge javile tudi pripadnice ženskega spola.

28. junija je bila brigada demobilizirana. Odšli smo na svoje domove. Vendar se je za nas vojna v resnici končala šele z odhodom zadnjega vojaka JLA iz Slovenije, kar se je zgodilo 26. oktobra 1991.

Najpomembnejše, kar mi je ostalo od vojne, so spomini na ljudi, ki sem jim bil v mirnih in vojnih časih nadrejen in z njimi sodeloval. Še danes sem nanje ponosen. To so bili pripadniki TO, rezervni oficirji in vojaki teritorialci, sicer civilisti. Vsi so bili odlični sodelavci, ki so po vpoklicu v bojno enoto odgovorno in zvesto izvajali vse zaupane jim naloge. Naše pravilo v brigadi je bilo, da je vsak pripadnik Teritorialne obrambe dragocen posameznik in človek in da se je za vsakogar vredno in treba potruditi. Vsi so se zavedali, da jih, če bi bili ranjeni, nikoli ne bi zapustili na bojišču.

Posebej pa moram poudariti, da osamosvojitvena vojna za nas ni trajala le deset dni, temveč od dneva, ko jih je JLA maja 1990 razorožila, do odhoda zadnjega vojaka z ozemlja Republike Slovenije 26. oktobra 1991.

PREDSTAVITEV RAZSTAV IN DRUGIH DOGODKOV V MUZEJIH IN GALERIJAH V SLOVENIJI NA TEMO VOJNE ZA SAMOSTOJNO SLOVENIJO 1991

1. Uvod

V prispevku želim predstaviti analizo muzejskega in drugega gradiva v vseh 67 muzejih in galerijah v Sloveniji, ki so, ali niso, predstavljali dogodke v Sloveniji od leta 1989 do vključno 1991.

Od vseh muzejev in galerij sem zbrala informacije s podatki, ki osvetljujejo njihove konkretne priprave in realizacijo za prikaz predvojnih in vojnih dogodkov, ki so in bodo ostali pomemben prispevek k poznavanju slovenske zgodovine; toliko bolj za mlade že danes in za prihodnje rodove, ki niti ne vedo, da smo si samostojnost priborili v vojni.

2. Metoda

Podatke sem zbirala po e-pošti, običajni pošti in telefonskih pogovorih z ustanovami, ki mi niso poslali odgovorov. Podatke, naslove in telefonske številke muzejskih in galerijskih ustanov v Republiki Sloveniji sem povzela iz publikacij »Vodnik po slovenskih muzejih« iz leta 2001 (1), »Vodnik po slovenskih muzejih in galerijah« iz leta 2008 (2) in »Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah« iz leta 2011 (3). Ker so bili v vodnikih nekateri podatki napačni, sem jih poiskala na medmrežju.

3. Rezultati

Na opisane načine sem od 1. marca do 15. aprila 2016 vzpostavila stik s 67 muzejskimi in galerijskimi ustanovami v Sloveniji. Prejela sem 42 odgovorov (63 odstotkov); 28 odgovorov (42 odstotkov) iz ustanov, ki so pripravile eno ali več aktivnosti na temo vojne v Sloveniji 1991, 14 odgovorov (21 odstotkov) iz ustanov, da niso pripravile od leta 1991 do letos nobene aktivnosti. Od 25 ustanov (37 odstotkov), predvsem galerijskih, pa nisem dobila nobenega odgovora.

4. Aktivnosti:

Stalne zbirke, muzealije, razstave, publicistična in izdajateljska dejavnost predavanja in spremljevalni programi, arhiviranje od 1991 do 2016. Muzejske ustanove so pripravile prek 484 aktivnosti. Predstavila bom aktivnosti v vseh 28 ustanovah, začenši s tistimi, ki so največkrat predstavile svoje aktivnosti.

Vojaški muzej Slovenske vojske

Prek 200 aktivnosti doma in v tujini: v Kanadi, Argentini, Italiji, Avstriji, Belgiji, Franciji, Veliki Britaniji, na Madžarskem itn. Prvo razstavo, ki je bila posvečena vojni za Slovenijo 1991, so pripravili ob dnevu Slovenske vojske 15. maja 2000, ko so v avli Ministrstva za obrambo razstavili oznake enot Teritorialne obrambe in Slovenske vojske, ki so imele tradicijo enot TO RS iz obdobja vojne za Slovenijo 1991. Muzej sodeluje na proslavah ob dnevu Slovenske vojske s postavitvijo razstave o vojni za Slovenijo redno od leta 2006. Že 6. oktobra 2000 so v zgradbi nekdanje vojaške gimnazije v Ljubljani pripravili odmevno razstavo »Prelomni čas«, ki je obiskovalce seznanila z dogodki na obrambnem področju leta 1990. Poudarek je bil na predstavitvi projekta Manevske strukture narodne zaščite in prehod v novo TO RS. Ob deseti obletnici vojne za Slovenijo so na isti lokaciji junija 2001 pripravili največjo razstavo do takrat o vojni za Slovenijo 1991 z naslovom »Obranili domovino«. Naslednjo veliko razstavo, ki je podrobno vsebinsko predstavila projekt Manevske strukture narodne zaščite so postavili leta 2003. Na sejmu Sodobna obramba v Gornji Radgoni je Vojaški muzej Slovenske vojske predstavil novo obsežno razstavo »Vojna za Slovenijo 1991«, ki je bila podlaga za pripravo primernejših gostujočih občasnih razstav, ki so se in se še postavljajo v osnovnih in srednjih šolah, kulturnih domovih, prostorih veteranskih organizacij, muzejih in galerijah. Še posebej so bila pomembna gostovanja na osnovnih in srednjih šolah, ki so bila večinoma podprta tudi s predavanji.

Pomembna prelomnica se je zgodila leta 2006, ko je Vojaški muzej Slovenske vojske sodeloval z Muzejem novejšje zgodovine Slovenije in Muzejem slovenske policije pri pripravi razstave »Enotni v zmagi«. Takrat je Vojaški muzej pripravil predstavitev dogodkov na obrambnem področju. Vojaški muzej Slovenske vojske je začel gostovati z razstavo v tujini leta 2003, ko je v Avstriji gostoval s samostojno razstavo in temo vojne za Slovenijo 1991 predstavil predvsem zamejskim Slovencem. Še pred tem je kot edini zunanji partner leta 2001 sodeloval z Vojaškim muzejem na Dunaju pri pripravi razstave »Avstrija in razpad Jugoslavije«.

Leta 2006 je muzej gostoval z razstavo »Obramba demokratičnih procesov v Sloveniji 1991« pri slovenskih izseljencih v ZDA in Kanadi. Z občasno gostujočo razstavo je gostoval leta 2008 v Vojaškem muzeju v Budimpešti, naslednje leto pa pri izseljencih v Argentini, in sicer v Buenos Airesu, Mendози, Rosariu in Paranaju. Od sprejema Republike Slovenije v Severnoatlantsko zaveznštvo (Nato) in Evropsko unijo je muzej z razstavo dvakrat gostoval na sedežu veleposlaništva Republike Slovenije pri Evropski uniji in Natu v Bruslju ter trikrat na sedežu Nata za Evropo v Monsu.

Muzej Slovenske policije

Stalna zbirka v oddelku o razvoju varnostnega sistema »Človeka nikar ... Aktivnosti policije v boju za samostojno in demokratično Slovenijo«. Gostovanje razstave iz muzeja »Človeka nikar ... »Aktivnosti policije v boju za samostojno in demokratično Slovenijo«: 20 gostovanj od leta 1994 do 2006. Gostovanje dopolnjene razstave z istim naslovom z novim scenarijem: 46 gostovanj od leta 2006 do vključno leta 2016. Dopolnitev razstave je postopoma pripravljala kustodinja MSP Biserka Debeljak.

Referat »Predstavitev razstav in drugih dogodkov v muzejih in galerijah na temo vojne za samostojno Slovenijo 1991«, simpozij ob 25. obletnici osamosvojitvene vojne na Slovenskem, Kadetnica Maribor, 21. junij 2016.

POTEK DOGODKOV

Vojna za samostojno Slovenijo je bila v Muzeju slovenske policije povod za pripravo zbirke oddelka o razvoju varnostnega sistema in razlog za slovesnost ob ustanovitvi Združenja veteranov Sever. Na srečanju 5. oktobra 1993 je bil imenovan iniciativni odbor, sestavljen predvsem iz članov MSNZ v ONZ, ki so pospešili ustanovitev in organiziranje veteranske organizacije. Na srečanju, na katerem je bila tudi Biserka Debeljak, kustodinja Muzeja MNZ, je bil sprejet tudi sklep o pripravi razstave, ki naj jo pripravi muzej. Razstava bo odprta ob ustanovnem Združenju veteranov Sever.

Združenje je dobilo ime po znani akciji Sever takratnih pripadnikov ONZ za preprečitev »mitinga resnice« 1. decembra 1989 v Ljubljani. S to akcijo so v ONZ dokazali, da so pripravljeni braniti slovensko državo in njene državljane. Ustanovni dan 26. marec 1994 pa je bil izbran zato, ker ustanovitelji niso želeli, da bi datum spominjal na kateri koli dogodek v preteklosti. Ustanovna skupščina je bila 26. marca 1994 v Novem mestu. Razstava z naslovom »Človeka nikar ... Aktivnosti policije v boju za samostojno in demokratično Slovenijo«, ki jo je pripravil Muzej MNZ, je bila odprta 26. marca 1994 leta v

predverju zavarovalnice Tilia v Novem mestu. Odprl jo je takratni minister za notranje zadeve Ivo Bizjak. Slavnostni govornik je bil generalni direktor Policije Borut Likar. Po odprtju je postala razstava stalna zbirka Muzeja MNZ in vključena v 3. oddelek muzeja o razvoju varnostnega sistema, kjer so si jo pod vodstvom ogledali številni obiskovalci. Treba je poudariti, da so bili za razstavo porabljeni panoji na hrbtni strani zgodovinske razstave o ODDELKU ZA ZAŠČITO NARODA - OZNI, odprti leta 1988.

Od 1994 do 2004 se je razstavno gradivo na 43 panojih vidno poškodovalo, kar je treba pripisati nerazumljivim odredbam vodstvenega kadra v PA (Marko Pogorevc, Marjan Ferk, Zdenko Renko), a so razstavo v takratnih gostovanjih po Sloveniji opravljali in postavljali vzdrževalci brez strokovnega vodenja in avtorice razstave. Še omembe vredna anekdota je z gostovanja razstave prvič v Novem mestu, v KD Janeza Trdine, ko je vzdrževalec nevede in nehote napačno obrnil razstavni pano, ki je predstavljal megalomansko fotografijo Ivana Mačka - Matije. Odnos do muzejske in dokumentarne vrednosti je postajal vse prej kot ustrezen in strokoven. (Isti vodilni kadri v Policiji so leta 2001 muzej tudi uradno zaprli za nedoločen čas. Ponovno je Muzej slovenske policije zagledal »luč sveta« 14. decembra 2006, ko sta ga odprla takratni minister MNZ RS Dragotin Mate in generalni direktor policije Jože Romšek v sicer manjših in neustreznih prostorih Policijske akademije, kjer je žal še danes).

Leta 2005 je bila zbirka obnovljena s pomočjo oddelka za administracijo, dokumentacijo in grafične zadeve MNZ RS, Centra za kriminalistično tehnične preiskave, oddelka za prevajanje in lektoriranje MNZ RS ter Zveze policijskih veteranskih društev Sever in Policijskega veteranskega društva Sever Dolenjske in Bele krajine. Zveza je za zaščito novih panojev in realizacijo novega oblikovnega scenarija plačala milijon tolarjev. Leta 2006 je bila zbirka ob finančni pomoči Generalne policijske uprave - GPU pripravljena kopija zbirke kot gostujoča razstava na fleksibilnih panojih »pingvinčih«, katere lastnik je Zveza policijskih veteranskih društev Sever ali kratko Združenja Sever. Od takrat je postavitve veteranske razstave veliko prijaznejša, lažja, z manj napora in ustrežnejšim ter boljšim estetskim videzom. Zbirka na starih novih panojih ostaja v muzeju kot oddelek o razvoju varnostnega sistema. Vsebina se je od leta 2006 vidno dopolnjevala z novimi odkritji dokumentarnega in fotografskega gradiva. Od začetnih 43 panojev jih je danes 107. Tudi muzejska zbirka se je dopolnjevala skoraj v celoti tako kot veteranska razstava za gostovanja.

Od postavitve razstave so se po Sloveniji vrstila številna gostovanja. Razstava je gostovala in še gostuje ob najrazličnejših priložnostih, v najrazličnejših

objektih, predvsem tam, kjer Policija, Združenje Sever, društva Sever in Zveza združenj borcev NOB praznujejo: 1. december 1989 – akcija Sever – ob preprečitvi »mitinga resnice« v Ljubljani, 26. junij ob dnevu državnosti, 26. oktober ob odhodu zadnjega vojaka JLA iz Slovenije, 26. december ob dnevu samostojnosti in enotnosti, 27. junij ob praznovanju dneva policije, v nekaterih mestih ob občinskem prazniku in ob drugih pomembnih dogodkih, ki so vezani na osamosvojitve Slovenije. Razstava ima pomembno vlogo tudi v izobraževalnih programih MŠŠ RS in MK RS, saj so bila organizirana številna gostovanja z organiziranimi obiski na osnovnih in srednjih šolah v tedenskih in mesečnih gostovanjih.

SEZNAM GOSTOVANJ RAZSTAVE »ČLOVEKA NIKAR ... AKTIVNOSTI POLICIJE V BOJU ZA SAMOSTOJNO IN DEMOKRATIČNO SLOVENIJO«

Od leta 1994 do 2006 je bila razstava s statično oblikovanim scenarijem – trdimi panoji slovesno odprta v naslednjih krajih: Posavski muzej Brežice, 1. december 1994; Slovenski šolski muzej v Ljubljani, 1. december 1995; Počitniški dom MNZ RS, Debeli rtič, 1. december 1996; Osnovna šola Radlje ob Dravi, september 1996, ob občinskem prazniku, tri dni; MNZ RS, Štefanova 2, 1. december 1997; Kulturni dom Velenje, 26. junij 1998; Divača – Lokev in Kulturni dom Srečka Kosovela v Sežani, 26. in 28. junij 1999; Občina Nova Gorica, 11. september 2000; Zavarovalnica Triglav, Kranj, 1. december 2000; Inštitut informacijskih znanosti (IZUM), Maribor, 10. maj 2001; Kulturni dom Srečka Kosovela v Sežani, 22. junij 2001; del razstave ob odprtju nove policijske postaje Bovec, 27. junij 2001; Kulturni dom Šempeter pri Novi Gorici, 30. november 2001; Kulturni dom Janeza Trdine, Novo mesto, 28. marec 2004; Muzej novejšje zgodovine Ljubljana, od 21. junija do 31. avgusta 2005; organizirana vodstva; Policijska akademija, dnevni prostor, tečaj za PUO, 3. junij 2006; Kulturni dom Zapotok, 10. junij 2006; Mednarodni mejni prehod Holmec, osrednja proslava ob dnevu policije, 27. junij 2006; Pretorska palača Koper, ob odhodu zadnjega vojaka JA iz Slovenije, 26. oktober 2006; Odprtje Muzeja slovenske policije, Policijska akademija (PA), 14. december 2006, z oddelkom o razvoju varnostnega sistema (statični oblikovni scenarij).

NOV OBLIKOVNI SCENARIJ NA FLEKSIBILNIH PANOJIH (»PINGVINČKIH«), LASTNIK RAZSTAVE ZDRUŽENJE SEVER, VODSTVA PO RAZSTAVI KUSTODINJA MUZEJA SLOVENSKE POLICIJE BISERKA DEBELJAK

Kulturni dom Nova Gorica, 1. december 2006.

Center vojnih veteranov Slovenije, Logatec od 4. do 23. junija 2007, vodeni organizirani obiski višjih razredov osnovnih in srednjih šol ter pripadnikov MO

RS (Biserka Debeljak).

Brnik, na proslavi ob dnevu policije, 27. junij 2007.

Kulturni dom Janeza Trdine, Novo mesto, 11. september 2007.

Gornja Radgona, sejem MO RS, od 20. do 24. septembra 2007.

Cerkljanski muzej, Cerklje, od 28. septembra do 6. novembra 2007, organizirana vodstva.

Velika dvorana Delavskega doma, Trbovlje, od 1. do 5. junija 2009, organizirana vodstva za šole.

Od leta 2006 do 2009 je bila razstava postavljena na dvodnevni srečanjih zgodovinarjev iz cele Slovenije, kjer je potekal seminar projekta z naslovom »Od prvih večstrankarskih volitev do mednarodnega priznanja«. Projekt je organiziral in vodil prof. dr. Vladimir Prebilič s Fakultete za družbene vede – FDV Univerze v Ljubljani. Usklajevanje med FDV in Policijo je vodil Janez Portir iz Specialne enote MNZ RS. Razstava je gostovala v:

Hotel Habakuk, Maribor, od 17. do 20. junija 2006.

Hotel Betnava, Maribor, od 5. do 20. novembra 2008.

Kulturni kongresni center Dolenjske Toplice, od 21. do 24. novembra 2008.

Hotel Medno, od 28. do 1. decembra 2008.

Hotel Bernardin, Portorož, od 4. do 8. decembra 2008.

Hotel Ajda, Moravske Toplice, od 6. do 10. marca 2009.

Hotel Sotelia, Olimje, od 13. do 16. marca 2009.

Hotel Ribno, Bled, od 20. do 23. Marca 2009.

Hotel Perla, Nova Gorica, od 27. do 30. marca 2009.

Spomenik braniteljem slovenske zemlje na Cerju, del zbirke, 19. september 2009.

Vojašnica Janka Premrla - Vojka, Vipava, od 24. oktobra do 19. novembra 2009, organizirana vodstva.

Kulturni dom Krško, od 23. do 28. novembra 2009, organizirana vodstva.

Cankarjev dom, Ljubljana, 30. november 2009.

Hotel Diana, Murska Sobota, Projekt Mladi za napredek Pomurja, od 2. do 7. decembra 2009.

Osnovna šola Ivana Cankarja, Vrhnika, ob praznovanju dneva samostojnosti in enotnosti, od 23. decembra 2009 do 8. januarja 2010.

Letališče Jožeta Pučnika, Brnik, v carinskem območju, od 10. januarja do 10. februarja 2010.

Hotel Radin, Radenci, Skupščina Združenja Sever, od 13. do 26. marca 2010.

Ekonomška šola, Murska Sobota, od 14. do 27. maja 2010.

Ministrstvo za obrambo RS, Manevrska struktura narodne zaščite, od 17. do 21. maja 2010.

Kulturni dom Kočevje, od 1. do 6. junija 2010.

Državni zbor RS, od 20. septembra do 4. oktobra 2010.

Sejmišče, Gornja Radgona, 28. maja 2011, ob srečanju vojnih invalidov RS.

Metelkov dom Škocjan, od 1. do 13. junija 2011.

Osnovna šola Gornja Radgona, od 20. junija do 3. julija 2011, dopolnjena z Manevrsko strukturo narodne zaščite (MSNZ).

Osnovna šola II, Murska Sobota, od 28. maja do 4. junija 2013.

Knjižnica Ivana Potrča, Ptuj, od 6. do 27. junija 2013.

Kulturni center Janeza Trdine, Novo mesto, od 20. do 30. marca 2014.

Gospodarsko razstavišče Ljubljana, na 8. Mednarodnem sejmu zbirateljstva COLECTA, od 27. do 29. marca 2014 (predstavljen manjši del razstave).

Kulturni dom Trzin, od 17. do 29. junija 2014.

Gospodarsko razstavišče Ljubljana, na 9. Mednarodnem sejmu zbirateljstva COLECTA, od 26. do 28. marca 2015.

Dvojezična srednja šola Lendava, od 10. do 20. aprila 2015.

Galerija Domžale, Domžale, od 12. do 24. junija 2015 (dopolnjena s trzinsko bitko).

Cankarjev dom Ljubljana, na 15. Festivalu za tretje življenjsko obdobje, od 29. septembra do 1. oktobra 2015 (predstavljen manjši del razstave).

Predstavitev Manevrske strukture Narodne zaščite, Mestna hiša Ljubljana, pripravljena v sodelovanju z Vojaškim muzejem Slovenske vojske, od 4. do 5. oktobra 2015.

Pokrajinska in študijska knjižnica, Murska Sobota, samo MSNZ, od 4. do 17. decembra 2015.

Kulturni center Janeza Trdine, Novo mesto, samo MSNZ, od 21. do 22. decembra 2015.

Odprtje razstave »Človeka nikar ... Aktivnosti policije v boju za samostojno in demokratično Slovenijo«, Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, 20. 6. 2016.

Odprtje razstave »25 let MSNZ«, hotel Radin, Radenci, 23. 6. 2016.

Odprtje razstave »Četrto stoletje PU Novo mesto«, Dolenjski muzej Novo mesto, sodelovanje Muzeja slovenske policije, 28. 6. 2016.

Prikaz gradiva o aktivnostih policije v boju za samostojno in demokratično slovenijo dokazuje, da je milica v sodelovanju s Teritorialno obrambo, civilno zaščito, državljani in državljankami znala in zmogla obraniti slovensko državo in njene državljane pred agresorjem JLA.

Skupaj 67 aktivnosti (na petih lokacijah predstavljen ožji del razstave).

Mestni muzej Ljubljana

Ob 15. obletnici osamosvojitve odprta razstava »Ljubljančani, smo pred zgodovinsko odločitvijo!«, leta 2006.

Stalna razstava »Obrazi Ljubljanec«, na kateri je prikazano tudi obdobje osamosvajanja in osamosvojitvenega dogajanja v Ljubljani.

Od leta 1997 vrsta predstavitev knjig, javnih srečanj, predavanj ob obletnicah, katerih vsebinski okvir je bila osamosvojitve Slovenije.

Vsaj 50 dogodkov.

Pridobivanje gradiva (vsaj tisoč dokumentov) iz časa osamosvojitvene vojne je ena od prednosti zbiralne politike Kustodiata za novejšo zgodovino.

Skupaj vsaj 53 aktivnosti (ustna informacija vodje Kustodiata za novejšo zgodovino).

Posavski muzej Brežice

Fotografska razstava fotografa Tomaža Čarga (1931–2001) »Bil sem zraven« s podnaslovom »25. območni štab TO in vojne enote TO v vojni leta 1991«, leta 2011, 8 gostovanj.

Katalog fotografij z istim naslovom, leta 2011.

Predavanja o Teritorialni obrambi: 3, leta 2009.

Predavanja o MSNZ z naslovom »Fikcija ali realna oborožena sila?«, 4, leta 2010.

Publicistična dela: 9, leta 2011.

Izdajateljska dejavnost: 8, leta 2011.

Predstavitev zbornika »V uniformi maskirnih barv«, leta 2013.

Skupaj 34 aktivnosti.

Muzej narodne osvoboditve Maribor

Občasna razstava »Človeka nikar ... Boj za slovenske severne meje, junij, julij 1991«, december 1991, leta 1992; »Slovenija v osamosvojitveni vojni leta 1991«, leta 2006.

Stalna razstava »Začelo se je v Pekrah 23. maja 1991...«, spominska soba Izobraževalnega centra v Pekrah, leta 2006.

Dokumentarni film »Obletnica pekrskih dogodkov«.

Gostovanje razstave »Človeka nikar ... Boj za slovenske severne meje junij, julij 1991«, od leta 1992 do 2001, 14 gostovanj.

Skupaj 20 aktivnosti.

Muzej novejše zgodovine Celje

Razstava »Prelomni čas«, leta 2001.

Razstava »In jutri bo nov dan« (osamosvojitvena vojna 1991 v Zahodnoštajerski pokrajini), leta 2001.

Gostovanje razstave »In jutri bo nov dan«, leta 2001, na Konzulatu RS v Torontu.

Razstava »Enotni v zmagi« (osamosvojitvena vojna 1991 na celjskem območju), leta 2006.

Razstava Arhiva RS »Ob 20. obletnici plebiscita 1990«, leta 2011.

Razstava »Naša država je moja domovina« (Celje 1991), leta 2011.

Predstavitev knjige »Prikrita modra mreža« Združenja Sever v projektu MSNZ 1990, leta 2010.

Predstavitev knjige »Rdeči sneg na Igrišah« avtorja Branka Zupanca.

Predstavitev zbornika »Da ne pozabimo«, leta 2011.

Zbornik prispevkov o osamosvajanju na območju UNZ Celje.

Občasna razstava na prostem »Oaza miru – Celje 1991 – 2016« (osamosvojitvena vojna na Celjskem), 25. obletnica samostojnosti Republike Slovenije, 2. junij 2016.

Pogovor o dogajanju v Celju med osamosvojitveno vojno, 7. junij 2016.

Skupaj 12 aktivnosti.

Muzej novejše zgodovine Slovenije

Razstava »Slovenska državnost« ob 150. obletnici Zedinjene Slovenije in v počastitev dneva državnosti, leta 1998.

Razstava »Desetletje sprememb v luči numizmatike«, ob 10. obletnici osamosvojitve Slovenije in 60-letnici numizmatičnega društva Slovenije, leta 2001.

Razstava »Enotni v zmagi – osamosvojitve Slovenije«, 2006–2007.

Multimedijski film »Enotni v zmagi – osamosvojitve Slovenije«, Cankarjev dom, Ljubljana, leta 2006, Muzej novejše zgodovine, leta 2007.

Tiskovna konferenca ob izidu zbornika »Enotni v zmagi – osamosvojitve Slovenije«, 2006, Cankarjev dom.

Razstava »Enotni v zmagi«, leta 2007, Ljubljanski grad.

»Enotni v zmagi« – del stalne razstave, leta 2007, MNZ.

Odprtje razstave »Samostojni!«, fotografije in fotoreporterji o samostojni Sloveniji in vojni, 18. junij 2016.

Publikacija »Samostojni!«, fotografije in fotoreporterji o samostojni Sloveniji in vojni, 18. junij 2016.

Razgovor s fotoreporterji, 18. junij 2016.

Skupaj 11 aktivnosti.

Muzej Velenje

Priložnostna razstava o zgodovini TO v Saleški dolini, leta 1998.

Manjša razstava v prostoru muzejske dependanse na Graški gori, leta 2011.

Ustanovljena komisija za zbiranje muzejskega gradiva 1991 skupaj z obema

veteranskima organizacijama, OZVVS Velenje in PVD Sever Velenje, leta 2013.

Predstavitev predloga mestne občine Velenje za trajnejšo muzejsko predstavitev procesov osamosvajanja Slovenije na lokalni ravni.

Dokončno določena lokacija v Domu borcev in mladine v Velenju, poimenovana »Spominski center 1991«.

Muzejska zbirka, leta 2016.

V stavbi je predviden tudi prostor, namenjen predstavitvi obeh veteranskih organizacij in vseh drugih domoljubnih organizacij; odprtje predvidoma oktobra 2016.

Pobuda komisije za postavitve spominskega tetraedra z lokacijo v središču mesta, na Titovem trgu, junij 2016.

Osrednja proslava veteranskih organizacij na državni ravni.

Dogovor o izdaji zbornika, leta 2017 ali pozneje.

Skupaj 10 aktivnosti.

Pomurski muzej Murska Sobota

Evidentiranje gradiva od osamosvojitve, kmalu po vojni – 900 negativov novinarja in fotografa Jožeta Pojbiča.

Leta 2005 preslikava fotografij za dokumentacijo novinarke Bernarde Balažič Peček in fotografinje Nataše Juhnov.

Zadnje fotografije reporterja Milana Klemenčiča iz Gornje Radgone, leta 2013.

V zadnjih letih hrani muzej tudi nekaj kosov vojaške opreme, ki jo je TO uporabljal v osamosvojitveni vojni in jo je darovala vojašnica v Murski Soboti.

Gostovanja razstave Vojaškega muzeja Slovenske vojske »Vojna za samostojno Slovenijo«.

Ob 15. obletnici leta 2006 lastna razstava »Podobe vojne«, vključena v širši projekt v koordinaciji z MNZ Slovenije »Enotni v zmagi«.

Del te razstave v sodelovanju z Zvezo veteranov vojne za Slovenijo leta 2008 pripravljena stalna razstava pod naslovom »Pomurje v vojni za Slovenijo 1991« v Domu mladine, borcev in veteranov na Vaneči.

Stalna razstava »Radgonski mostovi« iz leta 2001 govori o zgodovini Gornje Radgone in njene okolice v starem Špitalu in predstavlja tudi vojne dogodke iz leta 1991.

Leta 2015 opravljena ena od recenzij zbornika »Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja«.

Skupaj 9 aktivnosti.

Pokrajinski muzej Ptuj in Zgodovinski arhiv Ptuj

Razstava »Ne damo se! Slovenska osamosvojitvena vojna – dogajanje na Ptujskem in Ormoškem v desetdnevni vojni 1991«, leta 2006.

Publikacija »Ne damo se!«, leta 2006.

Poročanje o razstavi »Zgodovinska razstava in predstavitev knjige«, Štajerski tednik, Večer, leta 2006.

»O osamosvajanju Slovenije na Ptujskem in Ormoškem«, Večer, leta 2006.

Ptujčan, »Ne damo se!«, leta 2006.

Intervjuji: Ptujška leta, ob razstavi »Ne damo se!«, leta 2006.

Radio Ljutomer, napoved razstave »Ne damo se!«, leta 2006.

Simpozij »V vojni za Slovenijo 1991, ormoško območje v vojni za Slovenijo 1991«, grad v Ormožu, leta 2011.

Zbornik referatov »Ormoško območje v vojni za Slovenijo«, ob 20. obletnici samostojnosti Republike Slovenije, leta 2011.

Skupaj 9 aktivnosti.

Gorenjski muzej

Prva razstava »Gorenjska v vojni za samostojno Slovenijo«, leta 2001, v avli Mestne občine Kranj.

Kulturni koledar.

Gostovanje razstave: Naklo, Radovljica, Šenčur.

V okviru vseslovenskega projekta »Enotni v zmagi – osamosvojitve Slovenije« pripravljena razstava »Podobe vojne za Slovenijo na Gorenjskem«, leta 2006 v Galeriji Mestne občine Kranj.

Fotografska razstava »Osamosvojitve Slovenije – podobe vojnih dni na Gorenjskem«, leta 2011, Mestna hiša Kranj.

Predstavitev monografije »Vojaška obramba Slovenije 1990–1991, leta 2011, renesančna dvorana v Mestni hiši v Kranju.

Skupaj 8 aktivnosti.

Koroški pokrajinski muzej

Večja začasna razstava »Osamosvojitvena vojna na Koroškem«, leta 2006 in 2007, dve gostovanji.

Stalna muzejska zbirka v stavbi, ki je JA služila kot vojašnica, leta 2011.

15-minutni dokumentarni film.

Gostovanje razstave, leta 2012 v Slovenj Gradcu in Vuzenici, dve gostovanji.

Razstava v Dravogradu, junij 2016.

Skupaj 7 aktivnosti.

Dolenjski muzej Novo mesto

Likovna razstava Janka Orača s predstavitvijo celotnega cikla njegovih del »Kresna noč na Medvedjeku – 20. 9.–13. 10. 1991«.

Zloženska, leta 1991.

Razstava »Teritorialna obramba Dolenjske v vojni za Slovenijo«, leta 2002–2003.

Razstava »Kresna noč na Medvedjeku«, leta 2006.

Občasna razstava »Skupaj do samostojnosti«, leta 2011.

Odprtje razstave »Četrto stoletje Policijske uprave Novo mesto«, 28. junij 2016.

Katalog »Četrto stoletje Policijske uprave Novo mesto«, 28. junij 2016.

Skupaj 7 aktivnosti.

Loški muzej Škofja Loka

Ob 25. obletnici 25. junija 2016 so pripravili pester kulturni program; koncert mestnega pihalnega orkestra na Mestnem trgu.

Odprtje razstave »Škofja Loka leta 1991«, 2016.

V stalni zbirki novejša zgodovina razstava, kjer je javnosti prikazana volilna skrinjica iz leta 1991, do sedaj hranjena v depoju. S spremljajočim besedilom je potekala osvetlitev Škofje Loke v luči novih političnih in družbenih razmer.

Koncert Jana Plestenjaka na dvorišču Loškega gradu, junij 2016.

Skupaj 4 aktivnosti.

Mestni muzej Idrija, Muzej za Idrijsko in Cerkljansko

Gostujoča razstava »Uporniki z razlogom«, grad Gewerkenegg Idrija, leta 2005.

Brošura, vezana na vsebino razstave, leta 2005.

Gostujoča razstava »Človeka nikar ... Aktivnosti policije v boju za samostojno in demokratično Slovenijo«, leta 2007.

Brošura, vezana na vsebino razstave, leta 2007.

Skupaj 4 aktivnosti.

Miklova hiša – muzej, galerija

Razstava »20 let samostojne Slovenije«, leta 2011.

Katalog »20 let samostojne Slovenije«, leta 2011.

Razstava »Utrinki iz zgodovine Policije od leta 1850 do danes«, del razstave

predstavlja tudi »samostojno Slovenijo 1991«, leta 2016, Rokodelski dom Ribnica.

Skupaj 3 aktivnosti.

Pokrajinski muzej Kočevje

Dvojezična razstava »Kočevsko v vojni za Slovenijo«, leta 2011 v Kočevski Reki.

Razstava »Utrinki iz zgodovine Policije od leta 1850 do danes«, del razstave predstavlja tudi »samostojno Slovenijo 1991«, leta 2015.

Dvojezična razstava »Kočevsko v vojni za Slovenijo«, leta 2016, Gimnazija in srednja šola, Kočevje.

Skupaj 3 aktivnosti.

Slovenski gledališki muzej

Pripravljene nekatere uprizoritve »Preklet naj bo izdajalec svoje domovine«, Slovensko mladinsko gledališče, leta 2010.

Gostovanje, Prešernovo gledališče Kranj, leta 2013.

»Jugoslavija, moja dežela«, Slovensko narodno gledališče – Drama, leta 2015.

Skupaj 3 aktivnosti (v sodelovanju z gledališči).

Tržiški muzej

Občasna razstava; s pomočjo predmetov, fotografij in besedila so predstavljeni dogodke pred osamosvojitvijo Slovenije, med njo in po njej s poudarkom na udeležencih in dogodkih v občini Tržič, leta 2016.

Spremljevalni program ob razstavi; pedagoški program za učence osnovnih šol, z delovnimi listi in kvizom.

Skupaj 2 aktivnosti.

Medobčinski muzej Kamnik

Stalna razstava z naslovom »Sledi trzinske preteklosti«, kjer je prikazana tudi bitka v Trzinu, leta 1991.

TV-ekran, predvajanje filma.

Skupaj 2 aktivnosti

Goriški muzej

Zbornik »Njim vsem pripada slava«, osamosvojitveno dogajanje: Ajdovščina, Idrija, Nova Gorica, Tolmin, Kromberk, leta 2009.

V okviru muzejske zbirke »Kolodvor« stalna razstava posvečena meji na Goriškem z naslovom »Državna meja na Goriškem 1945–2004«. Del te muzejske postavitve je posvečen slovenski Policiji v času osamosvajanja Slovenije na Goriškem.

Skupaj 2 aktivnosti.

Mestni muzej Mengeš

Razstavni eksponat – manjši del tanka, uničenega v Mostah pri Komendi, in uniforma pripadnika TO.

Dokumenti – 7, izkaznica, list z imeni in telefonskimi številkami takratnega orožarja slovenske vojske in dveh pripadnikov MO RS, zavrtni izpiski o dežurnih v štabu Civilne zaščite v Mengšu, poročila.

Skupaj 2 aktivnosti.

Splošna knjižnica Ljutomer – OE muzej

Gostujoča razstava »Vojna za Slovenijo«, v Galeriji Antona Trstenjaka, leta 2003.

Razstava fotografij z delovanjem TO na ljutomerskem območju.

Skupaj 2 aktivnosti.

Muzej za arhitekturo in oblikovanje

Razstava »Oblikovanje republik – arhitektura, oblikovanje in fotografija v Sloveniji 1991–2011«, leta 2011.

Spremljevalni katalog, leta 2011.

Skupaj 2 aktivnosti.

Notranjski muzej Postojna

Regijska razstava »Enotni v zmagi – osamosvojitve Slovenije« v Krpanovem domu v Pivki, leta 2006.

Krajši film studia Serpentes s posnetki dogodkov iz leta 1991, ki so jih z videokamero posneli domači amaterski snemalci in fotografi.

Skupaj 2 aktivnosti.

Kobariški muzej

V delu stalne postavitve razstave dve novi vitrini z uniformo pripadnika TO in tremi primerki orožja iz osamosvojitvene vojne.

Skupaj 1 aktivnost.

Tolminski muzej

Doktorska naloga »Vloga diplomatov in tujih množičnih medijev pri osamosvajanju in priznanju Republike Slovenije«; intervjuji tedanjih slovenskih politikov, ki so pri mednarodnem vidiku slovenske osamosvojitve odigrali ključno vlogo.

Skupaj 1 aktivnost.

Belokranjski muzej Metlika

Razstava »Bela krajina za samostojno Slovenijo«, junij 2016.

Skupaj 1 aktivnost.

5. Diskusija

Kljub osebnemu prizadevanju po elektronski in navadni pošti ter telefoniranju muzejskim delavcem po Sloveniji s prošnjo za podatke o aktivnosti v slovenskih muzejih in galerijah na temo osamosvojitvene vojne leta 1991 sem le v 63 odstotkih dobila odgovore na postavljena vprašanja. Nekateri muzeji, kot so Vojaški muzej Slovenske vojske, Mestni muzej Ljubljana in še kateri, ki nimajo natančno zapisanih vseh aktivnosti, so posredovali pisno ali ustno približne zaželenne podatke. Zato ne moremo poznati natančnega števila muzejskih aktivnosti.

Ko sem pregledala gradivo, od katerih ustanov nisem dobila nobenega odgovora (37 odstotkov), so bile to predvsem ustanove, ki se posvečajo ožjim strokovnim temam. 21 odstotkov ustanov je dalo podatek, da niso imele nobene aktivnosti na obravnavano temo. Ustanove, od katerih nisem dobila odgovora, in tiste, ki niso imele nobene aktivnosti, se posvečajo v glavnem namenski tematiki lastne ustanove. Seveda pa bi tudi te lahko posvetile del svojega dela aktualni problematiki osamosvojitvene vojne v Sloveniji 1991, morda ob okroglih obletnicah s kakšno priložnostno tematsko razstavo ali drugo aktivnostjo. Prepričana pa ostajam, da bi vsaj slovenski nacionalni muzeji morali pripraviti kakršno koli aktivnost o temi, ki je pomembna za

slovenski narod.

Po pričakovanju so največ pozornosti tej temi posvetili v muzejih, ki se ukvarjajo z obrambno in varnostno tematiko, predvsem Vojaški, Policijski muzej ter muzeji novejše zgodovine.

6. Sklep

Muzejske ustanove Republike Slovenije so od leta 1991 do vključno 2016 posvetile velik pomen predvojnim in vojnim dogodkom, od leta 1989 do leta 1991 s prek 484 različnimi aktivnostmi. Ti so nam skupaj z diplomatskimi prizadevanji omogočili, da danes živimo v samostojni Republiki Sloveniji.

7. Literatura

- Rihter A., Ciglencečki M.; urednici: Vodnik po slovenskih muzejih, Ljubljana, Skupnost muzejev in galerij Slovenije, Mladinska knjiga, Ljubljana, 2001, str. 1-191.
- Šubic J., Petruša Štrukelj E., Fujs M.; zbrale in uredile: Vodnik po slovenskih muzejih in galerijah, Skupnost muzejev Slovenije., Eurotrade print, d.o.o., Ljubljana, 2008, str. 1–80.
- Andrejek T., Zihel A. K.; zbrale in uredile: Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah 2011–2013, Skupnost muzejev Slovenije, Pedagoška sekcija pri skupnosti muzejev Slovenije, Collegium Graphicum, Ljubljana, 2011, str. 1–183.
- Debeljak, B.: Človeka nikar ... Aktivnosti policije v boju za samostojno in demokratično Slovenijo, (prva razstava o desetdnevni vojni za celo Slovenijo), Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Varnost, Letnik 44, št. 19/20, 15. november 1996, str. 12, Ljubljana.
- Debeljak B.: Muzej organov za notranje zadeve. Katalog in zapiski o zgodovini muzeja, muzejskih predmetih in ljudeh, ki so ga ustvarjali, Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, 2005, Simpro, d.o.o., Ljubljana, str. 9–10, 247–250.
- Debeljak B., Pozvek A., Truden B.: Tajna skladišča orožja v letih 1990–1991, december 2013, Združenje Sever Ljubljana.